

ULDUZ

№01 (596)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ YANVAR 2019

- ✓ Natiq Məmmədlinin ekspertizası
- ✓ Xəlil Adıgözəlin özüylə söhbəti və şeirləri
- ✓ Qısa fikirlər xəzinəsi

- ✓ Postmodernizm
- ✓ Qürbət yazıları
- ✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

Natiq MƏMMƏDLİ
Yalnız
həqiqət
işığında

6

Xəlil ADIGÖZƏL
özüylə söhbəti
və şeirləri

9

Fərid HÜSEYN
Sandıqdakı
şeirlər

17

Dəniz PƏNAHOVA
Keçmişdə
gəzinti

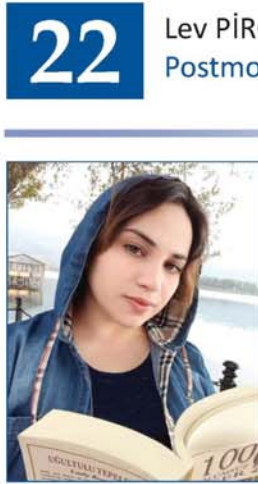
20

Oğuz AYVAZ
Gecənin eskizi

22

Lev PİROQOV
Postmodernizm

25

Ceyhunə MEHMAN
Adını pıçıldayır külək

28

Qısa fikirlər xəzinəsi

33

Yavər HƏSƏN
Qürbət yazıları

tərcümə
saati

35

37

Şəfaqət
CAVANŞİRZADƏ
Təmiz qadın

47

Todur ZANET
Qaqauz eli

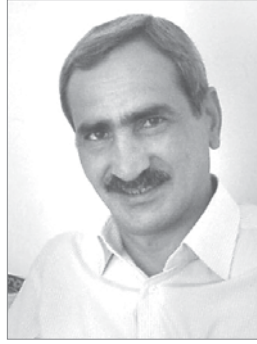
48

Azər FƏRAQI
Qəzəl de ki...

49

Vahid QAZI
Berqman,
Tarkovski və
Qotland adası

52

Sabir
YUSİFOĞLU
Qapımı aç,
soyuqdu

55

İradə AYTEL
Sədnik Paşa
Pirsultanlı nəsrİ

62

Əbülfəz ÜLVİ
şeir vaxtı

64

Ayan SAMİR QIZI
uşaqdan böyüyə

65

Xuan RUFFO
Alovlu gecə

67

Aynur MUSTAFA
Sükutlarda
çırpınışlar

68

Akif CABBARLI
Boz küçüyün
taleyi

71

Dərgidə kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Tərənə Vahid
(Baş redaktor müavini)
Həyat Şəmi
Elçin Mirzəbəyli
Xəyal Rza
Səhər
Xanəmir
Rəsmiyyə Sabir
Elxan Yurdoğlu
Nuranə Nur
Anar Amin
Elmar Vüqarlı
Ələmdar Cabbarlı
Qılman İman
Hafiz Hacıxanlı
Nisəbəyim
Fərid Hüseyn
Məshəti Musa
Elşən Əzim
Seyfəddin Altaylı
(Türkiyə)
Xaqani Qayıblı
(Estoniya)
Baloqlan Cəlil
(Başqırdıstan)
Saodat Muxammadova
(Özbəkistan)
Nilufər Sıxlı
(Moskva)
Günay Səma Şirvan
(Voronej)

Bədii redaktor Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru
dursul@mail.ru
www.ayb.az

Telefon: 498-72-43

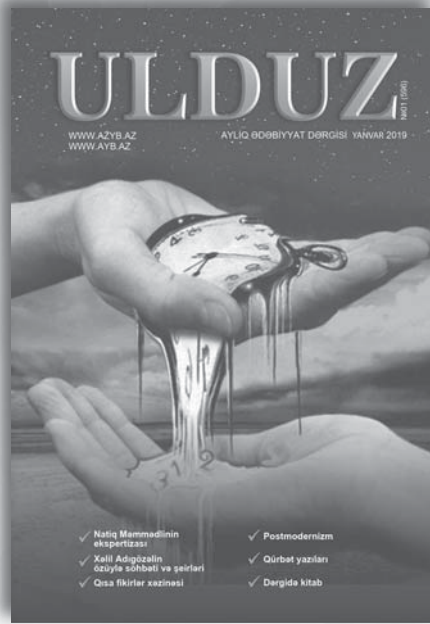
Çapa imzalanıb: 21.01.2019
«Ulduz» jurnalı redaksiyasında
yığılıb səhifələnilib.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»

MMC-də çap olunub.
Sifariş. №2, Tiraj: 300
Qiyməti: 2 man.

**1967-ci ildən çıxır
Şəhadətnamə № 238**

Nömrənin ekspertı:
Abid Tahirli

**«AZƏRMƏTBUATYAYIMI»
AÇIQ SƏHMƏDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuatıayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «EKSPRESS» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmaq istəyənlər:

440 – 27 – 85	564 – 63 – 45	
440 – 39 – 83	598 – 35 – 22	437 – 28 – 10
440 – 46 – 94	556 – 67 – 13	408 – 17 – 51
	564 – 48 – 96	

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Natiq MƏMMƏDLİ

YALNIZ HƏQİQƏT İŞİĞINDA

(Cümhuriyyət ilinin sonuncu
"Ulduz"u haqqında qeydlər)

"Mənim işim həqiqəti söyləməkdir, daha ona inanmağa məcbur etmək deyil", – dünya klassiklərinin həqiqət haqqında aforizmlərinin yer aldığı "Ulduz" jurnalının Cümhuriyyət İlinin sonuncu buraxılışında Russonun bu fikirləri daha çox ürəyimə yatdı və fransız maarifçisinin fikirlərinin işığında dərginin bu sayına münasibət bildirməyə çalışacağam. Bütün mövqelər kimi, mənim fikirlərim də sırf subyektivdir və kiminsə xətrinə dəymiş olsam, bilin ki, bunu yalnız həqiqət naminə edirəm – mənim başa düşdüyüm, aqlım kəsən və düz hesab elədiyim həqiqət naminə!

Təsəffüdülmü, ya iş belə gətirdi ki, Cümhuriyyət İlinin birinci və sonuncu "Ulduz"larına rəy hazırlamalı oldum. Tariximizdən və taleyimizdən qırmızı xətt kimi keçən, qürurla müsəlman Şərfinin ilk Demokratik Cümhuriyyəti adlandırdığımız Azərbaycan adlı müstəqil dövlətin yüz yaşını bir təqvim günü kimi arxada buraxırıq, amma reallıqda Cümhuriyyət sevdası davam edir və onu yaradan kişilərin arzularının tam reallaşması yolunda hələ çox işlər görməliyik. Yola saldıığımız ildə dövlətin adına layiq rəsmi səviyyədə keçirilən silsilə tədbirlərlə yanaşı, vicdanlı tədqiqatçıların yeni əsərləri işıq üzü gördü, insanlarda tarixi düşüncəyə, keçdiyimiz yola yenidən maraq yarandı. Heç şübhəsiz, ilin əsas hadisəsi "Ulduz" jurnalının da diqqətindən yayınmadı və bütün saylarda tarixi yaddaş tematikası qorunub saxlandı.

Məti Osmanoglundun təqdimat məqaləsiylə açılan dekabr sayı da öz rəngarəngliyi ilə diqqəti cəlb edir. Ötən sayda dərc olunmuş materialları sərf-nəzər edən Məti müəllimdən fərqli olaraq, mən çox da təfsilatı ilə yazmayacağam, daha doğrusu, buna ehtiyac olmadığını düşünürəm. Çünki jurnalın bu sayında dəyərli tənqidçimiz Vaqif Yusiflinin "Gənc şairlər, sözlüm sizədir" kitabıyla başlayan məqaləsi Azərbaycanın yeni boy göstərən tərəvətli fikir daşıyıcılarının, demək olar ki, hamısını əhatə etdiyindən mən daha çox nəsr nümunələri üzərində dayanmaq istəyirəm. Təbii ki, bu qəbildən Xanəmir istisnadır. Çox istərdim ki, Vaqif müəllimin məqaləsində tənğnəfəs öz adlarını axtaran gənc şairlərimiz eyni hiss və həyəcanla Xanəmiri də oxusunlar. Bir vaxtlar belə bir sərlövhəli məqalə yazmışdım. "Alternativ fikrə dözmək vərdisi"; istərdim gənclər də Xanəmirə alternativ düşüncənin daşıyıcısı, hamının bildiyi sadə sözlərin yeni çalarlarını axtaran şair kimi yanaşsınlar. Yəni bizim özümüzə də öyrənməli, əxz edib mənimsəməli çox mətləblər var.

Müasir Azərbaycan nəsrinin ana mövzusu nədir – sualını verəndə bildi-bilmədi hamının gurultuyla “Qarabağ”, “Vətən” deməsini eşitmək olar. Təbii ki, belədir, amma bu “belə”ni ifadə edən yazıların böyük əksəriyyəti hələ də öz lokal dairəsindən uzaqlaşmayıb, sadəcə, kəmiyyət göstəricisidir. Konkret olaraq, dekabrın “Ulduz”unun işığında yuxarıdakı sualın cavabını axtarsaq, tərəzinin gözü daha çox sosial və bəzən də sosial-psixoloji mövzulara tərəf əyilir. “Atamın ayaqqabıları” – Orxan Saffari adlı gəncimizin yazdığı hekayənin adı belədir. Atasının “əlillikdən aldığı pul” ilə dolanan ailə, sərt keçən qış və atayla oğulun eyni ayaqqabıya gözünü dikməsi – hekayə bundan bəhs edir və novellavari effektlə başa çatır. Maraqlıdır. Publisistika sosial mövzunun zühür etdiyi bütün ədəbi nümunələrdə olduğu kimi, burada da bədiiyyətdən qabaqda dayanır, detalların danışmalı olduğu bədii informasiyanı yazıçı özü danışır və sözsüz ki, bu, bədii intonasiyanı azaldır. Amma yenə də fikrimdə qalırım – maraqlıdır.

“...erməninin göndərdiyi şəkə baxıb köks-ötürmə...” fokuslaşması ilə yadımda qalan Ayi-

şə Nəbinin “Miskin evlər”ində daha çox detallar dillənir. Onların hər biri hansısa xatirənin daşıyıcısıdır, yazıçı hansısa əşya, məsələn, “kitab” haqqında təsadüfən danışır. Bütün bunlar hamısı itmiş zamanın axtarışlarıdır – Qarabağı torpaq kimi itirsək də, xatirə və tarix kimi itirməmişik, bu, sadəcə mümkün deyil.

İnformasiyanın sürətlə ötürüldüyü əsrdə yaşayırıq, tempdən və ya dəbdən düşməmək üçün həyatın ritmi ilə ayaqlaşmalıyıq. Bunu bacarmayanda sadəcə yaşamaq mümkün olmur, yaşayanda isə artıq özün olursan. “Tablo” hekayəsində Tural Diridağlı demək istəyir ki, 21-ci əsrin adamını hətta kiminsə ölməsiylə də təəccübləndirmək olmaz – “həyat onsuz da hər kəsi bir gün aparır”. Hekayənin daşdığı ideya yetəricə böyükdür, amma bu böyüklük təfsilatların, təfərrüatların arasında elə gizlənib ki, onu tapıb üzə çıxarmaq üçün xeyli yol getmək gərəkdir.

Rəşid Bərgüşadın “Əsgər məktubu” – adından da görüldüyü kimi – müharibə mövzusunda, amma nədənsə mənə elə gəldi ki, bu məktubu yazan əsgərin yaşı hardasa əllini ke-

BU SAYIMIZDA

3

Məti OSMANOĞLU
Matnla oxucunun ünsiyyəti

7

XANƏMİR
özüyə söhbət və geirəli

12

Orxan SAFFARI
Atamın ayaqqabıları

15

qısa fikirlər xəzinəsi

21

Tural TURAN
Yüslüm oxucunun üstə...

24

Vəqif YUSİFLİ
Poetik fikir varsa...

32

Firdovsi RƏSUL
Bir özgəsi

34

Tural DIRIDAĞLI
Tablo

38

İsmayıl XANLAR
Bilmirəm, səh də soruşma...

40

Ayişə NƏBİ
Miskin evlər

43

Malik ATILAY
Yoxluğun himni

46

Tamara VƏLİYEVA
Günağın arxasında

55

Nizami ADIŞIRIN
İnsan haqqında

57

Əyyub QIYAS
Snayper

59

tarcüma saati

63

Rəşid BƏRGÜŞAD
Əsgər məktubu

66

Fərqanə MEHDİYEVA
sorağı gəlməyənlər

68

Xayalə ƏFƏNDİYEVA
tribuna

74

Hayat ŞƏMİ
esse

77

Arzu MURAD
Günağ qürub edərək

80

dərgidə kitab

Təxliçilər:
Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və «Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor
Qulu Ağsuz

Redaksiya heyəti
Tərəza Vəlid
(Baş redaktor müavini)
Hayat Şəmİ
Əlşən Mərcəhəy
Rəşad Rza
Səhər
Kənan
Rəhmətə Sabir
Ənan Yarıyıldız
Nurana Nür
Acan Acan
Əlnar Vəqarlı
Ülənər Cəhərlər
Qülnar İsmayilova
Nəfəs Həsəli
Nisəhəyir
Fərid Hüseyn
Məhəbbət Məhəbbət
Əlipa İsmayilova
Seyfəddin Əliyev
(Türkiyə)
Kənan Qayıb
(Estoniya)
Nəğməli Cəllil
(Baqaystan)
Səadət Məhəmmədova
(Dövlətçin)
Nisəhəyir Şahin
(Mordoviya)
Günəş Səmə Səmə
(Vətən)

Bədii redaktor
Əlnar İsmayilova

Ünvan: AZ1000, Bakı,
Xətəni Kəçəri, 25
vətən.az@ulduzjournal.az
ulduz@ulduzjournal.az

Təlxet: +994 72 43 43 43
Çap tarixi: 13.12.2018

«Ulduz» jurnalı redaksiyasında
yığılıb səhərlənib.

«Azərbaycanın 120 illik» MMC-də
çap olunub.

Sifariş № 99, Tiraaj: 300
Qiyamət: 2 man.
SWF-çiləklər oxuyun
Səhərlənmə № 238
Nömrənin əksertisi
Nəfəs Nəfəsli

çib, ya da altmışı döyəcəyir. Niyə? Çünki heç bir cavan əsgər belə məktub yazmaz. Mən Emil Zolya kimi sırf realizmin, naturadan dəqiq əksətdirmənin tərəfdarı deyiləm, lakin reallıq var. Oxucu bilməli idi – bu, əsgər məktubudu, ya əsgər adından yazılmış məktubdu. Əgər sən-gərdən sevgilisi Əfruza (əvvəlcə elə bilmişdim ki, anasıdı) məktub yazan əsgər yunan mifolo-giyasına istinad edərək, çəkdiyi əzabları anla-dırsa, hətta “xalqların böyüklüyü indi silah-sursatla ölçülür” kimi politoloji mülahizələrdə bulunursa, deməli, mən cavanlarımızın intel-lektual imkanları haqqında bu vaxta kimi səhv düşünürmüşəm.

Jurnalda diqqətimi daha çox cəlb edən Sey-ran Səxavətin nəsr dilinin təhlilinə yönəlmiş məqalə oldu. Xəyalə Əfəndiyevanın təqdim et-diyi yazı sevimli yazıçımızın dilinin obrazlılığı-na işıq salır və belə başa düşdüm ki, bir məqa-lə miqyasına sığışmayan Seyran Səxavətin bə-dii dili ayrıca monoqrafiyanın predmetinə çevrilməkdədir. Uğurlu olsun!

Arzu Murad, Xanım Aydın imzaları ilə “Ul-duz”un bu sayında tanış oldum, inşallah, yeni yaradıcılıq nümunələrinə də tez-tez rast gələrik.

Tamara Vəliyevanın “Günəşin arxasında” və Əyyub Qiyasın “Snayper” hekayələrini incə yumor hissənə malik redaktorun maraqlı seçi-mi kimi qiymətləndirdim. Amma bu haqda se-vimli şair dostum Dayandur Sevginin şəklin-dən bir suyu Oqtay Rzaya oxşayan özbək şairi Ötkür Rəhmətin yaradıcılığından etdiyi tərcü-mələrə diqqət çəkəndən sonra danışmaq is-tərdim. 70 yaş tamamlanan, 18 kitabı çıxmış, Özbəkistanda müxtəlif vəzifələrdə çalışmış Ö.Rəhmətin poetik duyğuları bütün incəliklə-rinə qədər Azərbaycan oxucusuna təqdim olu-nur, hətta adama elə gəlir ki, sanki şeirlər öz doğma dilimizdə yazılıb:

Durnaların qədim mahnısı
Axmaqdadır səmadan yerə.
Ağacların, siz deyən, hansı
Daha artıq yarar şeirə?

Poetik ilhamının zirvəsində ağac axtaran şair “ərik gülləri”, salxım söyüdləri də yaddan çıxarmır, onları da mizana çəkib əbədiləşdirir. Bu nümunələr hamısı maraqla oxunur, yeri gəl-mişkən, Vaqif müəllimin üzünü tutduğu gənc şairlərimiz bilsin ki, özbək ədəbiyyatından da öyrənməli çox şeylər var.

Qayıdaq fikrimizin əvvəlinə, Tamara Vəli-yeva “Günəşin arxasında” hekayəsində ərinin ona erməni qadınla xəyanət eləməsini bağışla-ya bilməyən qadının hikkəsinin bədii təsvirini verir. Kişilərin pis, riyakar, etibarsız olduğu gümanını gücləndirən əsərin qəhrəmanı nə-dənsə ikinci dəfə ailə qurur və bu dəfə də əri-ni müharibədə itirir. Ah, erməni hiyləsi... son-radan məlum olur ki, onun birinci ərinin gözü erməni arvadından daha çox, onun 16 yaşlı qı-zına düşübmüş, sonra əri onları götürüb Rusi-yaya köçür, sonra geri qayıdır, yalvar-yaxar, üzrxahlıq... Hekayədə həyat lap seriialardakı kimi cərəyan edir. Ümumiyyətlə, bu hekayənin aşıladığı ideya nədən ibarətdir? Kişilər pisdi, yoxsa xəyanət? Hekayəni oxuyanda mənə elə gəldi ki, bunların ikisi də pisdi. Feminist üsyan-karlığın ardınca Əyyub Qiyasın “Snayper”i gə-lir. Niyə snayper? İki səhifəlik hekayəni oxu-duqca ilk növbədə bunu anlamağa çalışdım, amma əsərdə söhbət tamamilə başqa şeydən ge-dir. Hətta öldükdən sonra da öz gözəlliyi ilə ki-şinin aqlını başından alan qadın axırda onu işə salır, ölüylə intim münasibətinə görə kişiyə 4 il iş verirlər. Bu, sadəcə məzmunu – hekayə gözəllik haqqındadır, göydən düşmüş mələk həmişə yer adamları üçün əlçatmaz olub.

...“Ulduz” maraqlı bir sayı ilə 2018-ci ilə ye-kun vurdu. Həmkarlarıma yeni ildə yeni yara-dıcılıq uğurları arzulayıram.

Xəlil ADIGÖZƏL

özümülə söhbəti...

Mən inanlı adamam. Elə şeir yazmağa da insanların inanmadıqları şeylərə inana-inana başladım. Bir gün özümün bu qədər inanlı insana çevriləcəyimə inanmırdım. Buna məni inanmadıqlarına inandığım insanlar inandırır.

Heç yadımdan çıxmaz, bir dəfə bir neçə nəfərin dünyanın var olması haqda mübahisəsinə qulaq müsafiri oldum. Biri dünyanın Allahın qüdrəti sayəsində, biri fiziki, kimyəvi qanunauyğunluqlar sayəsində, biri isə dünyanın bir insanın onu kürəyində saxlamağı sayəsində var olduğunu iddia edirdi. Üçüncü fikri deyəni digərləri qınadılar. Hətta güldülər də. Mənə digərlərinin dedikləri daha inandırıcı olduğu halda, üçüncüyə inanmaq istədim. İnanırdım da. İndi fikirləşirəm ki, insan yox, desəydi ki, dünya bir kəpənəyin, qarışqanın kürəyindədir, ona da inanardım. O gündən dünyada hər kəsin, hər şeyin nəyinsə, kiminsə çiyinlərində olduğunu müşahidə etməyə başladım. Yavaş-yavaş öz çiyinlərimi də buna hazırladım.

Bəzən gicliyimdən inandım, bəzən bicliyimdən. Bu gün məni kiminsə nəyəsə inandırmağına gərək yoxdur. Məni inandırmaq üçün inanmaq kifayətdir. Sizi inandırım ki, biri gəlib desə ki, sən sən deyilsən, buna inanmıram, ona da inanacağam. Ən inanılmaz şeylərə belə inandım. İnsanların inanmamağa bir şeyləri olsun deyə, inandım. Çünki insanların özlərini inanmadığı şeylərə inandırdıqlarına inanıram. İnanmadıqlarına inanırlar.

İnsanları inandıra-inandıra özümə inanmağa başladım. Bu gün dünyanı çiyinlərimdə saxlaya biləcəyimə belə inanıram. İnanmasanız da, inanıram, inanmasanız da, inanıram. Mənə inanmasanız belə, SÖZümə inanın...

...və şeirləri

VAY O GÜNƏ Kİ...

Dayanıb kənardan görüb özünü,
Ömrün yollarına sərrib özünü,
Şeirdən bir kəndir hörüb, özünü
Buludun gözündən asıb öləsən.

Varın yoxluğuna qarışib bir gün,
Özünü özgədən soruşub bir gün,
Dünyada hər kəslə barışib bir gün,
Səssizcə özündən kəsib öləsən.

Hər günün üstündən il-il ötəsən,
Ömrü ayaq-ayaq, əl-əl ötəsən,
«Susun!» deyiləndə dil-dil ötəsən,
«Dillən!» deyiləndə susub öləsən.

Arxanda tərtəmiz bir adın qala,
Bir-iki suala cavabın ola,
Balaca, əl boyda savabın ola,
Ehmalca bağrına basıb öləsən.

Silməyə nə var ki, vay o günə ki,
Gülməyə nə var ki, vay o günə ki,
Ölməyə nə var ki, vay o günə ki,
Varlı yaşayasan, kasıb öləsən.

O NƏ GƏLİŞ İDİ, BU NƏ GEDİŞDİ?

Bilirdim, nə isə yolunda getmir,
Nəsə çatışmırdı, nəsə kəm idi.
Hələ də bilmirsən, səni ucaldıb,
Gözünün üstünə qoyan kim idi?

Yer tapa bilmirəm özümə hələ,
Bu necə qədərdir, bu necə işdi?
İnana bilmirəm gözümə hələ,
O nə gəliş idi, bu nə gedişdi?

Deyə də bilmirəm, get, salamat qal,
Daha nə söyləsəm, desəm, ağ olar!
Atdın ta özünü gözümdən, sağ ol...
Sən yerə çatanı dünya dağılar!

“XOŞBƏXT OL»

İstəyirsən bir də sına,
Qəlb ki şüşə deyil sına,
Ürəyimin qarısına
Bir top atdın, dedim: – qoldu.

Bu top düşməz hər ayağa,
Düşər bəxtəvər ayağa,
Durdum birtəhər ayağa,
«Bir şey olmaz»-dedim, yoldu...

Olanlar mənə olmuşdu,
Başımı duman almışdı,
Ümidim sənə qalmışdı,
«Səbr et» – dedin, dedim: – oldu!

Bu nə top idi, qovurdum?
Mən ki sadəcə sevirdim,
Üzümü göyə çevirdim:
«Nə baş verir» – dedim, noldu?!

Elə «eşq» də söz imiş, söz,
Deyilənlər düz imiş, düz,
Mənim nəfəsim buzmuş, buz,
Kimə «gülüm» dedim, soldu.

Bu nə yoldu, nə çıxırdı?
Deyim «Xoşbəxt ol?» Axırdı!
Mənim nəfəsim ağırdı,
Bir də gördün, dedim, oldu!

O MƏNƏM Kİ DÖZÜRƏM!

Bu nə tale, bəxt idi,
Bu nə sövdə, əhd idi?!
Ürəyim səni dedi...
Dilim özgəni.

Tüstüm gözümü yandırdı,
Qələm sözümü yandırdı,
İçim özümü yandırdı,
Çölüm özgəni.

Dərd içində üzürəm,
O mənəm ki dözürəm!
Mən ölümü gəzirəm,
Ölüm özgəni.

BİR SÖZÜN ƏHVALATI

Öz yolumun yolçusuydum,
İz atdılar ayağıma.
Düz yolumun yolçusuydum,
Söz atdılar ayağıma.

Baxdım ki, heç günahına...
Batılası söz deyil bu!
Hər adamın ayağına
Atılası söz deyil bu.

Dərindən bir köks ötürüb,
Deyəsi oldum o sözü.
Əyilib yerdən götürüb,
Yiyəsi oldum o sözün.

Yanıb-yanıb külə döndüm,
Tüstümə götürdüm sözü.
Hamının gözü önündə
Üstümə götürdüm sözü.

Əlindən tutub qaldırdım,
Göz yaşını tumarladım,
Bir az saçların oxşadım,
Bir az başın tumarladım.

Öldüm, ölümdən qayıtdım,
Düz sözümdən ayırmadım.
Doğma sözümtək böyütdüm,
Öz sözümdən ayırmadım.

İllər ötdü, bir şeirin
Gözünə qatdım o sözü.
Saf, tərətəmiz, dürr şeirin
Sözünə qatdım o sözü.

...oxudum «söz atanlar»a,
Sehrinə daldılar sözün.
Üstündə dura bilməyib,
Altında qaldılar sözün.

HEÇ NƏ DƏYİŞMƏYİB...

Tale yollarımız ayrılan gündən
Təsəllim olmayıb zülümdən başqa.
Yaşanan illəri ömür saymıram
Sənlə keçirdiyim bölümdən başqa.

Sənsizlik gör məni nə hala salıb?
Baxışlar dəyişib, sifət qocalıb,
Necə qoymuşdunsa, elə də qalıb...
Heç nə dəyişməyib çölümdən başqa...

Özüm öz içimdə itib azıram,
Özümə vərəqdə qəbir qazıram,
Artıq şair olub, şeir yazıram,
Guya nə gəlir ki əlimdən başqa?

Gözlərim kor olub, qulağımsa kar,
Ya qayıt, ya məni özümə qaytar,
Ya da qovuşmaqçün birçə yolum var,
Çarəm qalmayıbdır ölümdən başqa!

Sandıqdakı şeirlər

Fərid HÜSEYN

***

*“Qurani-Kərim” kitabını
açıq saxlama heç vaxt.
Heç zaman bağlama
şeyr dəftərini.
Müqəddəs kitabı
yaxşı yerə qoy.
Şeyr dəftərinə dəymə,
özü yer tapacaq özünə...*

Araya illər düşür, zaman hansısa ömür möhlətini doldurur, nəse tamamlanır, nəse yarımçıq qalır insan həyatında. Olsun, bizim vaxta müdaxiləmiz əzəldən mümkünsüzdür: heç bir ağır daşı asmaqla hərlənən saniyə əqrəbinin yolunu kəsə bilmərik. İllər keçir və yuxarıdakı poetik nümunənin sahibinin yazdıqlarına – elə o şeirdə deyildiyi kimi, heç kəs toxunmur, o şeirlər elə ayrı-ayrı ürəklərdə, başqa-başqa könüllərdə özü özünə yer tapır. Heç kəs Vaqif Səmədoğlunun həmin açıq qalmış şeyr dəftərinə əl vurmur, o şeirlər, o sətirlər özü yaddaşlarda, qəlblərdə yerbəyer olur. Vaqif Səmədoğlunun yazdıqları, bizə qoyub getdiyi əsərləri açıq qalmış şeyr dəftərləridir..

Kitabları övladlara bənzədirlər, bəlkə də, yanlış müqayisədir, amma hər halda az-çox haqq payı da var bu oxşatmada. Vaqif Səmədoğlu bu övladının – sonuncu şeyr kitabının doğuluşunu (2017) görmədi, artıq o vaxt dünyaya gözlərini əbədi yummuşdu. Amma Vaqif müəllimin, məcazi mənada desək, dörd gözü var idi, onlardan ikisi ürəyinə baxırdı, ikisi dünyaya. Ona görə də o daha genişliyi, ucalıqları, dörd bir yanı aydın görə bilirdi. O gözlərdən ikisi bu dünyada qalıb, bizimlə bərabərdir, aramızdadır. Həmin gözlər Vaqif Səmədoğlunun həyat yoldaşı Nüşabə xanımdır. Xoş özündən sonra bu dünyada bir cüt göz qoyub gedənlərin halına...

***

Vaqif Səmədoğlunun vəfatından sonra nəşr edilən bu kitab “Sandıq şeirləri” adlanır. Kitabın adını da Nüşabə xanım seçib. Bu kitabda yer alan şeirlərin bir neçəsi Vaqif Səmədoğlunun ilk kitabında – “Yoldan teleqram”da nəşr olunub, yerdə qalanları isə oxucular üçün yenidir, şairin ayrı-ayrı şeyr dəftərlərindən bir yerə toplanıb, cəm edilib. O şeirlər illərlə bağlı dəftərlər arasında qalıb və nəşr gününü gözləyib. Qaldıqca

da sanki şeirlərin mənası bir az da sıxlaşıb, dərinləşib, daha dibə enib, əsl yerinə oturub. Xəbərsiz olduğumuz saysız-sanasız, qədər-qəsəmsiz nəsnələr kimi, bu şeirlər də faş olunmamış sirr sayaq gizli qaldıqca daha da sehrli olublar, fəzilətli sirr kimi daha da müqəddəsləşiblər...

* * *

Vaqif Səmədoğlunun 75 illik yubileyində akademik Rafael Hüseynov Nüşabə xanıma dedi: "Nüşabə əvvəllər şərqsünas idi, amma sonralar Vaqifşünas oldu". Dəqiq müşahidədir...

Nüşabə xanım Vaqif Səmədoğluna görə, belə demək mümkündürsə, Şərqiindən keçdi... Şərq həm də bir qiblə ünvanıdı və Nüşabə xanım Vaqif müəllimdə bir sevgi, bir söykənəcək tapdı, məhəbbət qibləsini tanıdı, beləcə ahəstə-ahəstə öz köhnə arzularından, karyera düzəltmək fikrindən əl çəkdi və başladı Vaqif Səmədoğlunun uzun illər işıq üzü görməyi gözləyən əsərlərini toplayıb çap eləməyə. İndi hərdən onun bu məsələlərə aludəliyini, dörd əllə nəşr, çap, yayım, təqdimat işlərinə girişdiyini görəndə Nüşabə xanımın elə bu məsələlər üçün görüldürildiyi haqqındakı qənaətim bir az da möhkəmlənir. Frans Kafka üçün əlyazmalarını etibar etdiyi dostu Maks Brod kimdirsə, Vaqif Səmədoğlunun da şeirlərini neçə onilliklərdə toplayıb çapa hazırlayan Nüşabə xanım da o kəsdir. Birincinin xəyanəti dünya ədəbiyyatına dəyərli əsərlər bəxş elədi, ikincinin isə sədaqəti...

* * *

Vaqif Səmədoğlunun şeirləri dünyanı dərk etməyə çətinlik çəkən, bəşəri anlamağa çalışan insanın ziddiyyətli poetik düşüncələridir. Halbahl şeirlərdir bunlar. Bu şeirlər adama dinclik bağışlamır, əksinə, ruhi təlatümünün üstünə daha şiddətli burulğanlar gətirir, dözümsüzlüyünün boyunu daha da ucaldır, həyata ünvanlanmış suallarını lap dərinləşdirir, cavabları bir az da görükməz yerlərdə gizlədir. Vaqif Səmədoğlu ömrü boyu ruhi dincliyini gəzdi, dəqiq cavablar, isbatlar axtardı, sınıanmış qənaətlərin izinə düşdü, amma ürəyini toxtadacaq, ruhuna dinclik gətirəcək cavablar tapa bilmədi. Ona görə də müsahibələrində tez-

tez səmimi, dinə könül bağlamış, Xudaya sidq-ürəklə bağlanmış adamlara qibtə etdiyini, həsədli nəzərlərlə baxdığını belə dilə gətirirdi: **"Mən heç kəsə paxıllıq etməmişəm, amma paxıllıq etdiyim bir zümrə var ki, onlar səmimi dindarlardır. O kəslər ki, tamamilə dəqiq bilirlər, daha doğrusu, ürəkdən inanırlar ki, öləndən sonra cənnət var, cəhənnəm var, xeyir nədir, şər nədir. Mən həmişə tərəddüd içindəyəm".**

Tərəddüdlər, cavabsız suallar Vaqif müəllimin bütün poeziyasına hopmuşdu, çoxlu şeirlərinə sual işarələri səpələmişdi. Ona görə də Vaqif Səmədoğlunun şeirlərini oxuduqda cavablarımız yox, suallarımız artır, bilmədiklərimiz naməlum yerlərdən ortaya çıxır. Həmin şeirləri oxumayana qədər bizi düşündürməyən bəzi sualları fikirləşirik, ruhi yükümüz bir az da artır, ona görə də Vaqif Səmədoğlunun şeirləri dünyanı dərk eləməyə kömək eləmir. Özü hamıdan daha irəlicə bu həqiqətə gəlmişdi və ona görə də deyirdi: **"Həmişə təskinlik axtarışındayam və bilirəm ki, bunu heç zaman tapmayacağam. Mənə heç bir şeirim, heç bir fikrim təskinlik gətirməyəcək".**

Niyə görə bu şeirlərə "poetik düşüncələr" deyirəm, çünki Vaqif Səmədoğlunun şeirləri götür-qoy, çək-çevir, daxili sual-cavab şeirləridir, onlar uzun zamanın düşüncələrindən sonra ruhcan qazana bilib. Onun şeirlərində həm məntiqi, həm hissi, həm ruhi vurğular çox zaman sual işarələrinə düşür:

Tanıdınmı məni,
yadına düşdümü?
Məni ocağa atanda
yaxşı bax:
yadına sal,
yadımdamı,
necə gözəl ağac idim,
lal-dinməz durmuşdum
yol qırağında?
Sərin kölgə salmışdım
sənin üstünə...

Şeirdə ağac insana neylədiyini, onu necə kəsdiyini xatırladır. İndi düşünün, qırdığımız hər ağac, kəsdiyimiz hər heyvan, dərdiyimiz hər gül və başqa neçə-neçə korladıqlarımızın dili olsaydı, bizdən nələr soruşardı, nələrin haqq-hesabını

edərdilər. İnsan nədənsə ona heç bir pisliyi keçməmiş, əksinə, xeyrini gördüyü təbiətin düşmənidir. Səbəbsiz düşmənlilik... Vaqif Səmədoğlu fitrətli şair idi, ona görə də təbiəti duyurdu, ağacların şüursuz olmadığından agah idi. Görkəmli bioloq Daniel Chamoviz "Bitkilərin bildikləri" kitabında sübut edir ki, bitkilər görmə, qoxlama, toxunma vasitəsi ilə özlərini ifadə edirlər. Bitkilər onları böyüdən rəngləri seçirlər, şüalar arasında onları axtarırlar, işığı tanıyırlar, ona doğru əyilirlər və s. Bizim elmi ədəbiyyatlardan oxuduğumuz, alimlərin neçə-neçə sınaqlardan öyrəndiyi bilgiləri Vaqif Səmədoğlunun şeirləri sadə yolla izah edir.

Böyük düşüncə adamlarından dünyaya çoxlu suallar miras qalır. Vaqif Səmədoğlu özünün bilmədiyi sualları verir oxucuya, o, bizim savadımızı yoxlamır, bilib-bilmədiyimizi sınıdır, sanki həmin sualların cavabını həm də bizdən soruşur, öyrənmək, agah olmaq istəyir. Ona görə də dırnaq içində "fəlsəfi şair" adlandırdığımız neçələri kimi onun şeirləri psevdofəlsəfəylə doldurulmayıb, yazdıqlarındakı suallar həyatın ona ünvanladığıdır. Vaqif Səmədoğlu sanki bir ötürücüdür, bir əldən alıb o birinə verəndir – sanki həyatın ona ünvanladığı sualları o da bizdən soruşur. Ona görə də onun şeirləri dialoqa açıqdır, söhbətə çağırır adamı, sual verir, cavab umur...

Günəş qızdırmalı,
ay sarılıq tutub,
kainat xəstə yatıb...
Bilmirsən neyləyəsən,
əlindən nə gələr?
Kimsən sən?

***

Xatirimdədir, bir dəfə Vaqif Səmədoğlu ilə Gənc Tamaşaçılar Teatrının qarşısında rastlaşdıq və yaxınlıqdakı kitab yarmarkasından kitablar aldıq, sonra çay içib söhbət elədik. Kitablar haqqında danışdıq, onda mənə dedi ki, dünyada az gərəkli kitab var, yazılanların çoxu dünyanı dəyişməyə qabil deyil. İllər keçdikcə, mütaliə yatırım artdıqca çoxlu gərəksiz kitablar oxuduğumun, gözümün nurunun ruhumu zənginləşdirməyən xeyli cızma-qarada əridiyinin fərqi nə varıram. Vaqif Səmədoğlu ləzzətini bildiyi

şərabı içirdi, sınadığı adamlarla dostluq edirdi, dadına bələd olduğu siqaretləri çəkirdi, inandığı müəlliflərin əsərlərini oxuyurdu. Ona həyatın suallarına cavab tapmaqda ancaq sınaqları qismən yardım edə bilirdi. Ona görə də o, az şeylə ovunurdu, az nəsnə ona rahatlıq gətirirdi. Onun müdrikliyi, sözün yaxşı mənasında, onu məhdudlaşdırmışdı, bir səmtə üz tutmağa, bir istiqamətə – yalnız Allaha yönəlməyə, suallarını ona verməyə, ondan cavab gözləməyə sanki vadar etmişdi. Bəlkə də, uzun müddət tənha yaşaması da bu cür formalaşmasına səbəb olmuşdu. Tənhalıq Allaha bir addım daha yaxın olmaq deməkdir. Onun Allaha ünvanladığı sualların ən maraqlı tərəfi odur ki, onlar çətinə düşmüş, çıxılmazlıqda olan adamın sualları – Allaha üz tutması deyil. Vaqif müəllim ən xoşbəxt, rahat vaxtlarında da sualların cəngində idi, daim düşüncələrə dalmağa, ağır məsələləri fikirləşməyə adət etmişdi, rəmzi mənada deyirəm, bu düşüncə zikrləri idi. Cübran Xəlil "Peyğəmbər" də yazır: **"Siz dərddə və möhnətdə olanda dua edirsiniz. Kaş ki, sevinc və bolluq içində olanda da dua edə biləydiniz"**. Vaqif Səmədoğlunun sualları çətinə düşən insanın duaları kimi deyil, Allaha xoş günündə də əl açar, üz tuta bilən, ruhu şükranlıqla ləbaləb, inançlı insanın duaları kimidir – ömrün hər anında var.

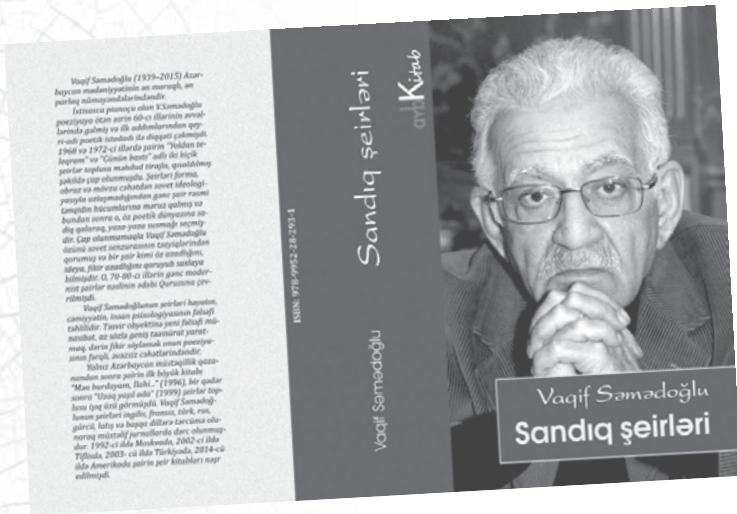
Ömrüm nisyə getdi,
ölümüm də nisyə oldu.
Elə bir bazarın varmı, İlahi?

Məni yuxuda öldür,
ağrısız, əzabsız.
Elə bir azarın varmı, İlahi?

Mənə bu dünyaya baxmaq üçün
kiçik bir pəncərə ver.
Elə bir məzarın varmı, İlahi?

***

Vaqif Səmədoğlunun çox şeyə münasibəti fərqli idi, təzə idi. O, ömrünün sonuna qədər başqa olmağı, alışılmışlardan kənara çıxmağı bir həyat təzi kimi yaşadı və əlbəttə ki, bütün bunlar onun yaradıcılığından da yan keçmədi. Məsələn, onun torpaqlarımızın işğalı, tapdaq

altında olan yurdun əzabını çəkməklə bağlı bir şeirinə baxaq:

*Üzümdə ayaq izi var,
yarım, mənə baxma,
başdan-başa tapdalanıb diyarım,
baxma üzümə, yarım,
üzümdə ayaq izi var.*

“Üzündə göz izi var, sənə kim baxdı, yarım?” Vaqif Səmədoğlu bu şeirində, əslində, bir bayatını improvizə edib, məlum-məşhur frazanı dəyişərək ifadəyə başqa məna donu biçib, lirizmlə sosial mövzunu bir-birinə bağlayıb. “Başdan-başa tapdalanıb” deməklə, əslində, o taylı-bu taylı Azərbaycanı nəzərdə tutub, amma bunu qışqırıqla, haray-həşirlə deməyib, təmkinli, arifanə çatdırıb. İşğal altında olan torpaqların hər şeyə dəxli olduğunu – hətta göz-gözə baxmağa, üz-üzə dayanmağa belə təsirsiz ötürmədiyini, məqam düşəndə bunun üçün utanmalı olduğumuzu Vaqifanə tərzdə – qatbaqat mənanın gücylə dilə gətirib...

***

Ədəbi tənqidçi, alim İradə Musayevanın Vaqif müəllim haqqındakı bir fikrini xatırlayaq: **“Vaqifin şeirlərinin adı yoxdur, şeirlərinin sonunda isə adətən, üç nöqtə qoyulur. “Mən burdayam, İlahi” kitabının mündəricatında şeirlərinin birinci misrası adı kimi göstərilir. Lakin bu şərti xarakter daşıyır, sadəcə onun hər bir şeirini həyatının, ovqatının poetik bir**

anı kimi qəbul etmək, müəllifin mənəvi dünyasını əks etdirən bütöv süjetli, kompozisiya hər şeiri bir epizod, fraqment kimi öyrənmək, təhlil etmək lazımdır”.

Doğrudan da, belədir, Vaqif Səmədoğlu poeziyası anların, dəqiqələrin, bir neçə saatın poeziyasıdır. Vaqif Səmədoğlu düşdüyü durumu yox, hadisənin içərisindəki yaşadığı anı yazıb. Ona görə də ömrün ayrı-ayrı anlarında onun başqa-başqa şeirlərini xatırlayıyıq, sevirik. Bu cür şairlər onlara şeirləri haqqında sual verilməsini xoşlamırlar, Vaqif Səmədoğlu da belə idi. Çünki yaşadığı anı yazan şair o şeirlə birgə yaşadığı anı da xatirələrə köçürür və təzə an axtarışına çıxır. Onu yenidən həmin ana qaytarmaq yaşamağa və yaşayacağını yazmağa aparan yolu bağlamaq deməkdir.

***

*Bir kəpənək uçdu böyrümdən,
yığıldım.
Bir körpə ah çəkdi,
yığıldım.
Atam yadıma düşdü,
yığıldım.*

Yuxarıdakı şeirdə üç sadalama yox, üç an, üç yaşantı var. Ömrünün ayrı-ayrı hissələrində tamam başqa səbəblərdən yığılan bir insanın xatirəsidir bu şeir. Şair həm nələrin önündə zəif olduğunu göstərir, həm itkilərin ünvanını nişan verir, həm də yaşantıları ümumiləşdirir. Vaqif Səmədoğlunun şeirləri sanki günah kimidir, nəticəsini, sənə aidliyini sonra anlayırsan. Günahı anlayandan, dərk edəndən sonra isə o, daha çox sənin olur...

***

“İki böyük qafiyəsi var Vaqif Səmədoğlunun: Həyat və Ölüm”. Adil Mirseyid bu fikirləri Vaqif Səmədoğlunun poeziyası barədə deyib. İkibaşlı fikirdir, həm elə anlaşıla bilər ki, Vaqif Səmədoğlunun poetik mövzuları qıtdır, bu iki mövzunun – həyat və ölümün arasında sıxışmış qalıb, həm də elə başa düşülə bilər ki, Vaqif Səmədoğlu həyat və ölüm arasındakı nəhayət-sizliyi poetik mövzuları ilə doldurub. İndi nə Adil Mirseyid sağdır ki, bu ikibaşlı fikrin həqiqi

mənasını onun özündən soruşaq, nə də Vaqif Səmədoğlu aramızdadır ki, özü haqqındakı bu fikrə lazımı səviyyədə aydınlıq gətirsin. Amma həqiqət odur ki, Vaqif Səmədoğlu şeirlərinin mövzuları kifayət qədər rəngarəngdir. Keçmişin xiffəti, həyatın puçluğu, dünyanın faniliyi, gözəllik vurğunluğu, dünyanı anlamamağın əzabı, tarixlə bu günün müqayisəsi... Bir sözlə, o, çox mövzulara toxunub, sadəcə, Vaqif Səmədoğlunu yeknəsəq, bəzən özünü təkrarlayırmış kimi göstərən onun poetik ovqatıdır. Poetik ovqat isə şairin xarakteridir. Əgər o olmasa, şeirdə üslubla seçilmək məsələsi, yəqin ki, xülya olardı. Əlbəttə, hər şairin dönə-dönə qayıtdığı mövzular var, onlar həmin müəllifin yaradıcılığında daha qabarıq, daha irəlində görünür, amma bu, o demək deyil ki, hansısa şair həmin mövzuların əsiridir, orda ilişib qalıb.

Yalan yağışı yağır,
damlarımız yuxadır,
axır hamısı,
evlərimizin içinə damır
yalan yağışı.
Damlaların altına qoyuruq
vicdanımızı,
namusumuz
gələcəyimizi.
Dolur hamısı yalanla,
yağışsa yağır,
kəsmir bu yağış...

İctimai motivli, etiraz ruhlu bu şeirdəki məkan kasıb evinə bənzədilir. Hər tərəfdən yağış yağır, amma insanlar da öz vicdanlarını, namuslarını, gələcəklərini vanna, qazan əvəzi o yağışın altına qoyurlar və beləcə, sanki göydən ələnən o yağışı "toplayırlar". Şeirdə yalan təbiət hadisəsi ilə eyniləşdirilir. Necə ki təbiət hadisəsinin qarşısını almaq olmur, eləcə də bəzi yerlərdə yalanın kökünü kəsmək mümkünsüzdür, insanlar yalanların qarşısında təbii fəlakət kimi acizdirlər, əliyalındırlar, çarəsizdirlər. Necə ki kəsməyən, fasiləsiz yağışlar hər yanı viran qoyur, eləcə də yalan cəmiyyəti iflic edir, xarabaya çevirir.

***

Vaqif Səmədoğlunun poetik pafosu, demək olar, yox idi. Bir şeirdə az-maz qabarıq olan pafosunu yumşaltmaq üçün, həm də Səməd Vurğuna göndərmə etmək naminə dırnaq işarələri arasında "atam demiş" yazmışdı.

Sovet poeziyasında poetik pafos ona görə qabarıq idi ki, çox zaman şairlər şeirdəki mənanın yerini qışqırıqla, haray-həşirlə doldurmaq istəyirdilər. Fərqli deyim tərz, qatbaqat mənalar əksər şeirlərdə olmadığına görə şeirin formasını qurub arasına cürbəcür çağırışlar, yerli-yersiz poetik vurğular, xitablar salırdılar, "partlayışlı səslər" işlənən sözlərdən çox istifadə edirdilər ki, şeir qulaqlara xoş gəlsin – insanları təsir altına sala bilsin. O vaxtlar şeirin ustalığı "daha yaxşı azdırmaq bacarığı"nda, insanları arxasınca apara bilmək səriştəsində idi. Amma Rəsul Rzadan, Əli Kərimdən başlayaraq, meyarlar bir qədər dəyişdi, onlar şeirimizi məna meydanına, yeni düşüncə yoluna çəkildilər. Həmin meyarlar nə xoş ki, bugünkü şeirdə daha işləkdə. Bugünkü sərbəst şeirin yolunu başlanğıcda Rəsul Rza, Əli Kərim açdı, bu gün artıq oturuşmuş, şaxələnməmiş, dünya şeiri ilə nəfəs-nəfəsə, əl-ələ olan həqiqi poetik nəfəsimizin havasını onlar təmizlədilər, sərbəst şeirə olan ögey münasibətin ən sərt təpkilərini onlar gördülər. Vaqif Səmədoğlu bu baxımdan özünəqədərki yola da yaxşı bələd idi və buna görə də öz dövrünü dəqiq qiymətləndirirdi. Özü də Vaqif Səmədoğlunun özündən əvvəlki şairlərdən sevdiyi nümunələr onların yazdığı ən zövqlü, dəyərli poetik əsərlərdən idi. O, "Mənim 60-cı illərim" məqaləsində yazırdı: **"Mən əlimə ilk dəfə şair kimi qələm alanda ana dilimdə artıq "Şair, nə tez qocaldın sən", "Mən tələsmirəm", "Qızıl gül olmayaydı..." kimi misraların musiqisi səslənirdi. "Nöqtə, nöqtə və nöqtə..." yazılmışdı və bu nöqtələrdən də yeni poeziya başlanırdı. "Xəzər suyu duzlu adi dənizdir" misrası ritorikaya müharibə elan edirdi..."**

***

"Şairlər var ki, kiminsə zamanında yaşayır, şair də var, öz epoxasını yaradır. Vaqif Səmədoğlu öz epoxasını yaradıb". Bu fikri Vaqif Bayatlı Odər deyib Vaqif Səmədoğlu haqqında.

Həqiqətən də, Vaqif Səmədoğlu öz poetik dövrünü formalaşdırma bildi, bunun üçün bəzən dıışlandı. Vaqif Səmədoğlu poetik epoxasında tək cə şeirə təsir eləmədi, həm də zövq aşıladı, fərqli düşünən, hər şeyi bəyənəməyən oxucularını yetişdirdi. Gecə-gündüz kağız korlamaqla məşğul olan, qalın kitabları ilə öyünən, yazmaqdan gözü açılmayan qrafoman qələm əhli olduğu kimi, qrafoman oxucular da var, onlar nə gəldi oxuyurlar, hər yazanı bəyənirlər, vikipedik məlumatlıqla “bildikləri”ni gözə soxurlar, amma onlar mahiyyəti anlamaq məharətindən məhrumdurlar. Zövq formalaşdırən, fəlsəfi mövzulara müraciət edən Vaqif Səmədoğluna oxucu auditoriyası da bəlli idi və ona görə də deyirdi: **“Dəqiq bilirəm ki, mənim yazdıqlarımı qrafoman oxucular bəyənəməyəcək”**.

***

Vaqif Səmədoğlunun şeirlərində sələfləri ilə bir çarpaz səsləşmə də var. Onlarla – klassiklərlə ruhi əlaqə, poetik vəhdət Səmədoğlu şeirində özünəməxsus şəkildə əks olunur.

Millət necə tarac olur-olsun, nə işim var?!
Düşmənlərə möhtac olur-olsun, nə işim var?!
Qoy mən tox olum, öz gələrlər ilə nədi karim,
Dünyavü-cahan ac olur-olsun, nə işim var?!

Sabir satirasından hasil olan məna bu idi ki, ölkədə nə baş verir-versin, kim ac qalır-qalsın, tək şeirin əsas qəhrəmanının canı sağ, qarnı tox olsun. Cəmiyyətə yad nəzərlə baxmağı, ögey münasibət göstərməyi Sabir belə qabardırdı, Səmədoğlu isə ilk baxışdan “poetik kamera”sını oxşar mənəzərəyə tuşlayır, amma “ekranda tamam başqa görüntülər” görürük:

Dənizdə tufanlıq,
şükür, evdəyəm.
Səhrada qum tüğyan edir bu gün,
şükür, evdəyəm.
Çovğun sinə gərib uca dağlara,
şükür, evdəyəm.
Yollarda duman, çöldə qasırğa,
evdəyəm, şükür.
Kimsə görmədi gözlərimi bu gecə,
şükür, evdəyəm.

Şeirin son iki bəndini oxuyanacan elə bilir-sən ki, poetik qəhrəman eqoistin yekəsidir, özündən başqa heç kəsi düşünmür, onunçün özündən savayı kimsə yoxdur, lap aləm dağılır-dağılsın, dənizdə tufan qopur-qopsun, çovğun, qasırğa olur-olsun, səhrada qum tüğyan edir-etsin, əsas odur ki, poetik qəhrəman salamatdır, evindədir, dincdir, vəssəlam, deməli, hər şey axarındadır. Amma son iki misrada başa düşülür ki, evdən çölə çıxmayan, dünyanın dağılmasına məhəl qoymayan – eşiyə ayağını atmayan insanın ruhundakı gərginlik, çalxantı kənardakı insanlar (onun gözlərini görəcək adamlar) üçün hər cür təbii fəlakətdən daha ağır, daha təhlükəlidir. O, əslində, başqalarını düşündüyü üçün (**Kimsə görmədi gözlərimi bu gecə, / şükür, evdəyəm**) ayağını çölə qoymur. Eyni zamanda insanın kədərini daha çox dağıdıcı olduğu məsələsi ortaya çıxır. Bu şeirdə dərindən bölüşülməməsi məsələsi diqqət çəkir: Çünki dərindən bölüşəndə qarşı tərəfə də – həmdərdə də ondan pay düşür, qarşı tərəfi neqativlə yükləmiş olursan. Bunları etməyən – insanlarını öz dərdləri, nəm hopmuş gözlərinin kədəri ilə yükləməyən, qəmli gözlərini hər cür təbii fəlakətdən təhlükəli hesab edən şair ona görə də şeirin sonunda insanlara heç bir xəttər yetirmədiyi üçün şükür edir: **“Kimsə görmədi gözlərimi bu gecə, / şükür, evdəyəm”**.

***

“Mən burdayam, İlahi”. Bu cür çağırış ilə Vaqif Səmədoğlu yerini Allaha nişan verirdi. Onun dayandığı yer, məkan, durum onsuz da Allaha bəlli idi, amma Vaqif Səmədoğlu Allahın onu gördüyünə əmin deyildi, çiyinlərində Tanrının nəzərlərini bəzi məqamlarda hiss eləyə bilmirdi. Vaqif Səmədoğlunu insan kimi də, şair kimi də səmimi edən o idi ki, o, qənaətləri, bilgiləri ilə qərara gəlmirdi, o, hisləri ilə, yaşantıları ilə nəticə hasil edirdi. Hiss etmədiyi şeyləri həqiqət kimi qəbullanmırdı. Və bir hissini səmimi şəkildə dilə gətirirdi: **“Allahdan ötrü darıxmaq dəhşətdir. Atadan-anadan yetim qalma normal haldır. Birdən insana elə gəlir ki, Allahdan yetim qalıb. Allah atıb onu. Onda qışqırırsan ki, mən burdayam, İlahi”**.

Həqiqətdir ki, insanın necəliyinə ölkəsinin aqibəti birbaşa təsir edir, necə deyirlər, **“halimiz memleketin hali”**. Şübhəsiz ki, Vaqif Səməd-

oğlunun keçirdiyi bu vəziyyət ("Mən burdayam, İlahi" tənhalığı) təkcə insani yaşantıların nəticələri, şəxsi ağrı-acının yığnağı deyildi, onun dərdlərinə həm də ölkə problemləri qarışmışdı. Çünki o, 80-ci illərin sonundan meydanlarda, daha sonra aktiv siyasətdə idi və onun siyasi həyatı, düşüncələri şəxsi həyatına hopmuşdu. Axı əbəş yerə demirlər ki, insan yaşadıqlarının cəmidir. Şeir də yaxşı-yamanı, şirin-acısı ilə elə şairin yaşadıqlarının cəminin ifadəsidir. Ona görə də özünün Allahdan yetim qaldığını hiss edən Vaqif Səmədoğlu məmləkətinin də Allahdan yetim qaldığını düşünürdü. "Sandıq şeirləri"ndə sonunda tarixi yazılmamış bir şeirində Vaqif Səmədoğlu yazır:

Günahlarımı qana-qana,
günahlarımı dana-dana,
bu çıxılmaz ikilikdən
bəzən od tutub yana-yana
üz tutub yalvarıram
sənə, İlahi.
Boş vaxtın olsa,
yolun düşsə bu yana,
heç olmasa ayaqüstü
bir baş çək Azərbaycana...

Şeir in əvvəlində öz günahını xatırlayan şair, şeirin sonunda Allahı vətəninə dəvət edir. Çünki Allah bir insanı tənha qoya bilər, bəlkə də, ancaq bir toplumu heç zaman yalnız qoymaz. Vaqif Səmədoğlunun Allahla dialoqları çox ərkyandır, o, Allahla ehtiyatla danışmır, ürəyi ilə danışmış kimi sərbəst "həmsöhbət olur".

* * *

Vaqif Səmədoğlunun şeirlərində klassik ədəbiyyatla da bağ tapmaq olur, ən müasir dövrlə də.

Donmuş könül buz bağlayıb,
Bir isti arzu istəyir.
Əriyib səhraya axsın,
Məcnun, bəlkə, su istəyir.

Orta əsr poeziyasında eşq timsalı Məcnun idi, Yusif idi, Fərhad idi və onların hər birinə

müraciət etmək o vaxtın şairləri üçün alışılmış poetik seçim sayılırdı. Sonralar, təbii ki, özünü Məcnuna tən tutan, eşqinin, iztirabının ondan da ağır olduğunu dilə gətirənlər, "Məcnunun adı çıxıb" deyənlər də oldu. Vaqif Səmədoğlu isə yuxarıdakı şeirdə bu gün ilə keçmiş bir-birinə bağlayır, onun şeir qəhrəmanının buz bağlamış ürəyi açılarsa – sevəcək, əgər sevsə, ürəyinin, arzusunun həmirindən könlünün bunu əriyəcək, nəticədə Məcnun təşnəsini yatıracaq. Sadə bir bəndlə Məcnunun ölməzliyinə işarə var, bir sevginin başqa bir sevgiyə dayaq olması, bir sevnin başqa bir sevnəni yaşatması, keçmişlə bugünün bağlılığı...

Simurq quşu göy üzündə
Qa istəyir, qu istəyir.
Məcnun səhranı dolaşır,
Allahdan yuxu istəyir.

"Məcnun səhranı dolaşır. / Allahdan yuxu istəyir" yazır Vaqif Səmədoğlu. Yuxu istəmək gərginliyin ifadəsidir, insan yatıb bu dünyanın dərd-sərindən bir müddət uzaq olmaq istəyir, eləcə də, real həyatda qovuşa bilmədiyi insanlara bəzən yuxuda qovuşur. Məcnun yatmaqla həm dincliyinə qovuşmaq istəyir, həm də yarına. Eyni zamanda, bu misralardakı maraqlı bir fikir Simurqla bağlıdır. Simurq göy üzündə nəşə istəyir, Məcnun isə yer üzündə. Deməli, yer üzündə də, göy üzündə də rahatlıq yoxdur, göydəki göydə, yerdəki yerdə narahatdır, bu dünyada dinclik, sakitlik axtarmaq bihadə əməkdir. Eyni zamanda hər yaradılan Allahdan özünə görə bir şey istəyir. Simurq da, Məcnun da Allahdan istəyir, deməli, yerdəkilərin də, göydəkilərin də üz tutacağı bir ünvan var – Allah.

* * *

Vaqif Səmədoğlunun əksər şeirləri təslimiyət ruhludur, yorğunluq əhvalındadır. Bu şeirlər qabarmış yox, çəkilməmiş, kükrəyən yox, halsız şeirlərdir.

Sakit ötür bu gecə də,
qorxu yox, qorxudan yox.
Yatır ən kinli adam da
içindəki qəzəblə.
Pişiklər də miyoldaşmır,
hürmür bircə köpək də.
Yatır sarı dəsmal altıda
yeyilməmiş çörək də.

Heyvanların, insanların hamısı təbiətə təslim olur, – gecənin qüdrəti budur. Bütün günü coşub-çağlayan, atılıb-düşən, hər cür yamanlığa qol qoyan, xeyirxahlığından qalmayan hər kəs axşam yorulur. Elə bil gecənin düşməsi ilə həyatdan hər gün əl çəkirik, gecə sayəsində hər kəs öz dincliyinə, rahatlığına qovuşur. Şeirdə yuxuya təslim olanlar – ən qəzəbli adam, pişik, köpək, çörək – fərqli nəsnələrdir, ancaq gecənin qarşısında onların hər biri eynidir – hər biri yatmalıdır. Vaqif Səmədoğlu həm də gecənin insan həyatındaki xeyrini göstərir, əgər gecə olmasaydı, insanlar daim gündüzün əsarətində qalardılar, dünya sanki uzun bir gündən ibarət olardı, hamı gecə-gündüz çalışardı və nəhayətdə açılmayacaq sabaha ümid qalmazdı. Vaqif Səmədoğlu **“Qorxu yox, qorxudan yox”** sözünü hər nə qədər ictimai motivdə işlətsə də, poetik fikir sonda daxili mənin durumuna qayıdır, – həyatın qaydalarını – təslim olmaq yolunu təlqin edir. Vaqif Səmədoğlu həyatla döyüşməyi yox, ona təslim olmağı vacib sayır. Ancaq bu təslimiyyət insanı qul etmir, qızıldan qiymətli rahatlığının yerini nişan verir.

* * *

Şükür, dedim,
döyüldü
mənim də qapım.
Açdım.
Yenə Ayrılıq...

Yuxarıdakı şeirdəki **“Ayrılıq”** sözünün böyük yazılması korrektorun xətası deyil, belə də olmalıdır. Çünki müəllif belə yazıb, ona düzəliş eləmək, “imlasına toxunmaq” olmaz. Çünki elə anlayışlar, elə sözlər var ki, onlar insanın həyatında böyük hərflə yazılır, sən onu ha balaca yazsan da, kiçiltməyə çalışsan da, canlı adı kimi,

insan ismi kimi böyük yazılacaq. **“Ayrılıq”** sözü Vaqif Səmədoğlunun ömründə böyük hərflərlə yazılmışdı. Marina Svetayeva deyirdi: **“Mən hər şeyi vidalarla sevdim, – ayrılıqlarla”**. Yuxarıdakı şeirdə anlayışla insan adı bir-birinə qovuşub, ona görə də o söz böyük hərflə yazılıb. Ömrümüzdəki insanların bəziləri haçansa həyatımızda anlayışlara çevrilmirmi? Birinin adı Qüssə olur, birinin adı Gözləmək olur, birinin adı Səadət olur, birinin adı Yaşam olur. Biz o insanları öz adları ilə çağırırıq, ancaq həmin adamlar ruhumuzda başqa adlarda – anlayışlarla yaşayırlar.

* * *

Yuxuda kimi görmüsən
bu gecə?
Gözlərində bir yalqız məzarın
kimsəsizliyi var.
Yum gözlərini,
gözlərinə baş çəkim.
Bir dəstə gül qoyum gözlərinə...

Başqalarının görmədiyini görmək, müşahidə eləmək unudulmuş əlifbaları oxumaq kimidir, fərqli yanaşmaq, fərqli nəzərlə baxmaq da elə həyatı oxumaq deyilmi? Bu şeirdə yuxu görəninin gözlərindəki kədərini silinməzliyini qarşı tərəfin oxumasından, anlamasından söhbət gedir. Müəllif o məzarın kimsəsiz olduğunu hardan bilir, bu qənaəti nəyin əsasında formalaşmış – deyə soruşmuram, çünki poeziyanın sual tərəfini yox, haqq tərəfini anlamaq lazımdır. Bu baxımdan şeirlə din çox oxşardır. Əgər bu oxşarlıq olmasa, gözdəki kədərini bir kimsəsiz məzardan yarındığı və o gözləri ziyarət etmək istəyən birinin varlığı şübhə doğurar.

* * *

“Sandıq şeirləri” mənə öz mənasını belə açdı. Bu şeirlər mənə öz dərdlərini belə danışdı. Vaqif Səmədoğlunun poetik “din”i məni özünə anladığım qədər inandıra bildi. Deyirlər, Kəbə hər zəvvarın gözüne ürəyi böyüklükdə görür. Mən də “Sandıq şeirləri”nin mənasını, duyğularını, ağırlarını “ziyarət elədim”, mənə də öz qəlbim boyda gördüdü bu şeirlər...

Dəniz PƏNAHOVA

KEÇMİŞDƏ GƏZİNTİ

(Hekayə doğuş sonrası palatada etdiyim cızma-qara qeydlər və uşaqlıq xatirələrini topladığım mücrüdəki yazılar əsasında yazılıb)

Hekayəni, çox güman, metro qatarında oxumağa başlamısan, yaxud ayağını ayağının üstünə aşırıb otağında sakit bir küncə qısılib oxuyursan. Bəlkə də, artıq yarımçıq buraxaraq bir kənara tulladın. Bəlkə, elə universitetdə, parta arxasında sıxıcı keçən bir dərsin ortasındasan.

Hər şey tozlu, qəhvəyi mücrü əlimə keçəndən başladı. Mücrünü açanda sehrli bir karandaş qoxusu və məktub məni uşaqlığıma apardı. Deyəcəksiz, yenə başladı məktubdan dəm vurmağa. Vallah, nə edim, epistolıq janr yaxamı buraxmır. Məktub adama çevrilmişəm.

Bətnim vətəni kimi idi. Sanki oradan didərgin düşmüşdü. Dünyaya hələ də alışmır, qaşqabağı yerlə gedirdi. Deyəsən, bətnim üçün çox darıxır. Axı mən ona demişdim, dünya maraqsızdı, istəsən, orada qala bilərsən.

Qızım bətnimdə olanda bətnim yer kürəsi kimi idi. Bu boyda yumrunu daşımağa gücü yetmir-di ayaqlarımın. Doğulduqdan sonra böyük bir boşluq yaşadı vücudum. O boşluğu doldurmaq üçün yazmalı idim.

Qızıma bəstələdiyim layla ilə onu yatızdırdım. Sonra “notebook”umun arxasına keçdim.

Birdən “word” papkalarına yığılan kif atmış hekayələrimin obrazları üstümə hücum çəkildilər. Biri saçımı dartışdırmağa başladı, biri barmaqlarımı dişlədi. Ən çox da öz uşaqlığım şuluqluq edir, rəfdəki kitabları töküşdürür, vərəqlərini cırırdı. Halbuki sakit biri olmuşam. Uşaqlığım aradabir gəlib qızımla oynayırdı. Yarımçıq qalan romanımın qəhrəmanı isə gəlib qızımı qucağına aldı. Mən çox qorxdum ki, körpəmə xələl gətirə bilər. O isə stolun üstünə çıxıb danışmağa başladı:

– “Bəsdi də, neçə ildi, məni yazıb qurtara bilmirsən. Bezmədin uşaq əmizdirməkdən, monoton günlərdən?! Bizi orada papkanın içində yarımçıq buraxmısan, heç olmasa yarımçıq qalan cümləni tamamlayıb nöqtəsini qoyardın”. Ardınca isə uşaqlığım əlinə televizorun pultunu alıb ağzına tərəf tutaraq danışmağa başladı: – “Bilsəydim belə tənbel olacaqsan, böyüməzdim. Niyə məni yazmaqdan qorxursan? Bu qədər çətin-di? Sən ki uydurduğun hekayələrlə oxucunu aldadırsan, əgər mənle yaşadıklarını xatırlamırsansa, evdə heç kim yoxkən oturum bütün xatirələrimizi yadına salım, hə, nə deyirsən? Axı sən hər şeyi xatırlayırsan, qorxma, əzizi mən, yetər ki, barmaqlarını klaviaturada tiqqıldat, bacaraqsan. Axı sən yaza bilməyəndə belə edirdin, yalandan klaviaturanı şaqıldadıb gözlərini yumurdun, guya ki, yazırsan. Fonda da Şubert. Beləcə yazmaq vərdisin yaranırdı. Yenə bu metodla başla, məni yarımçıq qoyma. Nolar məni yarımçıq qoyma!”

Birdən qapı tiqqıldadı. Uşaqlığım qucağıma hoppanıb gözləri bərələ boynumdan yapışdı. Sanki imdad diləyirmiş kimi dedi: – “Eşidirsən, məni yarımçıq qoymaaaa!”

Obrazlarım hamısı tez bir anda “notebook”-umun ekranına girdi.

Gələn yoldaşım idi. Mən olanları ona danışmadım. Alnımdan tər axır, dilim topuq vururdu. Tez bir söz demədən vanna otağına keçdim ki, özümə gəlim.

Bu hadisənin üstündən küləklər əsdi, qar yağdı, qızım bir azca böyüdü, “ana” dedi və o mistik hadisə bir daha təkrarlanmadı. Ta ki “notebook”-umun arxasına keçib yarımçıq qalan uşaqlığımı tamamlamaq qərarına gəlincəyədək.

Uşaqlığıma məktub yazdım ki, oxusun və böyüməsin.

Kompüterimin ekranına diqqətlə baxdım, öncə “word”dəki hərflər oynamağa başladı, yerlərini dəyişdirir, fərqli cümlələr əmələ gətirirdi. Silinir, məni qorxudur, sonra qəhqəhə çəkən hərflər yenidən birləşirdilər. Ekranda hekayə qəhrəmanlarım film kimi canlanırdı. Gözlərim bərəlməmiş, ağızım çənəmə düşmüşdü, nitqim qurmuşdu. Öncə barmağımı ekrana doğru uzatdım ki, bəlkə, hallüsinasiya görəyəm. Sonra bədənimi ekrandan içəriyə atdım. Beynimdə sadəcə bir fikir vardı, keçmişə gedib uşaqlığımdakı bəzi anları dəyişmək. Elə bilirdim ki, keçmişə gedəcəm. Bəlkə də, gedəcəm, kim bilir.

Anamın bətnindən başlamışdı vətənim. Deyəsən, çox keçmişə getmişdim.

Lap sifıra gəldim, anamın bətninə. Dünya xaosdan yarandığı kimi, mən də spermadan yaranmışdım. Bəlkə, elə burdan başlayım. Keçmişə lap başlanğıcından silim, heç doğulmayım. Amma yox, “notebook”dan o tərəfdəki həyatda məni qızım gözləyirdi, yaşamağa davam etməli, bəzi qaysaq bağlamış yaraları silməli, ya da dəyişməli idim.

Bizim dünyadan fərqli idi orası. Nə ağacı vardı, nə buludu. Torpağı da xatırlamıram. Xatırladığım tək şey siyah səma idi. Səmanın ulduza bənzər çoxlu-çoxlu ağ nöqtələri vardı. Mən onlara toxuna bilirdim. Onlar əllərimdən balıq kimi sürüşüb yenidən yuxarı qalxırdılar. Yaradılışında gördüyüm ilk şey səma və ulduza bənzər şey olub. Yəqin ki, ona görə uşaq vaxtı kosmonavt olmaq istəyirmişəm. Bəlkə, siz də lap-lap dərin keçmişlərə dalsanız, ananızın bətnində olduğun

nuz ilk vaxtları xatırlaya bilərsiniz. Bəlkə, orada sizin səmanız mavi rəngdədi, bəlkə, ağdı, bəlkə, qırmızı. Bəlkə, heç səması yoxdu, torpağı var. İnanıram ki, mənim bu xatırladığım dərin keçmişə milyard adamın içində ən azı bir neçəsi xatırlaya bilib. Çünki bu xatırlamanı sayaqlamadı, deyib, gülüb keçiblər.

Təqvimin 30-u, bir oktyabr axşamına doğru bayırda intihar küləyi sarı yarpağı itələyib yıxdı ağacdən. Hüznün o biri üzü payızdı. Payızın o biri adı intihar.

Bir balaca qızcıqaz da vaxtından tez, səkkiz aylıq olarkən özünü anasının bətnindən, yəni ilk vətənidən – hündür yerdən ataraq intihar elədi. Və düşdü dünyaya. Dünya adlı yerdə yenidən doğuldu. Deyilənə görə, heç ağlamırmış. Ancaq acanda bir balaca “vüə-vüə” edərmiş. Çox sakit uşaqmışam. “Notebook”-umun sayəsində körpəliyimə gəldim.

Xəstəxanada ağ xalat tapıb əynimə keçirdim.

Doğulduğum palataya girdim. Dayanıb bir keyli çağa vaxtımı kənardan süzdüm. Görəsən, məni görə bilər? Toxunsam, hiss edər? Ki mənəm. Axı körpələrin gözləri tam açılmır, tül pərdədən baxan kimi görürlər. Ya anam məni görərsə. Görərsə, onsuz da tanımayacaq, bilməyəcək ki, gələcəkdəki qızlarıyam. Anama doğru yaxınlaşdım. Məni qucağına alıb əmizdirirdi. Düşünürdüm ki, pampers şirkətindən gəldiyimi deyim, həmin an tez xatırladım ki, mənim dövrümdə pampers taxmırdı uşaqlar.

– Salam, Sədaqət xanım, məni baş həkim göndərib, neçə gündür burdasız?

– Bu gün olub doğuş. Axşam tərəfi 6-da.

– (Deməli, məni görür və eşidir dedim içimdən) Olar körpəni bir dəqiqəlik? Siz qalxmayın, hələ qalxmaq olmaz, 2 saat uzanmalısınız. Mən uşağı gətirərəm. Müayinədən keçirməyə aparmalıyıq.

Mən özümü qucağıma alıb palatadan dəhlizə doğru yan aldım. Qapının kandarında körpəliyimə baxdım. Məsum və kədərli gözləri ilə gülümsəyirdi mən. Sonra gözlərini yumub yatdı. Özümü qucağıma doğru sıxıb qoxladım. Bütün körpələr süd qoxuyur. Görəsən, neçə adam öz uşaqlığını qucağına alıb? Həyatda edə bilmədiyimiz çox şeylər vardı. Mənim qol saatımda zaman dayanmamışdı. Amma 1992-ci illə də eyni vurmurdu əqrəblər. Yenidən palataya girib anama yaxınlaşdım. Üzümə diqqətlə baxsa da, heç nə

anlamadı. Bəlkə də, sifətimdəki doğmalığ ona olmayan dejavünü yaşadırdı.

– Baş həkim kabinetində yox idi. Siz yatın arıtq, körpəni də beşiyinə qoyuram, yatın, dicəlin, yəqin, sabah müayinə olunar, – deyib palatadan çıxdım.

Burada dəyişiləsi heç nə yox idi. Bir az oyuncaq qoxuyan illərə, atılıb-düşdüyüm günlərə getməliyəm, orda mütləq dəyişməyə bir şey tapa-cam.

Dəhlizdə həkim otaqlarından birini axtarırdım ki, “notebook” tapa bilim. Öz dövrümə geri dönməli, qızıma baş çəkib ağlayıb-ağlamadığını yoxlamalı idim. Həm də, bəlkə, buradakı zaman dilimi ləngdi, orada, bəlkə, səhər açılar qorxusu vardı içimdə. Ya da geriyyə qayıda bilmərəm. “Notebook”la zamanda səyahət edirdimsə, deməli, “notebook” tapıb geri dönməliyəm.

Dəhlizin solunda ikinci otağın qapısı aralı idi. Aradan baxıb gördüm ki, stolun üstündə köhnə tipli güclə işləyən stolüstü kompüter var. Vaxt itirmədən içəri keçməliyəm, bəs mənim yad adam olduğuma görə icazə verməsələr kompüterdən istifadəyə?.. Bir şey uydurmalyam. Uydurma mexanizimim dərhal işə düşdü. İçəri keçəndə gördüm ki, yaşlı və bədənini güc-bəla ilə ayaqları üzərində daşıyan qadın xor-xor xoruldayır. Tez köhnə kompüterini yandırmaq üçün düyməni axtarmağa başladım. Kompüter çox köhnə idi. Bu köhnə kompüterdən lap keçmişlərə düşsəydim... Anam həmişə öz işlədiyi köhnə kompüterdən, iş yerindən, keçmişdən danışardı. Amma onun işlədiyi kompüter daha böyük idi.

Onsuz da başqa zaman dilimində olduğum üçün uşaqlığıma səyahət baş tutacaqdı. Amma dəyişmək istədiyim zamana düşə biləcəkdimmə? Dərhal “word” faylı açıb bir şeylər yazmağa başladım. Elə o dəqiqədəcə yenidən hərflər rəqs edib gülməyə, sonra da canlanıb insana və həyata çevrilməyə başladı. Dərhal ekranın içinə girdim. Məni yaralayan illərə getməli idim. Ancaq necə getməliyəm, illəri necə seçməliyəm, bilmirdim. Ürəyimdən 2000-ci ili keçirdim. Və sürətlə rəqəmlərin arasıyla süzülüb 2000-ci ilə düşdüm. Yەرə səpələnmiş iki yumru, deşikli, rəngli kasetlər, maqnitofonumuz və uzaqdan Barış Mançonun səsi... Xalam o biri otaqda uzun saçları ilə özünü Barış Mançoya bənzədir, səsinə səs verirdi. Qardaşım əlində tetres oynaya-oynaya, bir əlində də top həyəətə düşürdü. Mən də qara qar-

taldan (atamın maşınıni belə adlandırmışdıq) düşürdüm. Tez özümü səsləyib çağırdım. Uşaqlığım çox tipsiz olub. Saçım qalın olsun deyə, anam hər yay oğlanbaş edərdi məni. Oğlan paltarları geyinib “mən kişiyəm, mən kişiyəm” mahnılar qoşurdum özümdən.

Bəzi şeyləri dəyişmək vaxtı gəlib çatmışdı.

Ey, balaca qara cücə, bura gəl görüm, – özümü səslədim.

Onsuz da məni tanıyası deyildi. Tam istədiyim zamana düşmüşdüm. Elə indi özümə əngəl olmalıydım. Mən sənəm, gələcəkdən gəlmişəm, desəm, təbii ki, inanmayacaqdı.

Özümə yaxınlaşdım. Bax gedib indi anana deyəcəyin şeylər gələcəkdə həyatını çox dəyişəcək. Məsələn, sən atasız qalacaqsan. Maşında ögey anan oturub, bunu desən, dava düşəcək, aləm dəyəcək bir-birinə.

Sən bunları hardan bilirsən?

Bilirəm, mən çox uzaqlardan gəlmişəm. Orada, sən böyük qızsan. İndi mənə söz ver, ananı, ya atanı ən çox hansını çox istəyirsənsə, onun canına and iç və söz ver ki, ögey ananın varlığını anana deməyəcəksən. Onsuz da anan bunu biləcək. Sən bunu desən, gələcəkdə səni xəbərçi adlandıracaq, sən çox pəşman olacaqsan. Hətta anan da səndən inciyəcək. Qoy olanlar sənin sayəndə yox, başqa yolla ortaya çıxsın. Söz ver.

“Söz verirəm”, – dedi.

Həmin an sanki içimdə illərdi ilişib qalan kəpənək pır-pır qanad çalıb uçdu, azad oldu. Mən də kompüter tapıb geri – qızımın yanına qayıtdım.

Uşaq vaxtı gündəlik tuturdum. Və mücrümdə sevdiyim əşyaları, yazdığım məktubları və o gündəliyi saxlayırdım. Gündəlikdə həmişə gerçəklər yazılır və gizli saxlanılır. İndi həmin gündəlikləri, məktubu oxuyuram. Yuxarıda yazmışdım axı tozlu, karandaş qoxusu verən qutu. Keçmişə dəyişib-dəyişmədiyini öyrənmək üçün atama zəng vururdum.

“Dud”, “dud”, “dud”. Uzun qudok səşindən sonra sərxoş atamın yorğun səsi “alo” dedi...

Oğuz AYVAZ

SEVGİ ÖLKƏSİ

sevmək başqa bir ömrə səyahətmiş, sən demə...
biletimi almışam, cibimdədi,
özüm gedəcəm bu yolu,
əllərimdə illərin yorğunluğu...
«səni sevirəm»i axtaracam yol xəritəmdə
görən, harasında gizlənilib bu müdhiş cümlə
hansı küncündə ağlayır,
hansı bucağında darıxır,
hansı köşəsində sevinir... bilmirəm...
elə bir şəhər olmalı mütləq
bir kaşifin tapıb ortaya çıxardığı,
adını «səni sevirəm» qoyduğu,
turistlərin axışdığı, şəhər
bələdçilərin xoşbəxtəsinə danışdığı
küçələr, parklar, muzeylər...
adamların şəkil çəkdirdiyi...
hansı xoşbəxt bucaqda...
hansı uşaq çığırtısında...
hansı yağışlardan qoruyan ağaclarda...
o şəhər hardadır, görən,
o şəhərdə yaşayan varmı,
ölən varmı?
bilirəm, o şəhərdə adamların cibi üşümür,

maşınların səs-küyü yox orda,
zibil qabları da gözə dəymir.
uşaqların göz yaşı şeirdir o şəhərdə,
qocaların yerışı nəğmə...
gecələr düşmür o şəhərə,
bəyazlara bürünüb yatır gecə...

GEÇƏNİN ESKİZİ

saat gecənin ağır-ağır çırpınan ürəyidi,
bilmirəm, ömrün hansı günüdür, ayıdı...
içimdəki adamlar yuxular aləmindədi.

saat kibrit alovu kimi darıxan pəncərə
ışıqlarıdı.
bilmirəm, ömrün hansı günüdür, ayıdı,
qaranlığa batmış küçədə
rəngli karandaşlar kimidi indi günəşi
arzulamaq,
indi adamların xorultusudu məhəllə-məhəllə
gəzən,
dənizdəki balıqların səsidə bulvarda dolaşan,
dalğalanan dəniz indi durğundu,
ömründə susmayan külək indi yorğundu.

sərxoşların ağacları qucaqladığı anlarıdı indi,
indi itlərin zibil qutularında sümük axtarışdı,
kişilərin səssiz hıçqırıqlarıdı gecədən gələn,
körpələrin yuxuda süd gördüyü vaxtdı.

saat gecənin öldüyü saniyələrdi,
bilmirəm, ömrün hansı rəngidi, suyudu,
siqaret tüstüsünün ilan kimi süründüyü
dəqiqələrdi,
kiminsə ağrılarıdı, əzablarıdı sayrışan işıqlar

gecədi, söndürün şəhərin işıqlarını...
güllələyin gecənin bətnini...

AYAQLARINDAN YETİM QALMIŞDI KÜÇƏLƏR

şəhərə anamın qalıqları yağırıdı,
saçıma qonurdu əlləri;
günəşə oxşayan əlləri...

islanmış küçyəm indi mən,
maşınların işıqlarında görünən,
qaranlıqlarda yox olan küçə,
bir nəfərin gələ bilmədiyi küçə...

o bir nəfər,
onu deyirəm,
saçıma qonurdu əlləri,
yoxluğunu yer kürəsindən asmışdı,
xatirəsi sulu qara çevrilmişdi,
ayaqlarından yetim qalmışdı küçələr,
kağızlarda oxunmurdu kəlmələr...

sənsiz qalıb o küçə,
uşaqlarla dolu küçə,
burdan bir ömür keçə,
üstünü örtə gecə...

UŞAQLIĞIN SON AKKORDU

onda hələ atamın əlləri günəşi əvəz edirdi,
onda hələ adamlar incitmirdi adamları,
onda hələ topumuzu parçalamamışdı pis
adamlar...

yağış tez-tez yağardı şəhərimizə,
islanardıq yarpaq küçələrdə,
binalarda axşamlar işıqlar çox yanardı,
uşaqlar aydınladardı qaranlıqları...

onda hələ anamın üzündə uşaqlar qaçırdı,
onda hələ ağlamazdı anamız,
onda dizimizin qanamasına gülərdik,
onda hələ darıxmazdıq, tənhalaşmazdıq;
islanardıq söyüd qoxulu küçələrdə,
tez yatardıq bürkülü iyun gecələrində...

və onda həyat hələ həyat deyildi,
hər yer balacaydı, körpəydi;
oyuncaqlarımızı aparmırdı küləklər...

GETMƏ

gedirsən, gedirsən,
elə bu saniyə küləyə qarışacaqsan,
yoxluğun çökəcək üzərimə,
dolu kimi yağacaq üstümə...

gedirsən, gedirsən,
gözlərini, əllərini, saçlarını da aparırsan,
oysa gözlərindən başlamışdı yol xəritəmiz,
əllərində bitmişdi rəngli günlərimiz,
uzun saçlarınla hörülmüşdü ömrümüz...

gedirsən, gedirsən,
bir kəlmə demədən gedirsən,
bir ayaq saxla, deyirəm,
bəlkə, illərdən yapışaq,
bəlkə, günəşi saxlayaq,
bir dayan,
qollarımı sarmaşığı kimi dolayım bədəninə...

gedirsən, getmirsən,
bir qərar verə bilmirsən,
yorğun abidə sökülür gözlərində,
indi tək bu sözdən ibarətsən: «getmə»

BAĞIŞLA

mən gedəndə yarpaqlar tökülmüşdü o parka,
bir az içmişdim, şəhərə sənin adını
pıçıldayırdım,
sərxoşdum, bir az qışqırdım,
qabağıma çıxan qızlara sataşdım, bağışla,...

paltarım bədənimə yapışmışdı elə bil,
adamlar işıqdan çıxıb arta-arta
bir qatar kimi üstümə gəlirdilər,
bu da sizin yol, tez-tez görüşdüyümüz yerlər,
sənin keçdiyən küçələrə tükürdüm, bağışla.

daha gözəl qızlarla baxışdım bu gün,
sonra başladım arxanca deyinməyə,
ağzıma gələni deməyə, söyməyə,
Səni, yoxluğunu...
sənə aldığım gülün başını üzdüm, bağışla.

küçəmiz sizin küçyəyə bənzədi,
bircə zibil maşınıdı fərq
qaranlıqda ağaca dırmaşan pişiyə daş atdım,
pişikləri çox sevirdin, bağışla...

Lev PİROQOV

POSTMODERNİSTLƏR, STALİN ƏMR VERDİ!

Bir vaxt ədəbiyyatşünaslıqda mübahisə gəldirdi ki, bizim heç də asan olmayan dövrümüzdə hansı yazıçıları postmodernist adlandırmaq olar: hər kəsi, yoxsa yalnız o kəsləri ki onların az-çox buna dəxli var?

Belə nəticəyə gəldilər ki, ümumiyyətlə, hamı postmodernistdir. Lakin əksəriyyət bunun nə matah olduğunu bilmir. Bu yaxınlarda Yuri Byuda postmodernist adlandırıldığı üçün incimişdi. Nəyə görə, deyir, mən postmodernist olmalıyam? Mən insanam!.. Əllərim, ayaqlarım, bədənim, ürəyim var...

Beləliklə, ədəbiyyatçılardan tutmuş, xalqadək hamı öz qərarına kifayət qədər şübhəylə yanaşır. Yaxşı ki, onların biz qəzet tənqidçiləri var.

Belə bir misal göstərək. Bizim ölkədə körpələr və partiya üzvləri də daxil olmaqla bütün əhalisi xroniki epistoroxozom xəstəliyinə yoluxmuş böyük bir vilayət mövcuddur. Əsaslı, kəskin

dəyişilmə, ağır vəziyyət (hərərət, səpmə, öd ifrazı yolunun diskineziyası) onlarda müşahidə olunmur. Onlar bu barədə şübhə belə etmirlər. Hamısı normal, yaxşı adamlardır. Paravozdan oxuyur, yeməkdən əvvəl əllərini yuyurlar...

Əlbəttə, belə cəmiyyətin yazıçıları arasında siz əqidəli postmodernist yazıçı deyilsiniz. Amma küçədə aynadan belə görünürsünüzmü? İnternetdən, mobil rabitədən istifadə edirsinizmi? Duzlanmış siyənəkləri qəzetlərə bükürsünüzmü? Eşidirsiz ictimai nəqliyyatda insanlar nə barədə danışır? Gedin və bütün bunların hamısını təsəvvür edib başqalarını da yoluxdurmayın.

Gəlin hər şeyi sınaqdan keçirək.

“Elektrorat”. “Böhranlı menecerlik”. “Çirkli texnologiya”. “Qara piar”. “Kölgəli lider”. “İdeoloji mexanizm”.

Bu səslər, sözlər tanışdırmı? Siz onlardan istifadə etməyə bilərsiniz, ancaq axı başa düşür-

sünüz, söhbət nədən gedir. Demək, bununla belə, siz onlardan passiv şəkildə istifadə edirsiniz. "Passivlik". Xeyr, onlar sizdən istifadə edir.

Yaxşı yadıma düşdü, mən bunu qəzet məqalələrindən götürüb yazmıram. Ədəbiyyat kitablarından yazıram; Lyudmila Safronova, "Postmodernist mətn: poetika manipulyasiya", səhifə 7–16, buyurub baxa bilərsiniz. Bu sözlərin köməkliyi ilə orada ədəbi yaradıcılıq aktı heç bir biabırçı özünü gözəsoxma, qeyri-təbiilik olmadan təsvir edilir. Məsələn, İ. Brodski ilə S. Dovlatovu göstərmək olar.

Bu gün əgər yazıçı "texnologiya"dan istifadə etmirsə (və ya özünün onlar tərəfindən istifadəsinə icazə vermirsə), onun bu sərbəstliyi başa düşülmür və qəbul olunmur. Yazıçı gərək "zamanın zənginə cavab verməyi" zamanın tələblərinə uyğun, anlaşılacaq bir dildə bacarsın. Başqa cür desək, həyatda baş verənlər bütünlüklə ədəbiyyatda öz əksini, ifadəsini tapmalıdır. Əgər real həyatda adamlarda, üzr istəyirəm, bağırırsaq qurdu varsa, demək, hətta müəllifin bu barədə xəbəri olmasa belə, bu hal ədəbi personajda da olmalıdır.

Bizim hamımız postmodern epoxada yaşayırıq. Bilmirəm, bu xoşbəxtlikdendirmi, yoxsa bədbəxtlikdendirmi, amma bütün ədəbiyyatımız postmodernistdir.

(Əlbəttə, çoxlarında epistoroxozu müalicə etməyin vaxtı yetişmişdir).

Postmodernizm – bu, insanın kainata reaksiyasıdır, ehtiyacı hiss olunan xaos fikridir.

Modern dövrdə (fəlsəfədə qeyri-hərfi mənada krizisə qədər "kamillik" mərhələsində xristian sivilizasiyası başa düşülür) insan gələcək naminə yaşayır. Modern dövr düzxətlidir. Xristian sivilizasiyasının ən mühüm mifi özünü qurban vermək, fəda etməkdir. Bunu ifadə edən açar söz – "səbir"dir. ("Allah səbir etdi və bizlərə hökm verdi".) Səbirsiz modern dövr sürətlə kosmosu, kommunizmi, bizim kimyaçıların ixtira etdikləri parlaq, işıqlı, yeyilən asfaltı meydana gətirdi. Modernlik – Onun böyük səbrinin başqa bir sonudur; lakin insan həmişə gələcəkdə baş verəcək əsas vəqəni (müəllif qiyaməti nəzərdə tutur – tərc.) gözləyir.

Bundan fərqli olaraq, postmodern epoxa dövrüdür: "hər şey artıq olub, yenə olacaq". Əlbəttə, bu, bütpərəst modeldir. Postmodernizmdə əsas vəqə, hadisə vəhşilik, heyvanlıqdır və o hal-

hazırda, indi baş verməklə davam edir. Ona görə də "hal-hazır, indi" "həmişə" var və mövcud olacaqdır.

Postmodernist estetikada "rəzil" insani hislər, davranışlar təsadüfi tətbiq olunub dəbə salınır. Postmodernizm "ibadət bərəkət bəxş edir" düsturu olmasa idi, din çox da uzağa gedə bilməzdi hökmü ilə dini doqmatları rədd edib tanımır. Beləliklə, postmodernizmlə bağlı ciddi sferada dolaşmaq etirazlarla qarşılanan variantla üz-üzə gəlirik. Lakin liberal müstəvidə (Dovlatov və ətrafı) "qəti şəkildə hamı üçün nöqsan hesab olunan "bir balaca zəif" müsbət personajlar sistemi ilə baş-baş qalırıq" (L. Safronovanın şərhə).

Əgər nəşə hal-hazırda baş verirsə, demək, sən heç nəyi sonraya qoya, təxirə sala, yığıb saxlaya bilməzsən. Sən hətta gələcəkdə nəyisə dəyişdirə bilməzsən. Ona görə ki, postmodernizmdə gələcək təsəvvürü yoxdur. Ən sevimli dövrü şüar isə belədir: "İnsanlar dəyişdirmirlər". Yəni sadəcə qocalırlar.

Yaxşı, əgər modern cəmiyyətdə ədəbiyyat təcrübə toplama və ötürmə vasitəsi idisə, kitablar insanlarda və dünyada nəyisə dəyişdirmək üçün yazılıb-oxunurdusa, bəs "dünya və insan dəyişdirmir" deyən postmodern dövrdə ədəbiyyat nəyə görə mövcuddur?

Bankomat "qumar" üçün kart oynamır; istəyir ki, kart oyununu xatırladaraq manipulyasiya eləsin. Əlbəttə, bunu pul naminə etmir. Kimdə ki pul yoxdur, pul o kəslər üçün qiymətlidir. Ancaq kimdə ki o var, artıq onlar üçün pul başqa nəyisə ifadə etmək vasitəsidir. Məsələn, məhz nəyi?

Bu "azadlıq" da deyil! Postmodernizmə görə, azadlıq yalnız "seçim"lə təzahür edir və o müstəqil dəyər kimi yoxdur. Seçim isə öz növbəsində "seçimin mümkünlüyü" əsasında özünü göstərir. Ümumiyyətlə, mümkünlük odur ki, o, "mümkündür", istənilən hökmlü subyekt ona istinad edir, arxasında gizlənmə bilir və o, əzəldən hansısa mümkünlüyün sahibidir.

Modern cəmiyyətdə təsiri hiss olunan belə sahib Allahdır (bu fikrin əksi buradan doğur, "əgər Allah yoxdursa, hər şey yolveriləndir"). Allahın funksiyası isə postmodernizmdə bütün sosial kosmosun atomları arasında belə bölüşdürülür: "Hamımız üçün nə faydalıdırsa, hər şey mümkündür".

Şəxsiyyətlərin "hamımız"la əlaqədarlığı, aidiyyəti (yəni maksimal mümkünlüyü, maksimal

seçimi, maksimal azadlığı) onun populyarlığının ölçüsünü təyin edir. Postmodern dövrdə populyarlıq hakimliyin (lakin bütün ömrü boyu onu saxlamaq şərti ilə) mühüm simvolik ifadəsidir.

Əlbəttə, populyarlıq bir az utandırıcıdır. On-da “hər şey”i psixoloji olaraq özündə gizlicə dəyişmək olar. Deyirlər, iradəsi zəif adamlar hərdən özündən razılıq hissənə ehtiyac duyarmış. Amma, mənəcə, həddən ziyadə özündən razılıq duyğusu özünə inam hissi yaradır və nəticədə, “mən”in ali kosmik müstəsnalığı heç kimi idarə etmədən hamının mümkünlüyünə məhdudiyətsiz çatır. Bu cür fikirli insan öz həyatını kiməsə və ya nəyəsə qurban vermir.

Yaxşı mətndən ötrü sənətkarlıq qabiliyyəti ilə mübarizə aparən sənətkar, düzünə qalsa, oxucu rəğbəti qazanmaq üçün çalışır; necə ki, əvvəllər ilahi razılığa, imana çatmaq üçün bunu edir-dilər.

Lyudmila Safronovanın kitabı bu mübarizənin üsul və qaydalarına həsr olunub. Oxucular buyurub vərəqləyə bilərlər. Oxucular aldada, hədələyə, rəğbət bəsləyə, inandıra, rəhmə gələ, “yoluxdura”, “başqa cürə ifadə edə” də bilərlər. İstə-

nilən halda aparıcı meyar – tabe etməkdir. Məhz postmodern yazara ya “bədi təsir” adlanan bunların cəmi, ya da “ovsunlayıcı söz” lazımdır.

Əgər yazıçı səmimi və vicdanlıdırsa, əgər bizimlə ayaqlaşırsa, onda biz ondan narazı qalırıq. Ona görə ki, o bizə “sadələvh” görünür və yazmış olduğu mətn isə “deklarativ” təsir bağışlayır.

Qoqol “Ölü canlar” əsərindən fərqli olaraq, “Dostlarla yazışmadan seçilmiş yer” əsərində bizimlə hardasa daha çox səmimidir. Amma nəticə göz qabağındadır.

Sözün həqiqi anlamında nümunəvi, gözlənilməz mətləbləri əhatə edən bu kitab haqqında belə demək istərdim: “Postmodernist şizofatik diskursda qarşı-qarşıya durmuş kontaminasiya müəllif maskasında ən genişləndirilmiş linqvistik üsullarla birləşir”. Bu formulun şifrəsini çözmə zaman o öz vahiməli çoxmənalılığının doxsan faizini itirəcəkdir.

Misal üçün, Dovlatov övladın ana məhəbbətinə ehtiyacını lazımsız bir şey hesab edib atır, lakin Brodski bunu “köhnə-kürüş, cındır” adlandırır; Avram Terç Puşkin və Qoqolun gücünü əldə etmək üçün onların qara ciyərini yeyir; Pelevin şəxsin qavrama nəzarətini itirməkdən ötrü sözün mənə elementlərini oxucuya yükləyir, lakin bunun tam əksinə isə Boris Akunin ideoloji yükləməni maskalamaq üçün sadə və təbii bir dillə onu yalana çevirir.

Bütün bunların hamısı başa düşüləndir və gələcəkdə də min dəfə aydınlaşacaq, hələ ki iş gedir.

Sizi aldatmaq mənim üçün çətin deyil. Mən özüm aldanmağıma şad olardım. Yenə də nə vaxtsa postmodern epoxanın (öz dövrü modelinə müvafiq) başa çatmasını düşünmək xoş olardı. Lakin bu epoxanı gözəllik hissi ilə yaşamaq təəs-süf doğurur. Bir də unutmaq olmaz ki, həyatda hər şey olur.

Tərcümə etdi:
Elmar VÜQARLI

Ceyhunə MEHMAN

KEÇƏM KÜÇƏNİZDƏN...

Keçəm küçənizdən bir qış gecəsi,
ya adi dost kimi, ya tanış kimi.
O gecə yuvandan perik düşsən,
yuvası dağılan qaranquş kimi.

Bir «ah» çəkəsən ki, göylər alısa,
fəryadın dünyanın ucuna düşə.
Keçəm küçənizdən bir payız günü,
ürəyin sürüşüb ovcuna düşə.

Məni gözləməyi adət edəsən,
özünə sevimli bir «peşə» kimi.
Keçəm küçənizdən bir yaz səhəri,
boynunu bükəsən bənövşə kimi.

Bütün günahların yuyula o gün,
günahın olmaya, suçun olmaya.
Soruşam, necəsən? – alısa qəlbin,
«sənsizəm...» deməyə gücün olmaya...

***

Uçuq daxma kimisən,
tökülürsən başıma.
Nə gəlmisən, ay adam,
bu itən yaddaşıma?!

Hələ qış ürəyimdə
tükənməyib qar payı.
Sənə yer yox, evimdə
təkadamlıq çarpayı.

Toyumuz günü sınıan
güzgü idi bəxtimiz.
Tale yazan səhv yazıb,
özü idi bəxtimiz.

Nə birlikdə həyat var,
nə qaçmağa yerimiz.
Çoxdan intihar edib
qoşa şəkillərimiz.

Gedəcəksən, yenə get,
get! Aldatma özünü!
Mən səni unuduram,
xatırlatma özünü...

* * *

Yenə soyuqluğun cəllada dönüb,
Hələ almadığım neçə can durur?!
Sənin buz ürəyin, qış nəfəsinmi,
Mənim ürəyimi belə dondurur?!

Ürəyim o qədər üşüyür, hətta
İsti göz yaşımı hiss edə bilmir.
Gözümdə bir soba dərd qalasam da,
Soyuq ürəyimi isidə bilmir.

Elə uzaqlaşır getdiyim qatar,
Arxamca ha səslən, ha yüyür indi.
Soyuyub arzum da, xəyallarım da,
Bütün xatirələr üşüyür indi...

MEYVƏSİZ AĞAQLAR

Buludlar qoynunda gizlədib ayı,
Ulduzlar sübhəcən elə qəm çəkib.
Göylər ağlayırmış bu gecə, yəqin,
Ağaqlar islanıb, torpaq nəm çəkib.

Bu gecə üşüyüb yalın ağaqlar,
Söyüdlər boynunu büküb, dayanıb.
Palıd min yerindən çəkilib dara,
Çiyində dünyanın yükü dayanıb.

Kölgəsi hamının çatıb dadına,
Elə yaranandan toz udub Çinar.
Nə qədər qırıblar qol-budağını,
Özünü yenidən doğruldub Çinar.

Küknarın telinə yenə qar yağır,
O yaşıl saçları necə ağarmış.
İlahi, nə qədər surəti gözəl,
Nə qədər meyvəsiz ağaqlar varmış.

* * *

Gəlmə, başına dönüm,
gəlmə, soyuq bir daşam.
Tərk edilmiş şəhərəm,
itirilmiş yaddaşam.

Tökülüb yarpaq-yarpaq,
söküldüm ilmə-ilmə.
Gəlmə, dərdim, dərmanım,
ölüm fərmanım, gəlmə.

Bilmə, başına dönüm,
bilmə, kiməm, nəçiyəm.
Öz dərdini yamayan
ən naşı pinəçiyəm.

Gəlmə, sirrim, söhbətim,
qəlbimdə qalanımsan.
Ən yalan həqiqətim,
ən gerçək yalanımsan.

* * *

Adam hərdən istəyir ki,
Allah ola,
bağışlaya zümləri,
bağışlaya bağışlanmaz səhvi də...
Adam hərdən istəyir ki,
körpəcə bir uşaq ola,
tanımadığı bir qarını döyüb, qaça,
sevindirə bir yiyəsiz evi də...

* * *

Elə qəribsəyib sənsiz bu şəhər,
Elə darıxıb ki bu küçə sənsiz.
Elə çarəsizdir sənsiz bu səhər,
Elə pərişandır bu gecə sənsiz...

Ölüb sən gedəli neçə ümidim,
Yenə gözləmişəm, bəlkə, ümid var.
Elə kövrəlib ki, elə dolub ki,
Görsə, hönkürəcək səni buludlar.

Bilmirəm, bilmirəm, nədir bu qəhər
Hava «sən» qoxuyur, gecə «sən» deyir.
Yuxusu gözündən tökülən şəhər,
Bu gecə qayıdıb gəlmisən, deyir.

Hardansa da ayaq səsini duyub,
Çinarlar çəkilib yenə bir küncə.
Əlini gözünün üstünə qoyub,
Sənin yollarına boylanır Gəncə.

***

Adını pıçıldaıyır külək;
gecənin qulağına
gizli-gizli,
xəfif-xəfif...
Səsin gəlir
yaddaşımın o tayından,
qırıq-qırıq,
kəsik-kəsik...
Ümidlərim atılmış körpətək
sığınacaq gəzir.
Elə qəribsəyirəm,
çökür üzərimə
bozuntul tənhalıq.
...və
anlayıram ki,
ya mən çoxam bu dünyaya,
ya da bu dünyada
bir sən əskik...

***

Bu ayrılıq yük olurmu sənə də,
Əzablarım sol çiyinini əyirmi?
Görən, məni bitirən bu suallar
Sənin bircə cavabına dəyirmi?!

Nə demədim sənə, «unut», «ayrılaq»,
Nə demədim, «dəli kimi sev məni».
Görən, yenə tövbə edib gecələr,
Gündüzləri pozursanmı tövbəni?!

Fikirlərin qarışırımı arabir,
Xəyalların yenə duyuc düşürmü?!
Mənim burda itirdiyim yuxular
Sənin orda yastığımı dəşirmi?!

Qaçmaq üçün gecələri kabusdan,
Verirsənmi yuxularda nəzir sən?!
Baxışların soyunurmu əksimi,
Yoxsa yenə hamıda mən gəzirsən?!

***

Niyə qayıtmısan, bilmirəm niyə,
Yeni istəyin nə, yeni arzun nə?
Niyə qarğıyırsan bu yerə-göyü,
Söylə, bu dünyaya etirazın nə?

Xaraba qoyduğun könül evimə,
Bilmirəm, çıxmağa yiyəmi gəldin?!
Mənə etdiklərin başqa surətdə
Qarşına çıxmışdı deyəmi gəldin?!

Daha bir addım da yaxına gəlmə,
Sənə milyon illik uzağam, yadam,
Mən Tanrı deyiləm, Allah deyiləm,
Səni bağışlaya bilmirəm, adam!..

Jül RENAR

Aşıqların ən qiymətli sərvəti bir-birlərinə qalan xatirələridir.

***

Aydın üslub – ədəbiyyatçının nəzakətidir.

***

Balzak pis yazmağa ixtiyarı olan yeganə adamdır.

***

Beyin soyuq qış gününün havası tək təmiz olmalıdır.

***

Bəxtli – başqalarının görməyə hazırlaşdığı işi artıq gören kəsdir.

***

Bərbad üslub – düşüncələrin alayarımcılığıdır.

***

Bir kəndlinin başqa bir kəndliyə nifrət elədiyini görəndə adamın ürəyi ağrıyır.

***

Bu dünyaya gəlmişik ki, gülək. Qıl körpüsündə və cəhənnəmdə bizə gülmək nəsb olmayacaq. Cənnətdə isə gülmək ayıbdır.

***

Bundan sonra oxumalı olacağım kitablar haqda düşünəndə özümü xoşbəxt hiss edirəm.

***

Canlı çiçəyin heç nəyə bənzəməyən öz ətri var.

***

Cavan o kəsdir ki, hələ dilinə yalan gəlməyib.

***

Cib dəftərcəsindəki hər qeyd çiyələk tək şirəli olmalıdır.

***

Dahilərin mükafatı odur ki, ölümlərindən çox illər keçsə də, heç kəs qəti deyəmmir “onlar ölüblər”.

***

Daim bərabər yaşadığın adamlarla dostcasına dolanmağın üçün özünü elə aparmalısan ki, bir-birinizi guya ancaq üç ayda bir görürsünüz.

***

Doğruçu insanın istehzasından füsunkar daha nə ola bilər ki?

***

Dostun həmin adamdır ki, sənə ona nə vaxt ehtiyacın olduğunu hiss edir.

***

Dovşan yuvası dovşan olmayanda belə qorxaqlıqla doludur.

***

Dünyaya yenidən gəlsəydim, eyni həyatı yaşamaq istərdim. Yalnız gözlərimi bir az da geniş açardım.

***

Egoist? Heç şübhəsiz; məni Yuli Sezarın da həyatından çox öz həyatım maraqlandırır.

***

Ədəbiyyat elə bir məşğuliyyətdir ki, istedadın olduğunu hər dəfə istedadsızlara yenidən sübut eləməlisən.

***

Əgər səadət evi tikilsəydi, orada ən böyük otağı gözləmə salonu üçün ayırmaq lazım gələrdi.

***

Ən ehtiraslı mübahisələri bu sözlərlə qurtarmaq gərəkdir: “Bütün deyilənlərdən başqa, xatırladaq ki, tezliklə hamımız öləcəyik”.

***

Fikrinlə asanca razılaşanlara sən həmişə əvvəl-əvvəl bir az da xor baxarsan.

***

Fransada oxucusunu tapmayan yazarlar özlərini sakitləşdirmək istəyəndə deyirlər ki, onları Almaniya oxuyurlar.

***

Hansı beyin qulluq görür, heç vaxt yorulmur.

***

Heyvanlara baxanda onlar haqda lətifələrimə görə utanıram.

***

Həqiqət quyunun dibində olsaydı, mən özümü
həmən quyuya atardım.

***

Hər an sönürəm, sonra yenidən alovlanıram.
Qəlbimdə bir yığın kibrit çöpü var.

***

Hər şeyə rəğmən, biz həyatı sevəcəyik... Heç
bəhanə axtarmayın! Yaşamaq gözəldir.

***

Hər şeyi həddən artıq aydın görürəm və bu
üzdən də gözlərim ağrıyır.

***

İnanın mənə, kitabın da özünün həya hissi var,
odur ki, haqqında çox danışmaq lazım deyil.

***

İnsan oğlu bunca pis olmasaydı, ətrafında gözəl
çox şey görərdi.

***

İnsanlara gülməzdən əvvəl, onları bütün
qəlbinlə sevməyi bacarman gərək.

***

İstedaddan məhrum birinin istedadlı insanlar
haqda nə düşünəcəyini bilmək kimi bir arzum

yox.

***

Qanadları kəsiləndə quş ağrı hiss eləmir, ancaq
sonra o, artıq uça bilmir.

***

Məndən uzaq gəzin ki, sizə hörmət bəsləyim.

***

Mənə inanın, səfehliyin xüsusi qoxusu var.
Adam hətta susanda bu qoxunu hiss edirsən.

***

Nitsşe? Onun barəsində nə fikirləşirəm?
Fikirləşirəm ki, soyadında nə çox samit səs
varmış.

***

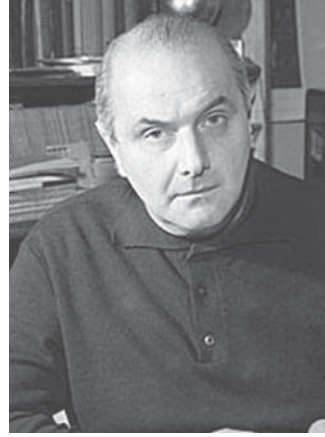
Təbiəti anlamaq Vergilini tərcümə eləməkdən
hər halda faydalıdır.

***

Tənhalıqdan qorxursunuzsa, çalışmayın ki,
dürüst olasınız.

***

Viktor Hüqonu, hətta açıqca deməsələr belə,
sevməyən yazıçıları oxumaq mənə darıxdırıcı
gəlir.

Stanislav Yeji LETS

Adamyeyənlər elmin dadını bilmək istəyəndə
alimlərin dillərini kəsirlər.

***

Arxa ayaqları üstə dikələndən insan heç cür
tarazlığa nail ola bilmir.

***

Azadlıq məfkurəsi məni əsir götürdü.

***

Azadlıq nəğməsini başqasının çaldığı havaya
oxuyammazsan.

***

Başqalarının idealını əllərindən alan kəslərin
də mi ideali olur?

***

Bəzi milli faciələr fasiləsiz oynanır.

***

Bir belə sürü içində bəxtiyar çoban olmaq
çətindir!

***

Bir xalqın nəyə güldüyünü de, sənə onun nə
naminə qan axıtmağa hazır olduğunu söyləyim.

***

Bir tək nəhənglərdi ki, rəqibə imkan verər baş
qaldıra.

***

Bir vaxt vardı uzaqlığı həsrətin, kədərin gücüylə
ölçərdik.

***

Bircə düşünsənə! Prometeyin allahlardan
oğurladığı odda Cordano Brunonu yandırdılar.

***

Biz boş, mənasız şeylərin insanlar arasında
ünsiyyət vasitəsi olmağı kimi son dərəcə
maraqlı hadisənin şahidiyik.

***

Cəhalətin gücü böyükdür; heç nə ona üstün gələmmir.

***

Cənnətə necə düşməyi Tanrıdan soruşma. O, ən çətin yolu göstərəcək.

***

Diktator olmadığına inanan diktatorların vay gününə!

***

Diqqət yetirmişəm: adamlara o fikirlər xoş gəlir ki, düşünməyə məcbur etmir.

***

$E=mc^2$ tənliyini [*Eynşteynin nisbilik nəzəriyyəsi*] görəndə adam öz çərənciliyindən xəcalət çəkir.

***

Eyni beyinlə – həm düşünəsən, həm inanasan?!

***

Ədalətin yolu üstə dayanmayın – Femida korudur.

***

Əgər sənin düşməninin geriyyə yolu yoxsa, elə sən də yoxdur.

***

Ən çətini də elə insan cildindəki heyvanı sığallayıb oxşamaqdır.

***

Fikir daim yenidən doğulursa – ölməzdir.

***

Fikir hakimiyyətin əli yetməyəcək qədər dərin olmalıdır.

***

Gülmək yasaq olan yerdə ağlamağa da icazə verilmir.

***

Hamar yolla getməyəsən – sürüşüb yıxılırsan.

***

Heç özünlə savaşıma – onsuzda yeniləcəksən.

***

Həmişə şübhələnmişdim; Yer üzündəki çatlar dövlətlərin sərhədiylə rənglənibdi.

***

Hər şeydən çətini – öz qanının axınına qarşı üzməkdir.

***

Xalqın bir canı, bir qəlb, bir köksü ola bilər, amma bir ağı, bir beyni varsa – bədbəxtidir.

***

İbtidai insan, doğrudur, danışmağı bacarmırdı, amma di gəl, heyvanları anlayırdı.

***

İnsan ol! Meymunlar artıq bunun öhdəsindən gəliblər.

***

İnsanda əsas bədən üzvü, deyəsən, heç ürək deyil. Mənim ürəyim neçə dəfə partlayıb. Hə, nə edəsən?

***

İnsanlar tənhadırlar ona görə ki, körpü yerinə divarlar tikirlər.

***

Kim bilir Kolumb daha nələr kəşf edərdi, qarşısına Amerika çıxmasaydı.

***

Kim ki “biz” deyir, özünü nəzərdə tutmur.

***

Kimdən ötrü ki yaşamaqla ölməyin fərqi yoxdur, onun heç dünyaya gəlməyinə dəyməzdi.

***

Qarını səndən icazəsiz açanın üzünə heç vaxt ondan əvvəl qarını açma.

***

Qar uçqununa görə bir qar dənəciyi də özün təqsirli bilmir.

***

Mən elə köhnə şeylərdən danışırım ki, bəşəriyyət onları artıq unudubdu.

***

Məni ürəyimdə yer verdiklərim yaraladılar.

***

Mənbəyə çatmaq üçün gərək axına qarşı üzəsən.

***

Min illər əynimizə cürbəcür geyim geydik, amma əcəl həmişə bizi yenə tanıdı.

***

Napoleon olmadan da Müqəddəs Yelena adasında ölmək olar.

***

Nəyi ki yox eləmək istəyirlər, adını qoyurlar “vaxtı keçibdi”.

***

Öləndən sonra yaşamaq asan deyil; bəzən buna bütün ömrünü sərf etməli olursan.

***

Ömür yolumda o adamlara rast oldum ki, başqa yerlərdə də qarşıma çıxmalarına alışmışdım.

***

Özünü yalandan azad imişsən kimi göstərə bilməzsən.

***

Sözlərin qiymətdən düşməyi ancaq milli valyutayla olur.

***

Sözlərin heç bir anlam ifadə etmədiyi dövrdə ikimənəli olmaq çətindir.

***

Tarixdən bütün yalanların silinməyi o demək deyil ki, yerdə ancaq həqiqət qalacaq. Ola bilər, yerdə, ümumiyyətlə, heç nə qalmasın.

***

Yaddan çıxarmayın; istəyəni çoxaldıqca azadlığın bədəli də azalır.

Cəmil MƏRİÇ

Bizlər ki başları eyni kitablara əyilmiş kimsələrlik. Bizdən də daha yaxın əqrəba ola bilərmiz?!

***

Bir qucaq odun kiçik atəşi söndürər, böyük atəşi isə daha da canlandırır.

***

Böyük adamın qədəri büt qırmaqdır... Bu bütlər bir zaman onun da məbudu olmuşdur... və bilir ki, yeni bir dünyanın, daha gözəl bir dünyanın yolunu açmaq üçün bu sevimli oyuncaqları parçalamaq məcburiyyətindədir...

***

Cəmiyyət özünə bənzəməyən bir çocuq doğurduğu zaman onu beşiyindəcə boğmaya qalxar...

***

Cəza qanunumuzun ilk vəzifəsi insanın içindən şeytani qovmaq. Şeytani, yəni Prometeyi.

***

Çağdaş düşüncənin ən çox sevdiyi mövzulardan biri Tanrının ölümüdür. Nisşedən Sartra qədər

yüzlərlə yazar bizə Tanrının dəfn mərasiminə dəvət nəzakəti göstərdi... Tanrı öluncə əxlaqi dəyərlərin başdan-başa dəyişməyi şərtidir.

***

Çöldəkilər özlərini ağıllı sansın deyə, bir sürü bina tikib içinə bədbəxt adamları doldurmuş və dəlixana adını vermişik o binalara...

***

Duya bilən insan üçün hər an – ilk doğulandan son can verənəcən bütün varlıqların şərqiləriylə doludur...

***

Düşüncə birliyi düşünən insanlar arasında olur. İnsanların neçədən neçəsi düşünür ki?

***

Düşüncəyə cazibədarlıq və parlaq bir biçim vermək kiçildir düşüncəni. Böyük yazar içindən gələn səsi olduğu kimi hayqırandır. Kəlmələri işlədərkən avamın xoşuna gəlib-gəlməyəcəyini düşünməz.

***

Düşünmək ən əvvəl düşünənlərin düşüncələri üzərində düşünmək, sonra da onların təsirindən qurtulmaqdır...

***

Gerçək incilər ümmandan çıxar. Mənim könlüm ucsuz-bucaqsız bir ümmandır.

***

Günümüzün insanı köklərindən qopmuş bir ağacdır. Həm özünə yad olubdu, həm təbiətə...

***

Heç bir namuslu adam Nəmrudun, ya Fironun yanında ola bilməz.

***

Hər böyük adam – qucağında yaşadığı cəmiyyətin ögey övladıdır.

***

Hər cəmiyyət bir kitabı söykənir: Ramayana... və ya Quran; Sənin kitabın hansıdır?

***

Hər kəs tərəfindən qəbul edilən bir haqsızlığa üsyan etmək asanmı?..

***

Hər sistem bir Prokrust yatağıdır...

***

Xristianlaşmadıq, amma içimizdə bir orta əsrlər keşişi yaşayır.

***

İnsanlara qəlbimin bağçasından çiçəklər topladım. Və qucağımda çiçəklər qapılarını döydüm. Qapılar açılmadı...

***

İnsanlığ Tanrıdan vaz keçdiyi gün kədərindən öldü Tanrı. Onunla bərabər insanlıq da öldü...

***

İzmlər idrakımıza geydirilən dəli köynəkləridir. Etibarları mənşələrindən gəlir. Hamısı da avropalı.

***

Qamusa uzanan əl namusa uzanmışdır.

***

Qərbin təhtəşüurunda Şərq səlib yürüşlərinin xatirəsini daşıyır.

***

Avropalının yazdığı tarix xristian Avropanın qürurunu oxşayacaq bir sürü cəfəngiyatdır.

***

Qitələri ipək qumaş kimi kəsib biçərdik. Kəllələr damardı qılınclarımızdan. Bir biz vardıq cahanda, bir də kafirlər...

***

Məfkurə naminə dara çəkilmək ölümlərin ən gözəlidir.

***

Mən bütprəst deyiləm, kitablara tapınmıram; içərisindəki səsdir, içərisindəki işıqdır, içərisindəki ruh, içərisindəki çilə, içərisindəki göz yaşı, içərisindəki Tanrıdır məni çəkir...

***

Mən dostlarımı sevgimə layiq olduqları müddətcə axtararam.

***

Mən səni tanıdıqdan sonra yaşamağa başladım... Vətənimdən mənim...

***

Nəyi sevsən, Tanrı odur... Varlıqların hamısı Tanrının parçalarıdır...

***

Nisşə "Zərdüş"ü baqqal şeyirdləri üçün yazmadı.

***

O qədər tənhaydım ki, qaranlıqdan İblisin əli uzansa, minnətlə sıxardım.

***

Sevə bilmədik, çünki anlaya bilmirdik. İnsan anlamadığını necə sevə bilər?!

***

Sfinks həyatın elə özüdür. Hər addımda boğazına sarılıb suallarına cavab gözləyir.

***

Sürüyə qoşulmaq həqiqəti axtarmaqdan vaz keçməkdir.

***

Şüşə qızıldan daha əsalətlidir. İsrail peyğəmbərlərindən üzü bəri lənətlənmiş bir metaldı qızıl. Adı tarixin bütün cinayətlərinə qarışıbdı. Laxtalanmış qandı, insan qanı. Şüşə gözəldi, çünki qəlbi var – qırılır...

***

Tanrı dərkolunmazdır. Ağılın vəzifəsi Tanrının idrak oluna bilməyəcəyini dərk etməkdir.

***

Tarix qaliblərin yazdığı bir kitabdır.

***

Tarixindən qopmuş olan bir ölkə hər cürə macərəyə sürüklənə bilər.

***

Vətənlərini yaşanmaz sayanlar – vətənlərini "yaşanmaz"laşdıranlardır.

***

Yaşamaq düşünməkdir...

***

Zərdüştdən bəri hansı müəmmarı açdı bildik ki?!

Tərcümə və tərtib edən:
C. BƏYDİLİ

Özü haqqında danışmağı xoşlamayan adamdır. "Onsuz da, şair öz şeirlərində hər dəqiqəbaşı özü haqqında danışır..." – hesab edir. 1960-cı ildə Qubadlı rayonunun Dəmirçilər kəndində dünyaya gəlib. "Bəxtim onda gətirib ki, Dəmirçilər kəndində anadan olmuşam. Dünyada ikinci elə gözəl bir yer, elə bilirəm ki, yoxdu – həm təbiətinə, həm də adamlarına görə" – sözlərini eşidəndə kövrəlirsən... "Hanı dediyin bəy arənlər?.." hayqırmaq istəyirsən.

Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib.

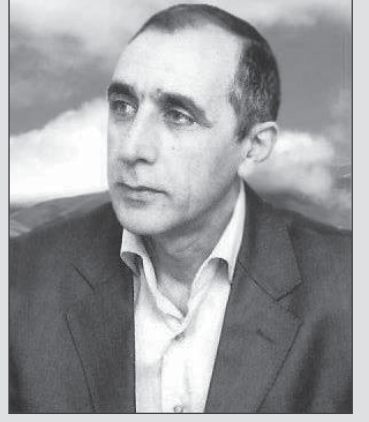
Yavər Həsənin imzası, poeziya məziyyətləri oxuculara məlumdur. Sadəcə, bir az yaddaşları silkələmək istədik.

Şairlik taledi. Yaşamaq istəsən də, yaşamaq istəməsən də, o taleni yaşamağa məhkumsan!..

Arximedın dediyi "Dayaq nöqtəsi" – dünyanın ən gözəl kəndi Dəmirçilər əlimizdən alınanda Yavər Həsənin "cismindən canı dərilir", Azərbaycandan uzağa düşür. Hazırda Moskvada yaşayır. Vətəni qürbət olan şair tale ilə barışmağa çalışır. Çünki doğmaların soyuqluğu olan yerdə yadların soyuqluğu öz tə'sir qüvvəsini itirir!

Bir də, yad mühitdə doğma dərdi gizlətmək asandı. Bəlkə də, özü dərdlərində gizlətir, kim bilir?!

Hörmətli oxucu! Sizə təqdim etdiyimiz aşağıdakı nümunələr biryönlü, berrəngli, monoton şair olmayan Yavər Həsən yaradıcılığından bir damladır. Onun istər gələnxəsəl heca, istər modern sərbəst, istər klassik qəzəl, istərsə də könül aləmini əks etdirən lirik şeirləri mövzu məhdudluğu tanıyır. İnanırıq ki, bu şeirlər bütöv, kompleks münasibətin nəticəsi kimi sizi də düşünməyə, narahat olmağa, sevməyə, "düşdüyü yerdə Vətən olmağa", "eşq adlı dərman"dan tutulanıb yaşamağa səsləyəcək.

Günay SƏMA ŞİRVAN

Yavər HƏSƏN

TÖKÜLÜR SƏBRİMİN GÜL LƏÇƏKLƏRİ...

Bilməzdim başıma gələcəkləri,
qəribə əhvallar çıxır qarşıma.
Tökülür səbrimin gül ləçəkləri,
səbrim daşa dönüb dəyir başıma.

Ağı ağ istərəm, qaranı qara,
nə lazım, dəyişsin aləm beləcə;
Qoymur öz yerində qalanı qala,
dağıdır aləmi adəm beləcə.

Çoxdan isbat olub isbat olunan,
insanın nəfs ilə qolu bağlanır.
Elə ki çevrilir nəfsin quluna,
insanın Allaha yolu bağlanır.

Mələklərdən öndə Adəm dururdu,
gör bir nə haldadı indi adamlar;
Gövdədən ayrıldı, kökdən qurudu,
şeytandan daldadı indi adamlar.

Nur deyil gözümün görəcəkləri,
qırdı bu qaranlıq, gəlmir xoşuma.
Tökülür səbrimin gül ləçəkləri,
səbrim daşa dönüb dəyir başıma.

ƏYİNİ ÇOX NAZIKDI XATİRƏLƏRİN...

Əyni çox nazikdi xatirələrin,
payızın tonqalı ürək isitmir.
Mübtədası mənəm başsız xəbərin,
güzgün məni görmür, rəsmi eşitmir.

Örtülüb pəncərəm, bağlanıb qarım,
qalmışam bacasız bu dam içində.
Özumdən itkinəm, mən necə tapım
özümü bu qədər adam içində?

Uçub əllərinin göyərçinləri
qonublar fikrimin budaqlarına.
Yığmışam dövrəmə bütün dinləri,
adın bir duadı dodaqlarıma.

Səndən qeyrisinə yad oğlu yadam,
məndən qeyrisini Səndən iraq tut.
Mən kiməm? – Özünü axtaran adam,
gəl, ey gözüm nuru, mənə çırağ tut.

DƏRİSİ SOYULMUŞ ADAMAM

Pilləkən-pilləkən qalxdığım yerdən
nərdivan-nərdivan enirəm indi.
Məndən səslə-küylü bir söz gözləmə,
mən öz ürəyimdə dinirəm indi.

Tale dəftərindən pozulmuş adam,
dəryalar altında qalıbdır adam,
dərisi soyulmuş adamam, adam,
tükdən-dırnağacan sinirəm indi.

Qışın ortasında yay göstərirəm,
ömrə ulduzları say göstərirəm,
onda dan yerindən boy göstərirəm,
hücrəmdə çıraqtək sönrəm indi.

Yavər Həsən, qızıl taxtım var idi,
Misri qılınç kimi baxtım var idi,
gecəni sübh edən vaxtım var idi,
kor adam gözünə dönürəm indi.

* * *

Ümidimin sapını qırma,
təsbəh dənələri kimi
dağılıb itməsin arzularım.
Mənim hər istəyimin qoynunda
bir cənnət ağacı var, –
hər zaman nübarlı cənnət ağacı.
Və o cənnət ağacları
ilin bütün fəsilərində
Sənin adını çiçəkləyir.

SUYU OVUCLAYIRMIŞ KİMİ...

Suyu ovucalaymış kimi
qaranlığı ovucalayıb çırpıram üz-gözümə,
üz-gözüm gecəyə alışsın, deyirəm.

Bu gecə beynim kitabxanadı, yaddaşım kitab,
oturmuşam beynimin içində, yaddaşımı xatirə-
xatirə varaqlayıram,
başım bir az qarışsın, deyirəm.

Çayam, sahillərimdi kədərimlə sevincim,
körpü salıram o tayımdan bu tayıma,
kədərimlə sevincim bir-biriylə barışsın,
deyirəm.

Gecədi və o qədər qaranlıqdı ki, Göy üzü
görünmür,
Səni düşünürəm, Göy üzündə Ay bədirlənsin,
gözlərini yadıma salıram, ulduzlar çıraq-çıraq
sayrışsın, deyirəm.

BİZ YOLÇUYUQ, ARXADAŞLAR...

Biz yolçuyuq, arxadaşlar!
Biz yolçuyuq, Vətən yoldu. –
Doğulandan canımızda,
ruhumuzda bitən yoldu.

Fikrimi etməyin talan,
deməyin, filandı, filan,
Vətəndən kənarda qalan
bütün yollar itən yoldu.

Bədən varır, hara varsaq,
can da durur, harda dursaq,
Bir az dərinə baş vursaq,
bu can yoldu, bədən yoldu.

Niyyət olmaz hər niyyətdən,
Həqq doğulur ülvyyətdən,
Yol deyilən – məhəbbətdən –
məhəbbətə gedən yoldu.

MƏN BİR DƏRVIŞ RUHUYAM

Ətrini almayanda
havasızın biriyəm.
Həsərətindən xəstəyəm,
dəvasızın biriyəm.

Çiyimdədi dünyanın
dağlarının ağırı.
Mən fağırlar fağırı,
davasızın biriyəm.

Hara baxır gözlərim,
yar görünür gözümə.
Mən sevəndə özümə
vəfasızın biriyəm.

Yuxularda gerçəyəm,
gerçəklərdə yuxuyam.
Mən bir dərviş ruhuyam,
yuvamızın biriyəm.

Noyabr ayında Altay ölkəsində – Barnaul şəhərində Ural, Sibir və Volqaboyu yazıçılarının XIX konfransında qonaq sifətilə iştirak edərkən mənə öz kitabını bağışlayanlardan biri də cavan şair Yelena Bezrukova oldu. İlk baxışda birinci kurs tələbəsini xatırladan Y.Bezrukova Altay ölkəsinin Mədəniyyət Naziridir. Şair dostum, ustadım Səyavuş Məmmədzadə Y.Bezrukovanın “Re” adlı kitabını maraqla xatirinə vərəqləyəndən iki gün sonra iki adsız şeirin (bu topludakı bütün şeirlər adsızdır) tərcüməsini mənə oxudu. Dərhal hiss etdim ki, öz taleyinə uyğun şeirləri seçib. Daha dörd şeiri tərcümə etməyi isə bizə tövsiyə elədi. Mənə və altaylı şairin yaradıcılığına daha yaxından bələd olan sibirli soydaşımız Knyaz Qoçağa.

Məmməd Oruc

***

A.K. üçün

Gedənlərin yoxluğu göynədir məni,
Sükunətdir gedənlərin indi məskəni.
Qalmışam Yer ilə Göy arasında,
Yuxusuz gecələrin sükut dolu yasında.

Elektron poçtumsa hər təmasa müntəzir,
Məftilin nə vecinə, nələr olub dünyada...
Adını hələ də yellər gəzdirir,
Yellər haçan çatıb axı imdada?

Yada sal... a çovğun, a taxta koma,
Siqaret çəkirdi baxıb qapıma...
Sonra da “əlvida” deyibən getdi,
O, qarda-çovğunda gözümdən itdi.

Trolleybus ilbiztək qaraldı qarda,
Ardınca qaçmaqdan daha nə fayda?
Məftillər bir anda gur işıq saldı,
Qollarım arxanca uzalı qaldı.
Hələ dəli olmaq istəmirəm mən,
Nə mənə cavab yaz, nə əl uzat sən.

***

Kimlərsə atüstü salamlayırlar,
Sifətlər, dost-tanış keçir önümdən,
Fərqinə varmıram, qəlbimdə qubar,
Məkan qaranlıqdı, qeyb oluram mən.

Könlüm bədənimdə çırpınıb qalır
Sükunət içində, lal boşluqlarda.
Sanki təkbaşına hey qanad çalır,
Təkəmmi? Nə bilim? Hardayam, harda?

Yaddaşım bombozduz, quyuya bənzər;
Quyu yuxuludur, nə səs, nə səmir.
Beynimi israrla həsrət döyəclər,
Küləkmi, əcəlmə üstümə gəlir?

Külək nəfəsliyi döyəclər bərk-bərk,
Qapı zülməti də udar bir anda...
Məni anırsansa, mən varam, demək,
Mən varam... Mən varam sənənin yanında.

Çevirəni: Səyavuş Məmmədzadə

***

Bu zil qaranlıqdan hara qaçım mən?
Yuxarı-asıman, Yer – mənə yaxın...
Azadlıq pərvanə, niyə bilmirsən,
Məni kül eləyir sənənin yanmağın.

Zərif qanadları saxlaya bilir
Göyü yer üzündə pərvanələrin.
Pərvanə yananda, bəlkə, dirilir?
Açması varmıdır, görün, bu sirrin?

İşıqlı bir sabah açıldı yenə,
Düz-dünya büründü yarpaq ətrinə.
Geriyyə qayıtma gözlərində nəm,
Mən bu məhəbbətə layiq deyiləm.

Ölmürsən, diricə donub qalırsan.
Necə yaşayasan amma bu sayaq?
Azadlıq – göz yaş... Bir söz də deyim:
Ruhun itirdiyi dayaqdı, dayaq...

***

Fanarların işığında qaraldı gecə...
Biz, ayrılan gecə çox uzun oldu.
İçindən çürüyən bir meyvə kimi
Canım da, ruhum da sözdən ovuldu.

Mən bir çəyirdəyəm ölümə məhkum,
Kotana çəkilən bir tum sayığı.
Sən mənim ilkimdən, rüşeymim, dənim;
Hələ verilməyib axı son qərar.
Barışıq mümkündür, hər şey mümkündür,
Buna nədir sözün, ümid yelkənim?
Daşlaşan bir külək misalındayam,
Həyatda naşıyam, dünyada yadam...
Səadət axtardıq biz gecə-gündüz
Bu qoca dünyanın öz qanunu var.
Nəyisə dəyişmək burda mümkünsüz;
Gəlmişik baxmağa, baxıb gedərik,
Qoşa ulduz kimi axıb gedərik.

Çevirəni: Məmməd Oruc

***

Küləyə qısılib inildəyirəm
Leysan başlayınca, göy gurlayınca.
Tufanlar içində qarışır aləm,
Bu ömür sonamı yetdi? – deyirəm.

Qaranlıq düşəndə qərar tuturam
Gözümün yaşını silərək birdən.
Fincan əldən düşür, çəş-baş qalırım,
Küçədəmi qoydum velosipedi mən?

Bu yağış, bu leysan tükənən deyil,
Baş aç bilmirsən, bu axı bir sirr.
Elə bil uşaqlar fala baxırlar,
Bu falda həyatla ölüm kəsişir...

Dəmir manatlığı atırlar göyə,
Ya qismət! – Nə düşər, görün, bu vədə?
Dünya qaralmaqda... Yox olur yenə
Tanış simalarım batır zülmətə.

***

T.B. üçün

Əlvida, uşaqlıq! Getdim paytaxta,
Getdim bir igidə sona olmağa.
Bu qoca dünyanın qaydasıdır bu –
Getdim yuva qurub, ana olmağa.

Sən küləyi əllə tuta bilsən də,
İnanırsan hər deyilən kəlməyə...
Hələ da ağzından süd iyi gəlir,
Hərdən başlayırsan çöpə gülməyə.

Hələ sənin günlərin
Sibir günləri kimi işıqlanı, qaralı,
O paytaxtdan da Qərbə
Yalnız bir addım qalır.

Bu yerlər gerçəkdən ayılar yurdu,
Ləmbəyaz qara da günəş xal salır,
Gedirsən, yaxşı yol, gedirsən... Amma
Əllərin bu yurda uzalı qalır.

Adına düşəcək Tayqa, ağaclar,
Adında buz sallanan evlərin damı...
Bilməyə bilərəm ki, heç qəm eləmə,
Burda adını da unudub hamı.

Çevirəni: Knyaz Qoçaq

Şəfaqət CAVANŞİRZADƏ

TƏMİZ QADIN

Mən dilənçi deyiləm. Ömür boyu adam yerinə qoymadığım dilənçiləri həmişə insan övladının artığı hesab eləmişəm. Özüm onlardan betər günə düşənəcən elə bilirdim, bu artıqlar öz keflərinə dilənirlər. Təbii rəngləri bir-birindən fərqlənməyən, ağbəniz olmayanlar dilənməyi özlərinə peşə seçiblərsə, bu gün də onlarla bağlı fikirlərim dəyişməyib. Mənim kimi çarəsizlər əlini Allahdan, ümiddən birdəfəlik üzəndə, yaşamaq üçün həyatın çirkablarında mübarizə aparmağa məcburdur.

Yoldaşım öldürüləndən sonra bilmişəm yaşadığım şəhərdə nə var, nə yox! Əgər gördüklərim yaşadığım şəhərdə varıydısa, deməli, dünyadakı bütün şəhərlərdə insanların taleyi bir-birindən nadir hallarda fərqlənir. Tələbəlik həyatım heç birinci kursun birinci semestr imtahanına qədər də olmadı. Atamın istəyi ilə əmim

oğluna nişanlananda universitetə təzə girmişdim. Hazırlığa gedən qonşu qızının hazırlıq dəftərində yazılanları köçürə-köçürə gecə-gündüz hazırlayıb ali məktəbə qəbul olmuşdum. Özüm-dən başqa heç kim tələbə olacağıma inanmırdı. İbtidai sinif müəlliməsi olacaqdım. İllər keçdikcə sayını unudacağım şagirdlərim ilk hərflərini məndən öyrənəcəkdilər. Hətta orta məktəbdə oxuyanda gələcək şagirdlərim üçün çoxlu nağıllar əzbərləmişdim. Gecənin bir aləmi qəfildən məni oyatsaydılar, istənilən nağılı obrazınacan çəsmədən danışa bilərdim. Yəqin, saflığımdan başıma gələn utancverici hadisələr uşaq vaxtı məni aldadan nağıllarımın ucbatından olub. İndi bütün günahları o nağıllarda görürəm.

Əmim oğluyla ikicə ay nişanlı qalmaq. Toyumuz oldu. Sevgili həyatı yaşamadıq, Bakı bulvarını başından ayağınacan əl-ələ gəzə bilmə-

dim. Gecələr yazışmaq üçün telefon almadı. Sevişməmişdən əvvəl çox istəyirdim qəlbən alışı. Sovet qadını olan anamın mənə verdiyi təsəlli ümidlərimi öldürürdü. Neçə il bir yastığa baş qoyacaqdıq, hər gün ərimi görməkdən onsuz da bezəcəkdik, deyinəcəkdik. Telefon ailələr dağıdırmış, baş qatmaqdan başqa heç nəyə yaramırmış...

Əmim oğlunun – ərimin qısqançlığı, iki ağsaqqal qardaşın əlbirliyiylə təzə gəlinin müəllim olmaq arzusuna da ömürlük xitam verilmişdi. Başqa söhbət ola bilməzdi, on doqquz yaşında cavan gəliniydim. Ağlum kəsmirdi, yaşım nəyisə qanmağıma “çox var” deyirdi. Toydan bir ay sonra hamilə qaldığımı bilənəcən nakam arzularıma görə gecələr hamamda sakitcə ağlamaqla sarsılmış ürəyimə rahatlıq gəlirdi. Ərimə qəzəbliydim, gecələr aramsız cılığın ehtirasları da mənə sakitləşdirə bilmirdi. Yaddaşimdakı nağılları otağında tək olanda bətnimdəki balama danışırdım. Özümə andım varıydı, qız, oğlan, fərqi yoxuydu mənə üçün, xasiyyətə mənə oxşamalı və savadlı olmalıydı. Qızım olsaydı, atamın mənə yandırdığı kimi yandırmayacaqdım onu. Ali təhsilini başa vurmali, yaşamadığım sevgi hissini yaşayıb ailə qurmalydı.

Əmim oğlunun öz biznesi vardı. Bir ay yanımda qalıb, üç ay Rusiyada alverlə məşğul olurdu. İllərcə arvadından xəbərsiz ərlər kimi deyildi o. Məni həqiqətən sevirdi. Sevməsəydi, «bacı» deyə-deyə qürurunu ayaqları altına atıb əmimi elçi göndərərdimi? Aramızda on yaş fərq vardı. Yəqin, yaş fərqi görə mənə uşaq kimi baxırdı. Tez-tez deyərdi “uşaqsan, çox şeydən başın çıxmır”.

Əslində, əmim oğlu mənimlə evlənməkdə düz edibmiş. Biz tərəflərdə əmiuşaqlarının kəbinini Allah onlar doğulmamış özü göydə kəsibdi.

İndi düşünəcəksiniz, bəs ərin bizneslə məşğul olurdu? Haqlısınız, alver pullular arasında «biznes», kasıblar arasında elə alverçi deməkdir. Bizim bircə şirkət binamız və adımız yoxuydu.

Doqquz ayın tamam olmasına bir həftə qalmış hamamda güzgüdə arxamda dayanmış, özümə də qaranlıq qalan, insan fiqurunda olan

qaraltını görəndə qorxmış, qışqırmışdım. İki saatdan sonra xəstəxanada oğlum zəiflər üçün amansız olan dünyanı sakit qarşıladı. İlk dəqiqələrdə elə bildim, uşağı ölü doğmuşam. Həkimin vurduğu iki-üç şillədən yatıb, sonradan üsyan edən adamlar kimi ağlamaqla var olduğunu sübut eləmişdi.

Qaraqaş, qaragöz, əsl Qafqaz kişisini xatırladanda siması vardı. Onu da deyim ki, hər uşağın gözü zil qara olmur. Mənim oğlum fərqliydi. Adını da Qafqaz qoyduq.

Yaraşlıq ərimin, oğlumun, gözəl yaşayışının olması mənə bir az eqolu eləmişdi. O qədər heyf-silənirəm ki!.. Qonum-qonşuya yuxarıdan-aşağı baxanda, pul istəmək üçün mənə əl açan dilənçiləri təhqir edəndə haqlı olduğumu düşünürdüm. Bəlkə də, daxilən öldürülmüş arzularım üçün üsyan edirdim, xəbərim yoxdu. Bakıdan onları qovanda elə sevinirdim ki!.. Dərilərinin rəngindən iyirəndim. Sonradan salona qaralmaq üçün gələn qadınları görəndə nahaq iyirəndiyimi düşündüm. Deməli, fərqimiz həm də geyimlərimizdə idi.

İndiyəcən onlara bir qəpik də verdiyim yadıma düşmür.

Oğlumun bir yaşı tamam olmuş, üstündən üç ay da keçmişdi. Ərimin Rusiyanın çöllərindən ölüm xəbəri gəldi. Qırıq taleyimi yazıram deyə, hirsimdən çöl deyirəm. Düzünü bilmək istəsəz, hansı şəhərdə bıçaqlandığını əməlli-başlı heç birimiz bilmədik.

Yoldaşım yeganə əmimin tək oğluydu. Şərqlə ölkələrində oğlan uşaqları qızlara baxanda qiyəmətlidir, düşməne çəpərdir. Atam tərəfdə qızlarımızın sayı oğlanlarımızın sayından çox olduğu üçün, oğlan uşaqlarımız kişilərimize sərvətiydi.

Oğlanlarımızın ili çıxmamış nə qayınatamın, nə də qayınanamın ürəyi oğul dərdinə dözə bildi. Allah elə bil eyni üsulla ölməyi onlar üçün qəsdən yazmışdı.

Arada gün fərqi vardı.

İkisi də gecə gözlərini mən qapılarını döyüb onları səsləyənəcən səhərə qədər açıq saxlamışdılar.

Birinci qayınatam ölmüşdü. Bəxtindən öldüyü gecə oğlumun qızdırması vardı, qayınanam uşağın otağında yatmışdı. Mən havalı kimiydim. Yoldaşımın ölümünü, gənc yaşda dul qalmağımı həzm edə bilmirdim. Ər kimi ona qəlbim təzə-təzə qızınmışdı. Gün olurdu ki, oğlumun varlığını unudurdum. Yəqin, kədərimdən olar ki, qayınatamın öldüyünü biləndə qışqıra bilməmişdim. Uzun dəqiqələrdən sonra yerdə dizlərimi qucaqlayıb qayınanam gələnəcən yarım saata yaxın ağlamışdım. Qayınanamın otağa girməyini hiss eləməmişdim, səsli ağlamasından ona qoşulub, mən də səsli ağlamışdım.

Torpağın altı isti, üstü soyuq olur. Zaman keçdi, ikimiz də sakitləşdik. Yaxşı ki, oğlum vardı, qayınanam oğlunun qoxusunu nəvəsindən doyunca alırdı...

Ailəmizin başbilən kişilərinin yoxluğunu unutduran ilk faciəmizin şahidi olduq. Çox bədbəxt qadınam. Ərim ölməmişdən əvvəl bankdan külli miqdarda kredit götürübmüş. İkimərtəbəli evimiz onun adınaydı, girov qoymuşdu. Məlum məsələdir, aylarca borcumuzu verən yoxuydu, bank evimizi satlığa qoymuşdu və satmışdı. Mərhum əmim oğlu götürdüyü pullarla, əvvəlcədən yazdığım kimi, böyük bizneslə məşğul olacaqdı, şirkət quracaqdı. Rusiyada həmişə birgə alver etdiyi, biri rus, biri erməni olan ortaqlarıyla böyük-böyük biznesin xəyallarını qururdu. Ölümündən sonra ortaqlarının səs-sorağını eşidən olmadı. Meyidini gətirmək üçün gedən qardaşım da onlardan xəbər ala bilməmişdi. Necə alsın axı? Heç birimizə işindən danışmırdı. Aradabir ümumi danışardı, başqa heç nə!

Evimizin yeni sahibləri vəziyyətimizi öyrəndikdən sonra rəhmət gəlmişdilər. Bizə çıxmağımız üçün bir ay vaxt vermişdilər. Və o bir ay mənim burnumdan fitir-fitir gəldi. Neçə ayın yorğunluğu, serialfason olan matəmlərimdən olardı, yəqin, gecə ölən qayınanamın qapısını açanda onun ölümünü başa düşməyimlə, səsım batanacan qışqırmağım bir olmuşdu. Oğlum da onun yatağında... Gözləri açıq balama baxırdı. Mən qışqırırdım, oğlumsa səsimdən qorxub çıxırdı...

Anamgili gecəylə çağırdım. Təsəvvür edin, bir ildə üç meyit evimdən çıxmışdı. Qayınanamın qırxını atamın evində vermişdik. Atam yaşlı kişiydi, işləmirdi. İkinci qrup əlil adıyla təqaüdə çıxmışdı, sonra da qardaşlarım anama xəstəliklə bağlı təqaüd düzəltmişdilər. Həə!.. tək bacının iki qardaşı vardı. Hamısının öz başı, öz ailəsi! Yaşlı valideyinlərim kiçik qardaşımın yanında qalırdı. Mən onların yanında yaşaya bilməzdim.

Hərdən mənə elə gəlir ki, arvadla kişinin belini oğlanlarının ölümündən çox, evsiz-eşiksiz qalmaqları qırdı. Sonradan bilmişik, qayınatam evin bankda olduğunu ölməmişdən əvvəl bilirmiş. Bəlkə də, buna görə xiffət çəkirmiş, bizə də heç nə demirmiş.

Atamgilə yaxın kirayədə qalırdım. Böyük qardaşım tanışlıqla ofislərin birində mənim üçün xadimə işi tapmışdı. Səhər doqquzda gedirdim, axşam altıda çıxırdım, oğlumu anamgildən götürüb evimə gəlirdim. Maaşımın azlığını, kirayə pulunu, dolanışığı nəzərə alıb sosial yardım düzəltmək istəyirdim, çox pul istədilər, tamam əlimi üzdü. Yetim pulunu almağıma maaşımından çox şükür edirdim. Üç ay işlədiyim ofisimin müdirindən, düzü, gözüm ilk gündən su içməmişdi. Qardaşım dostuna inanıb işləməyimə razı olmuşdu. Bax ali təhsil bu gün üçün lazımydı mənə. Atam da peşman olmuşdu məni tez ərə verməyinə, oxutmamağına! Qəribədir, ürəyimdə atama cüzi də olsa nifrət baş qaldırmışdı. O qədər peşmanam!.. Heç kimi eşitmək lazım deyildi, iki ayağımı bir başmağa dirəyib sonacan oxumalıydım, diplomumu almalıydım... Gecələr uşağımı yatızdırıb, arada rəhmətliyi də bizimkilərlə qoşur, söyə-söyə başıma yumruq vururdum, saçlarımı yolurdum. On doqquz yaşında ərə getmək, kişisiz qalmaq harama yaraşırdı?..

Bu sualları özümə verə-verə zamanla oğlum da özümə yük görməyə başlamışdım. Bir-iki dəfə hirsənib and içmişdim, səhər tezdən köhnə türk filmlərində olduğu kimi, uşağı məscid qapısının ağzına qoyacam, ya da uşaq evinə. «Sonra gəlib götürəcəm» bəhanəsiylə verib aradan çıxacaqdım. O qaraltını divar dibində yenə gördüm.

Bu dəfə qorxmadım. Getdikcə rəngi ağarır, bir az özümə bənzədirəm. O da tez-tez məndən uşağı atmağımı istəyirdi.

Səhər açılırdı, gözlərini açıb özümə gülüm-səyən oğlumun gözlərinə baxanda hirsim də keçirdi, andımı da unudurdum, özümə bənzəyən qaraltını da... Üstəlik axşamkı qərarıma görə özümə nifrət də edirdim. Sonra bütün şərtlərə öz aləmində razılaşırdım, tək oğlumun sağ-salamat boya-başa çatdırım. Bircə ismətimi oğluma qurban verə bilməzdim.

Elə-belə kişinin arvadı olmamışdım, itin belə qəbul etmədiyi namusu əskik kişilərin ayağına ata bilməzdim...

Dünən işdən çox yorğun gəlmişdim. Ofisdə çox da iş olmurdu, düzü. Səhər-səhər hər yerin tozunu alandan sonra müdir və işçiləri üçün tez-tez çay dəmləməli olurdum. Elə bil harda çayxor vardı, ofisdəydi. Yağış yağın gününü, ürəyimcə olmasa da, tez-tez yerləri silir, qarışqa kimi işləməli olurdum. Bu gün də yağış yağmışdı. Oğlum həmişəki kimi anamgildə qalırdı. Amma bu dəfə uşağı götürmədim, qapıdan içəri girdim, yemək yeməyə iştah da qalmamışdı, başımı yastığa necə qoydum, necə yatdım, xatırlamıram. Gecə yarı oyandım, səhərəcən darıxmaqdan xəyallar qurdum. Darıxmağımın ucbatından işə yarım saat tez gəlmişdim. Yenə yağış yağırdı. Özümlə çətin daşımağı xoşlamıram, islanmışdım. Qapını açarla açıb içəri keçdim. İslanmış dağınıq saçlarımı səliqəyə saldım, mətbəxdən quru parça götürüb birbaşa müdirin otağına getdim. Qapını açdım, təəccüblənmədim, amma gözləmədim də. İşdə eşitdiyim dedi-qodulara inansam, müdirimin arvadıyla arası yaxşı deyildi. Davaları dözülməz olanda, gecə ofisini ev əvəzi istifadə edirdi. Paltarlı divanda büzüşüb yatmışdı. Nədənə gələndə maşını gözümdə dəyməmişdi. Yəqin, fikir verməmişdim.

Pencəyini də aprel soyuğundan yüngülvari qorunmaq üçün yorğan əvəzi başınacan çəkmişdi. Qapını sakitcə örttdüm, mətbəxə qayıtdım. Bilirdim, oyananda ilk istəyi rəngli tünd çay olacaq. Altı ayda işimi yaxşı öyrənmişdim.

O gün yenə işimə də, elə yaşayışıma da nifrət etdim. Müdirim çox alçaq adamdı. Mən onun haqqında yaxşı fikirləşəndə o, mənə bağlı iyirənc xəyallarla yaşayırmış. Mətbəx qapısından çıxanda üz-üzə gəldik. Qorxmuşdum. İçimi çəkdim, fürsətdən istifadə edib qorxudan ağzımı yumduğum əlimdən tutdu.

– Qorxma, mənəm. Birinci dəfədir görürsən məni? – deyəndə səsinin tonu da qəribə olmuşdu. Ufff, ağzının qoxusu da ürəyimi bulandırmışdı, az qala səhər yediklərimi qaytaracaqdım. Gözləmədiyim bir vəziyyət oldu. Qolunu belimin arxasında hiss elədim. Məni özünə tərəf çəkirdi. Niyətini başa düşmüşdüm, yenə də sual verirdim ki, aradakı pərdə götürülməsin.

– Neynirsiz?

– Heç nə. Söhbət edirik.

Dodağını dodağıma yaxınlaşdırdı.

– Dodaqların nə qəşəngdir – demişdi ki, ağız qoxusuna daha tab gətirə bilmədim, onu itələyib, öskürərək pəncərəyə tərəfə gəldim. Təmiz hava ehtiyacım vardı. İkimizi də pərt eləmişdim. Vəziyyətdən gərək birtəhər çıxaydım. Həm də indi işin çətin tapılan vaxtı istəmirdim işsiz qalam. Təmiz hava aldıqdan sonra ona tərəf döndüm.

– İnciməyin, mənim nəfəs almaq problemim var. Buna görə həkim məsləhətiylə dərman atıram.

Qaşqabağından gələndən heç cür razı qalmayan qayınanalara bənzədirəm onu.

– Xəstəliyiniz nədir?

– Nəfəs almaq problemim var. Toz olanda gərək mütləq öskürüm. Yoxsa boğuluram.

Bu dəfə çoxbilmiş baxışlarını qabartdı, gözlərini qıydı:

– Onda sənə xadimə işi yaramaz. Sənin kimi qadın gərək evdə otursun, kişi qayğısı görsün.

Əclaf məni beyninə salmışdı, xeyri yoxdu, ya qurban olmalıydım ona, ya da işdən çıxmalıydım.

– İşimdən narazı deyiləm. Allah yaxşı adam çıxardar qabağıma, ailə quraram.

Bununla da ona kişi üçün ürəyi gedən qadınlardan olmadığımı sübut eləmək istəyirdim. Lakin sırtıq kişi elə sırtıq kişidir. Sırtıq kişi üçün qadının namuslu olub-olmamağının fərqi yoxdur.

– Yaxşı adamın biri mən. Əvvəl-axır həyatına birini gətirəcəksən. O kişi niyə mən olmayım? Yaxşı fikirləş, işçilərin başında olarsan. Mən olmayanda iki gözüm, danışan dilim olacaqsan.

İndiyəcən qarşıma açıq danışan kişi çıxmamışdı. Əmim oğlu ərimiydi, yataqda belə sakitiydi. Ərimlə bu əclafı iki daşın arasında necə müqayisə elədim, özüm də baş açmadım. Şokdaydım, cavab verməyə cümlə tapa bilmirdim. Düzü, məndən cavab gözləmədi, üstümə gəldi.

– Xahiş edirəm, lazım deyil. Xadimə işləsəm, bəsimdir.

Məni eşidən kimdi?! İki əlini ombama qoydu, özünə tərəf sıxdı.

– Ağıllı ol, taleyin mənim əlimdədir.

Çoxdandır bədənim kişi görmürdü, istər-istəməz istilik gəlirdi canıma, amma yox!.. Mən o əclafın qurbanı olmamalıydım. Olmamalıydım, vəssəlam!..

Birtəhər özümü ələ aldım, it oğlunu var gücümlə ikinci dəfə itələdim. Bu dəfə nəzakətli olmadım, gözümü yumdum, ağzımı açdım.

– Oğraş, qabağında fahişə var? Köpəkoğlu, sən öl, şalvarını boğazına qalstuk edərəm. Tüpürüm sənə də, sənə verəcəyiniz işə də.

Stolda sərili qalmışdı. Sakitcə təhqirlərimi həzm edirdi. Qıraq-bucağını tikdiyim, bazar torbalarını xatırladan çantamı mətbəx şkafının üstündən necə götürməyimi xatırlamıram, ofis qapısının yanında idim. Düşündüm, utanar, qolumdan tutub getməyə qoymaz, üzr istəyər, yox, əksinə oldu. Bayaq dedim axı, sırtıq kişidir. Arxamca nə desə yaxşıdır?!

– Nə özünü dağın başına qoyursan? Sən olma, başqası olsun.

Mən həyatdan yaşına yaraşmayan zərbə almış gənc gəliniydim. Yenə də dözdüm, lakin bu gün ilk dəfə sındım. İlk dəfəydi bir kişidən təhqirlər eşitmişdim, ilk dəfə bir kişini günlərcə ac qalan vəhşi heyvana bənzətmişdim. Hardasa qürurumun çartladığını hiss eləmişdim. Adam, xüsusən də əgər qadınsansa, hər deyilən sözü həzm edə bilmirsən.

Nə isə!.. Onsuz da əzilən qürurum işsiz olduğum yadıma düşənəcən incitdi məni. Anamgilə

işdən qovulduğumu demək istəmirdim. Bir də ki xadimə hər yerə lazımdır, gec-tez tapacağıma əminiydim.

Nakışıyə görə qardaşlarımı zibilə salmağın mənası yoxuydu. Həmin günü axşamcaqan iş axtardım özümə. Hətta satıcı qız axtaran mağazaların da qapısını döydüm. Geyimimdənmi, nədəndi, bilmədim, «nömrənizi verin, sizə sonra zəng edərək» deyirdilər. Sanki iş axtaranlara yalandan ümid verməyi onlara orta məktəbdə öyrətmişdilər. Axırını girdiyim paltar dükanının sahibi kişiydi. Mənə gözləriylə yeyə-yeyə suallar verirdi. Ona yalandan heç vaxt ailə qurmadığımı dedim. Həmişə gəlinlərimiz deyirdi, elə bil uşaq doğan mən deyiləm. Xadimə işlədiyimi bildi, evinə xadimə qadın axtardığını söylədi. Tək yaşayır. Ayda altı yüz manat verə bilirdi. İnanmarsız, sevincimin həddi yoxuydu. Amma!..

İlk dəfə onu da bildim ki, tək yaşayan kişinin evində xadimə işləyəcəksənsə, onu ya hər gün, ya da iki gündən bir yataqda təmin edən hərtərəfli səxavətli qadın olmalısən. Razi olmadım, əliylə qapını göstərdi. Bir həftə iş axtardım, tapa bilmədim. Keçən ay aldığı maaşı kirayə puluna verdim. Dövlətdən aldığı yetim puluna isə qışda kisəylə kartof, soğan, paçkalarda vermişel, yağ almışdım. Ondən sonra uşağa pal-paltar almışdım. Hələ də tualetə ehtiyacı olanda deyə bilmirdi, pampers alırdım. Bir sözlə, yetim pulu ancaq oğlumu görürdü. Axırını dolmalığ əti iki gün olar, bişirmişəm. Onu da atam almışdı. Tərslikdən oğlum da ət xörəklərini yeyəndə özünəməxsus xoşbəxt olur. Ürəyim partlayırdı. Elə bir gün gəldi ki, kisəylə olan kartofumuz da qurtardı. Əslində, qış bu il sərt keçmişdi, kartoflarımızı da, soğanlarımızı da don vutmuşdu. Kasıb üçün kartofun nə don vurmağı? Kartofun salamatlarını oğluma verdim, qalanlarını özüm yedim. Soğanlardan salamat olanlarını soyub birdəfəlik qızardıb bankaya yığdım, belə-belə bir ayı yola verdik.

Dədəsiylə nənəsinə yaman bağlanmışdı oğlum. Mənə də bəzən “nənə” deyirdi. Bəzi sözləri təmiz deyirdi, cümlələri qura bilmirdi. Atası öləndə təzə-təzə yeriyirdi. Atam onu pis öyrət-

mişdi. Nə istəyirdi, alırdı, bu da xoşuma gəlmirdi. Evə gələndə məndən də istəyirdi, “ yaxşı, balam” deyib yola verirdim.

Taleyim nəhsə düşmüşdü. Artıq buna əmin idim. Özümü tərifləmirəm. Üzdən gözəl qadınam, bədənimə baxan uşaq doğduğuma inanmır. Görünüşümdə əskik heç nə yoxdu. Vallah, gözəllik müsabiqəsinə qatılısam, mütləq bir yer tutaram. Nəhs bir yana, həm də bəxtsiz qadınydım. İşsiz olan günlərimdə qardaşlarım bir dəfə olsun qapımı açmamışdılar. Onları evlərinə gedəndən-gedənə görürdüm. Bir tərəfdən qınamıram. Atanamın sağlamlıqla bağlı pronlemlərinə başları qarışmışdı. İnsafən, gəlinimiz mərhəmətli, əsl insandır. Oğluma yaxşı baxırdı, balalarından fərqləndirmirdi.

Dörd gündü qazımız kəsilmişdi, işıqlarımız yanmırdı. Şükür edirdim, yaydır. Yayda soyuq suyla çimməyə öyrəşmişdim. Qışı düşünürdükcə, özümü öldürmək həddinə çatırdım. Sonra “lənət sənə, kor şeytan” deyə-deyə özümü sakitləşdirirdim. Yaxşı qonşularım vardı. Zəminə yaşıdım olduğu üçün yaxınıydı. Dərdimizi, sərimizi bölüşərdik. Bir dəfə mənə dedi ki, bəs, filan yerdə bir qadın var, evini təmizləyən qadın lazımdır. Səni demişəm, bircə günə lazımdır. Üç otağı var, süpürüb-silməliydim, yuyulmuş paltarlarını ütüləməliydim. Sevin-dim, lotereyada milyon qazanmış insanlar kimi!

Telefonda əlli manata razılaşdım. Ünvanı aldım, oğlumu Zəminəgildə qoyub saat on birdə deyilən ünvanda oldum. Getdiyim yerdə çoxlu həyət evləri vardı. Hamısı da hasarlı.

Qapını döydüm, açan olmadı. Mən indi də telefon işlətmirdim. Bilmirdim, gözləyim, yoxsa geri qayıdım. Birdən uzaqdan gələn maşın qonşunun bəzəkli dəmir qapısının qarşısında saxladı. Orta yaşlı kişi maşınını saxlayana qədər gözlərini məndən çəkmədi. Əsəbiləşdim, məni çağırən qadını mızıldanaraq söydüm:

– Eşşək qızı, çağır mısın, canın çıxsın, vaxtında aç da qapını.

Qapı açılmadı ki, açılmadı. Saçı, başı ağarmış qarınlı kişi mənə baxa-baxa maşınının qapısını açdı da, düşdü də, sonra qapısını örtüdü də.

Baqajın qapısını açanda da baxırdı. Üç-dörd kisə nəysə götürüb üz bəüz dəmir qapının ağzınacan apardı. Deyəsən, imkanlı adamlar da qənaət edirlər. Ərzaqlarını kisəylə alırlar. Yenə kişi məndən gözlərini çəkmirdi. Mən də kisələrinə baxırdım. Bilirdim, gec-tez məni danışdıracaq, yanılmamışdım, ilk sualını verdi:

– Sənubər xanım lazımdı?

– Bəli. Dünən danışmışdıq, bu gün görüşməliydik.

– Nə üçün lazımdı?

– İş üçün gəlmişəm. Evini təmizləməliydim.

– Nömrəsi yoxdu sizdə? Zəng edib soruşun.

– Telefonum yoxdu.

Kişi axırıncı kisəni də darvaza qapısına söykəyəndən sonra mənə yaxınlaşdı. Cibindən çıxardığı telefonu mənə uzatdı.

– İndiki zamanda nə əcəb telefon işlətmirsiniz? Özünüz də cavan gəlinsiz. Tək-tənha buracan ürək edib gəlirsiniz. Buralar elə də sakit yer deyil. Buyurun, Sənubər xanıma zəng edin.

Telefonu adamdan aldım, yadıma düşdü ki, Sənubər xanımın nömrəsini əzbər bilmirəm.

– Sənubər xanımın nömrəsini bilmirəm ki!...

– adamın telefonunu qaytardım. Sözləşməyi adam yazıram. Alçaq köhnə müdirüm kimi baxırdı. Gözləriylə məni yeyirdi, xəyalında çoxdan soyundurub geyindirmiş, üstəlik, yola da salmışdı.

– Nə qədər verəcəkdiniz sizə?

– Necə? – sual məni çaşdırmışdı.

– Sənubər xanım evini tez-tez təmizlətdirir. Sizə nə qədər verəcəkdiniz?

– Əlli manat.

– Belə edək, üç həftədir xanımı rayona göndərmişəm. Tək yaşayıram. Ev pis gündədir. Siz mənim evimi təmizləyin. Əvəzində o pulu mən sizə verim.

Əlli manata yerlə göy qədər ehtiyacım vardı. Bu adamı da tanıyırdım. Özü də mənə yaxşı baxmırdı, başımı aşağı salanda, oğrun-oğrun süzdüyünü hiss edirdim.

– İnciməyin, mən sizi tanıyıram axı!...

– Ona qalsa, Sənubər xanıma da tanıyırsınız. Fərqi nədir, o ev olmasın, bu ev olsun. Ola bilər,

məndən çəkinirsən, çəkinmə. Mən həyətdə gözləyəyəm. Evin qapısını içəridən bağlayarsan. Nə deyirsən?

Əclafda əsl həyat təcrübəsi vardı. İki dəqiqəyə «siz» dən «sən»ə keçdi. Amma təklifi də ağlabatan idi. Evin qapısını içəridən bağlayacaqdım.

Adam sualını təkrarladı: – Nə deyirsən?

Razılaşdım, yenə də narahat idim. Bilmirəm niyə? Cibindən bir neçə açar çıxardı. Dəmir qapını açdı, açarların arasından evin açarını seçib mənə uzatdı. Dəmir qapıdan içəri girmək istəyirdim, telefonu ilə kisələrin şəklini çəkdiyini gördüm.

– Neynirsiz? – maraqlı gəldi.

– Yoldaşıma göndərəcəm. Bir həftəyə gəlməlidir. Qısa hazırlıq görürük hər yay. Şoraba bağlamalıdır. Göndərdim ki, tez gəlsin.

Kisələrə nəzər saldım, xiyar, badımcan, bibər vardı.

– Soyuducunuzda yer var? Kənardə qalsa, bibər üç-dörd günə xarab olar, xiyarla da badımcan bürüşər.

– Düz deyirsən. Ona görə tez gəlməyini istəyirəm. Sən belə elə. Əsas mətbəxi səliqəyə sal, bir də qonaq otağını. Qalanlarını özüm edəcəm. Həm də səndən bir xahişim var.

– Buyurun!

– Xiyarı sənə verirəm, apararsan, – əlini kisəyə uzatdı.

Tələsik cavab verdim: – Çox sağ olun, lazım deyil.

Adam əsəbiləşdi: – Olmadı ki!.. Xahiş elədim axı.

– Aparam bilməyəcəm, ağır olacaq.

– Sənə kim dedi, sən aparacaqsan? Maşınla özüm aparacam.

– Vallah, əziyyət çəkirsiz.

– Nə əziyyəti? Belimdə daşımıram, maşınla aparıram.

– Çox sağ olun, – deyə bildim ancaq. Guya başqa nə deyə bilərdim?!

Evin qapısını açdım. Düzü, bir anlıq adam haqqında pis fikirləşdiyim üçün hardasa xəcalət də çəkdim. Müdirimin hərəkətindən sonra ixti-

yarsız olaraq kişilərdən qorxurdum. Hamısını ona bənzədirirdim. Deyirlər, kişi əxlaqlı qadınla gəzəyən qadını yerləşindən, hərəkətlərindən tanıyır. Bəlkə, özü üçün onu müəyyənləşdirirdi. Ümumiyyətlə, tənhalıqdan, bir az da bəxtimdən incidiyim üçün hər şeyə qəlbəqara yanaşırdım. – Qapını da bağlayıb – bağlamamaq barədə tərəddüd edirdim. “Yaxşı deyil, ayıbdır” – fikirləşdim, qapını örttdüm, amma bağlamadım. Sadəcə həyətdə mənə baxan o adamı inandırmaq üçün bağlamış kimi göstərdim.

Açarı stolun üstünə qoydum. Ev çox gözəl idi. Bahalı mebellər, büllur qablar... sözlə ifadə eləməkdə çətinlik çəkirəm. Qonaq otağında divanın arxası tamamilə güzgüdü. Divarlarda maraqlı rəsm əsərləri vardı. Hər əsərdə ya lüt anadangəlmə qadınlar vardı, ya da lüt qadın-kişilər. Bu adamın arvadıyla birlikdə fərqli və bir o qədər də maraqlı zövqləri vardı. Mətbəxə keçdim, mətbəx mebeli də gözəliydə. Qab-qacaqlarından hamısının bahalı olduğu bilinirdi. İşim heç bir saat çəkmədi. Səliqəsiz kişi deyildi, çox iş görmədim; qabları yudum, şkafın üstünü təmizlədim. Qonaq otağında divanın, kreslonun üstündəki örtükləri səliqəyə saldım. Bir anlıq güzgüdə divarda qırımızı ləkə gözümə dəydi. Barmağımla ləkəyə toxundum. Pomada ləkəsinə oxşayırdı. Qəribədir, yəqin, arvadı bəzək-düzəyinə fikir verənlərdəndir, – düşündüm.

Əlimdəki parçayla ləkəni sildim. Artıq işimi bitirmişdim. Qapını açanda gördüm ki, kişi axırıncı xiyar kisəsini qapının ağzınacan gətirir. Təəccüblə üzünə baxdım. Pərtliyimdən başa düşmüşdü, əliylə alını döyəclədi.

– Nə huşsuz adamam. Yadımdan çıxıb xiyarı da gətirdim.

– Eybi yox, – gülümsədim.

– Hə, dediyim yerləri təmizlədin? – soruşdu.

– Aha, təmizlədim.

– Gözlə, üstümdəki pul xırda deyil. Evdə pulu xırda layım, gəlirəm.

Qapının ağzına çatanda geri döndü:

– Bura bax, nə sən deyirsən, nə də mən soruşuram. Adın nədi?

– Nahidə.

Yenə mənə birinci baxdığı kimi baxdı. Ağır ağır adımı bir-iki dəfə təkrarladı:

– Səndən yenə xahişim olacaq. Mənə zəng gəldi, təcili getməliyəm. Mən pulu gətirənəcən sən kisəni qapıyacan apara bilərsən?

– Əlbəttə, – fikirləşmədən razılaşdım. Çarəm nəydi? Sürüyə-sürüyə aparacaqdım. Tək qadının görəcəyi iş deyildi. Qan-tərin içində dəmir qapıyacan asta-asta sürüdüm. Dəhşət susamışdım. “İmam ehsanı, insafılı olaydı, bir stəkan su gətirəydi” – ürəyimdən keçirdim. Kisəni dəmir qapıdan küçəyə çıxartdım. Adam maşını xeyli aralıda saxlamışdı. Məəttəl qalmışdım; – Gicdir, nədir? Başdanxarabın oğlu, – öz-özümə deyinə-deyinə məcbur qalıb xiyar kisəsini maşına tərəf sürüyürdüm.

Maşına az qalmışdım çatım, kimsə qolumdan tutdu. Evini təmizlədiyim kişiymi.

Kişi: – Başa düşmədim, bu nə deməkdir? – deyəndə çaş-baş qaldım. Adamın səs tonu dəyişmişdi, düşmən kimi danışdı. Üzünün də mimikaları başqa cürüdü, kömək edən adama oxşamırdı.

– Maşına tərəf gətirirdim, – özümü itirmədim.

– Utanmırsan, oğurluq edirsən?

– Necə? – axirətin əlaməti gərək ki bu ola!..

– Nə danışsınız? Oğurluq nədir?

– Ay qız, koram mən? Görmürəm, sakitcə kisəni oğurluyursan?..

Bayaq susuzluqdan, indisə qorxudan dilim ağzımda qurudu.

– Allahınız olsun, siz özünüz vermədinizmi, apar evinə?

– Mən səni tanımıram. Niyə nəysə verməliyəm?

Getdik, – qolumdan tutub, dartışdırırdı.

– Buraxın qolumu. Qışqırıb camaatı töküm bura, görək oğru kimdi?

– Məsləhət görməzdim, – telefonun qalereya bölməsinə girdi, mənə video göstərdi. Ay Allah, bu nə taledir yazmışan mənə? Səni çoxdan unutmuş bu əclaf, mən kisəni qapıdan çıxardanacan çəkib. Özü də elə çəkib ki, guya oğurlamışam. İndi mən neyləyəcəm? Haranın külünü başıma tökəcəm? Ürəyim partlayırdı, polis bu videonu görsə, oğru adıyla məni türməyə atacaqlar. Nə oğrusu? Xiyar oğrusu... İçin- için ağlayırdım. As-ta səslə danışmağa başladı:

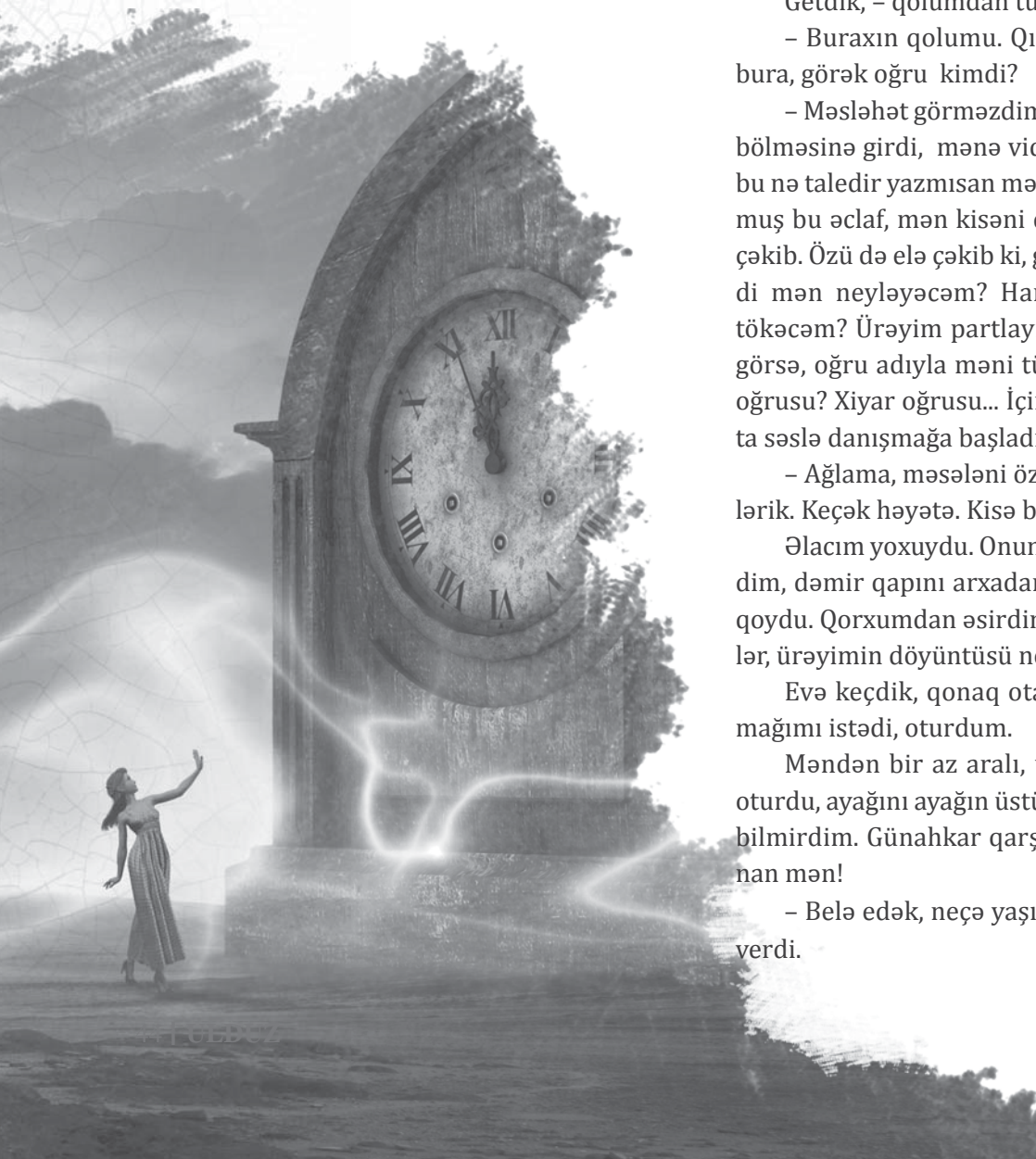
– Ağlama, məsələni öz aramızda həll edə bilərik. Keçək həyətə. Kisə burda qalsın.

Əlacım yoxuydu. Onunla birlikdə həyətə girdim, dəmir qapını arxadan bağladı, açarı cibinə qoydu. Qorxumdan əsirdim. Təzyiqimi ölçsəydilər, ürəyimin döyüntüsü normadan artıq olardı.

Evə keçdik, qonaq otağına!.. Divanda oturduğumu istədi, oturdum.

Məndən bir az aralı, üzbəüz kreslodə özü oturdu, ayağını ayağın üstünə aşırı. Üzünə baxa bilmirdim. Günahkar qarşımdakı əclafıydı, utanan mən!

– Belə edək, neçə yaşın var? – yersiz sualını verdi.

– İyirmi birə keçdim.

– Lap yaxşı. Polis çağırısam, evdəki barmaq izlərin və əlimdəki video səni xilas edə bilməyəcəm. Türmədə sənə xiyar oğrusu deyəcəklər. Qadın zorlayan qadınlar tanıyacaqsan. Maşallah, gözəl-göyçək gəlinsən. Lazımdı bu sənə?

– Yox, lazımı deyil, – səsimin titrədiyini, bədənimin əsdiyini da açıq-aşkar görürdü.

– Ay sağ ol. Ərin var?

– Rəhmətə gedib.

– Rəhmətə gedib, ya boşanmısan?

– Rəhmətə gedib.

– Hmm. Allah rəhmət eləsin.

Cavab vermədim.

– Uşağın?

– Bir oğlum var.

– Bilirsən də, tutulsan, oğlunun taleyi necə olacaq?!

– Necə olacaq? – dözə bilmədim, hönkürtüylə ağladım. Yanımda əyləşdiyini hiss elədim. Əli belimdə gəzirdi. İndi elə vəziyyətdəydim ki, ürəyimdən keçən, bacara bilmədiyim şilləni üzünə vura bilmirdim. Dırnaqlarımla üz-gözünü cırmaqlaya bilmirdim.

– Tutulsan, oğlunu uşaq evinə verəcəklər. Sonra avaralara qoşulacaq. Narkoman olacaq. Hamı ona «oğrunun oğlu» deyəcək.

Cəsəratimi toplayıb üzünə baxdım. Üzü də, gözü də alışıb-yanırdı. Hansı hislərin yanğısı olduğunu çoxdan anlamışdım. Elə o hislər onu indidə qarşımda dünyann ən alçaq kişisi eləmişdi.

– Siz məni tələyə saldız?

– Bunu sən deyirsən, – başımdakı rezini açdı, saçımı çiyniməcən dağıtdı, barmaqlarıyla daraq əvəzi astaca darayırdı. Həyat mənə qarşı amansız olmuşdu. Artıq uduzduğumu qəbul eləmişdim.

– Dodaqların böyükdür. Əsl sevişməli dodaqlardır, – yanıqlı danışdı. Nəfəsini alınımda, üzümdə hiss edirdim. Hazırlığını əvvəlcədən görmüşdü. Nəfəsindən nanə iyi gəlirdi. Qəfildən ayağa qalxdı;

Əvvəlcə mən deyilənləri təkrarlamalısan. Bir-iki cümlə ərəbcə deyəcəm, təkrarlayacaqsan.

İkrahla üzünə baxdım.

– O dünyada sənə görə sorğu-sual olunmaq istəmirəm. Səni özümə siğə edəcəm.

– Siğə? – ilk dəfəydi haqqında eşidirdim.

– Müvvəqəti kəbin. Görürsən? Səni də günaha batırmıram. Molla adamam, burda hamı məni yaxşı tanıyır. Hamı da hörmət edir.

Danışdıqları üstümə atdığı şərdən daha çox dəhşətə gətirmişdi. Düz deyirmişlər, “mollayla yola çıx, günün yarısından sonra olacaqsan kəbinli arvadı”.

Geydirmə molla hamama keçdi, dəstəmaz almaq üçün!.. Sonra əlində vərəq, yanıma gəldi. Ərəbcə nə dedi, təkrarladım. Vərəqi stolun üstünə qoyub şkafin siyirməsini açdı, pomada çıxartdı.

– Üstündə karandaşın var?

Keyləşmişdim, başımla olmadığını bildirdim. Siyirmədən karandaş da götürdü, yanıma gəldi.

– Gözlərini qara, dodağını qırmızı edirsən.

– Niyə? – Mollalar gərək ki, bəzəkli qadından gen qaça, düşünürdüm.

– Belə istəyirəm, – əlimdən tutdu, yataq otağına gətirdi. Çarpayısının üstündə həddindən artıq açıq-saçıq olan qısa gecə paltarı vardı. Çox güman, videomu çəkməmişdən əvvəl mənim üçün hazırlamışdı. Heç ərim üçün bu cür geyimim olmamışdı.

Otaqdan çıxanda qapını örtüdü. Hönkürtüylə ağlamağa başladım. Bir anlıq düşündüm, mətbəxə qaçım, biləyimi bıçaqla kəsim. Sonra? Bu adamın gözü Allahı da görmürdü indi. Birdən məni həkimə aparmasaydı? Mən öləndən sonra basdırsaydı? Yox! Yaxşısı budur, qaçım. Yenə də alınmırdı. Həyətin dəmir qapısı bağlıydı. Acığa düşüb polis çağıracaq. Özüm də öldürə bilməzdim bu əclafı!..

Qarşımda yenə sürətimi gördüm. Mənə bütün əziyyətlərdən qurtulacağımı, qarşıma çıxan kişilərin bu əclafdan fərqlənməyəcəyini deyirdi. Dözmədim, yenə əlimlə üzümü tutub ağladım.

– Bacarmaram.

– Bacaracaqsan. Bədən sənin olacaq, içində-

ki mən. Sənə kişi lazımdır. O, səni ələ keçirənə-cən azğınlaşacaq. Sonra canavar özün olacaqsan. Ağlın olsun, istifadə elə, həmişə yay olmayacaq...

Şkafın güzgüsündə öz əksimi gördüm. Mənə tamah salan kişiləri bir-bir xatırladım. Mənim kimi qadını tək qoyan deyildilər. Başa düşdüm ki, yaşadığım şəhərdə kişilərin yarısı əclaf olubsa, deməli, təmiz qadın olmaq ondan iki dəfə çətin-dir. O an şeytan mənim sürətimdə qəlbimə gir-di. Hə, şeytan bütün hislərini mənə vermişdi. Am-ma yoox! Mən belə istəmirdim. Həqiqətən istə-mirdim!..

Ağlamaqdan yorulmuşdum. Ağır-ağır ayağa qalxdım. Özümə yaxından baxmaq üçün güzgüyə yaxınlaşdım. Şeytani hislər mənə hakim kəsil-mişdi. Özümə baxa-baxa soyundum. Dünyaya tə-zəcə gəlmiş körpə kimi oldum. Körpə bədənimi seyr edə-edə gözlərimin kənarlarını qəsdən qaraladım, dodağımı qıpqırmızı boyadım. Qara rəngdə gecə paltarını geyindim. Qolumun, ayaq-larımın seyrək tükünə fikir verməsəm, fahişəyə oxşayırdım. Şalvar altında qalan ayaqlarım har-dan biləydi, bu gün bir kişinin tələsinə düşəcək?

Qonaq otağına gəldim. Utanmaq hissimi ya-vaş-yavaş itirirdim. Bu kişidən iyrenməyim utan-maq hissimə qalib gəlmişdi...

...Arvadı rayondan qayıdanacan həftənin hər gününü yanına gedirdim, hərərətli bədənimlə zəif kişi olduğunu sübut edirdim ona. Sonuncu günün gecəsini də yanında keçirdim. Fərsət tapıb iki gün əvvəl mənə aldığı telefonla biabırçı videosu-nu çəkdim, sındırırdım onu.

Xadiməlikdən bir ay qazandığımı artıqlama-sıyla bir həftəyə qazanmışdım.

Bircə gündən sonra oğlumla daha geniş, me-belləri olan evə köçdük. Utandığımdan köhnə qonşularımla vidalaşmalı oldum.

Yatmış bəxtim, deyəsən, ayağımın sürüşkən-liyiylə oyanmışdı. Köçdüyüm evin sahibi kişiydi, yaxşı yerdə işləyirdi. Evi boş qalmasın deyə, ki-rayə verirdi. Bir neçə aydan sonra mənə qarşı hədsiz səxavətli oldu.

Kirayə haqqı almırdı, imkan düşdükcə özү pul verirdi. Bəzi gecələr onun başqa evində, ya-

nında qalırdım. Yaxşı insandır, tez-tez başqa ölkə-lərə işlə bağlı gedirdi. Ona sədaqətli qadın ola bi-lərdim. Hərçənd, ona sadıq qaldığımı düşünür, inanır mənə. Sadəcə, təmiz qadın olmağı bacar-madım. Kişilərdən istifadə etmək mənə zövq ve-rirdi. Həm də bədənim fərqli kişilərin nəfəsinə öyrəşmişdi, narkoman idim elə bil. Kişi bədən-i-nin əsiri olmuşdu bədənim. Bu nə zamanacan da-vam edəcək, bilmirəm!.. Telefonumdakı videonu mollanı bir neçə dəfə şantaj edib on minəcən pul alandan sonra pozdum. Xiyar oğurluğundan fa-hişəyəcən olan taleyimi o yazmışdı.

Özümə otaq yoldaşı bir xanım da tapmışdım. Məndən böyük və təcrübəli qadın idi – Mətanət. Mənim üçün pullu kişilər tapırdı. Bəzən olurdu ki, xoşuma gələn oğlanlarla yatırdım, əvəzində onlara mən pul verirdim. Onlar məndən pul istə-mirdilər, hətta pulu yalvara-yalvara verdiklərim də olurdu. İşsizliyin, pulsuzluqdan açlığın necə hiss olduğunu onlar qədər başa düşürdüm. Qa-dın bədəni, Yaradanın ona verdiyi ən dəyərli mükafatıdır. Bədənimə görə nə qədər şükür elə-səydim, azdır. Mətanətin universitetdə oxuyan qızı vardı. Bakirəydi. “Bakirə” yazıram, çünki fa-hişələr həyatın çirkablarını gözləriylə gördüklə-ri üçün balasını qorumağın yollarını daha yaxşı bilirdilər. İkimiz də övladlarımızın bizim haqqı-mızda nəysə bilməyini istəmirdik. Onları özgə-lərdən çox özümüzdən qoruyurduq. Təzə evə köçdüyümü atamgile başqa cür izah elədim. Mə-tanəti kirayə qaldığım evin sahibəsi bilirlər. Yaz-dım axı, yalan danışmaq mənim üçün çətin olma-mışdı.

Oğlum indi isti otağında yatıbdı. Saat doq-quzdur. Oğlum bir az böyüsün, müştərilərimlə gündüzlər görüşüb, gecələr yanında qalacam.

Qadın olaraq əzildim, ölmədim. Ana kimi heç vaxt əzilmərəm, nə də səni əzdirməərəm, oğlum! Belə!.. Hazırlaşmalıyam.

Budur, qapı döyüldü, mən getməliyəm!.. Əgər taleyimdə yazılıbsa, nə vaxtsa tövbə etmə-dən “təmiz qadın”ın xatirələrini yazacam...

Todur ZANET

AYRILMA DİLİNDƏN, XALQIM

Ayrılma dilindən, xalqım,
Mən diz çöküb yalvarıram,
Oğullarına öyüd ver...
Buna görə dua edirəm,
Ayrılma dilindən, xalqım!

Baxıb da gör: dolay aydın,
Ana dili yerində yaşar.
İnan ki, o edər yardım
Səni əzmək istəsələr,
Ayrılma dilindən, xalqım!

Sular gedər, gedər altın...
Bu torpaqda bu dil qalar!
Çünki bu dil sənin qarın,
Yaşamına qüvvət verər!
Ayrılma dilindən, xalqım!

Ayrılma dilindən, xalqım!
Son sözü sənə söylərəm,
Oğullarına öyüd ver...
Mən diz çöküb yalvarıram:
Ayrılma dilindən, xalqım!

*qaraca - maral

DUA

Allahım,
İstəyirəm olsun dövlətim,
Əbədi yaşasın millətim,
Olsun öz ana dilim,
Olmasın dilim-dilim.

Olsun bir bütün –
Dün, bu gün, sabah, hər gün!
Əbədi və daim!
Amin!

ATƏSLƏ BARIT

Atəslə barıt – durarıq yanaşı,
Canlarımızda isə qor və qığılıcımlar!
Nələr etdik, həm də nələr etmədik:
Aramızda tutuşmasın yanğın.

BİR MAHNI

Qırdan keçdi qaraca*,
Gedib çıxdı yamaca.
Vardı bir sevgili yar,
Gözcüyəzi qaraca.

Çevirəni: Ramiz Əsgər

Azər FƏRAQİ

* * *

Sən gözəllik nəşəsindən, qafil, oldun məsti-xab,
Mən məhəbbət badəsindən nuş edib oldum xərab.

Sən bütün aşıqlərin fəryadı, eşqin öz səsi,
Mən önəmsiz, kimsəsiz bir guşədən səssiz xitab.

Sən dualartək müqəddəs, arzulartək duyğusal,
Mən günahla tək kiçik, qəlbində sonsuz iztirab.

Sən vərəqlər içrə əzgin, rəngi solmuş bir çiçək,
Mənsə toz basmış, oxunmaz halə düşmüş bir kitab.

Sən məni səndən ömürlük ayrı salmış tək səbəb,
Mən səni məndən səbəbsiz gizlədən batil hicab.

Sən quru səhraya rəhmətdən düşən bir damla su,
Mən də sınımış bir qədəhdən bir udumluq bir şərab.

Anladım ki, bu Fəraqi varlığıyla büsbütün
Anlaşılmaz bir sualdır, sənə anlaşılmaz cavab.

***

Dedilər, kimdir O? Oldum yenə məstanə, dedim,
Dedilər, küfr elədin, bilmirəm, əmma nə dedim.

Dedilər, şah damarından da yaxındır sənə O,
Onu məndən yad edən sözlərə əfsanə dedim.

Dedilər, bir tək O var idi və heç kim yox idi,
Mən də sərməst olub «əl'anə kəma kanə» dedim.

Dedilər, hər sözü hər yerdə demək olmaz, sus!
Misli-Mənsur həqiqətləri mərdanə dedim.

Dedilər, görməyə cəhd etmə, hər yerdədir O,
Onu mən görmədiyim hər yerə bütخانə dedim.

Dedilər, tək qalacaqsan; bu yolu tək getmə!
Mənə Ondan danışan daşə də mövlanə dedim.

Ey Fəraqi, daha öz dərdimi fikr etməmə, Şükrillillah, nə dərdim var, o cananə dedim.

BERQMAN, TARKOVSKİ VƏ QOTLAND ADASI

İsveçə gələn gündən könlümdən keçənlərin biri də odur ki, yolumu salam Qotland adasına, Tarkovskinin sonuncu filmini – “Qurbanvermə”ni çəkdiyi Nərsholmenə (Närsholmen) gedəm. Bəşəri qorxunun, Apokalipsis öncəsi həyəcanın, xilas naminə qurbanvermənin kinoda təcəssüm olunduğu yerə.

Düzdür, Stokholmda o filmin atom müharibəsi elanı zamanı insanların panik qaçış səhnəsi çəkilən Tunnelgatan küçəsində olmuşam. Rejissorun belə bir kadri niyə məhz adı kimi özü də tuneli xatırladan küçədə lentə almasını başa düşmək istəmişəm.

Filmlərində “İncil” mövzularından gen-bol istifadə edən rejissor burada da ənənəsinə sadıqdır – uzun, dar küçəni görəndə anladım bunu. Dəhşət, panika içində olan insan ən böyük qorxunu cəhənnəm darvazasından çıxarmış kimi dar keçiddə yaşayır.

...Atam danışırdı ki, Ağdama ilk mərmilər düşən gün təşviş içində qaçan adamlar Uzundərə körpüsünün altındakı dar keçiddə tıxaca düşmüşdülər...

Mistikadan uzaq adamam, amma dünya mistik qəribəliklərlə doludur. Zavallı Tarkovskinin onda ağına da gəlməzdi ki, filmin ilk təqdimatı Çernobil faciəsi ilə təxminən bir vaxta təsadüf

Vahid QAZI

edəcək, o məşum səhnəni çəkən kameranın qarşdırıldığı məhz həmin yerdə bir neçə ay sonra İsveçin baş naziri Ulof Palme qətlə yetiriləcək.

Xilas əvəzinə qurban! Budurmu ilahi ədalət?

Bəşəri ideyaların yalnız İsveçdə yox, bütün dünyada carçısı olan bu adam öz əqidəsinəmi qurban getdi “Qurbanvermə” filminin çəkildiyi yerdə?

Bu təkçə filmin ideyasının tarixi hadisələrdə ironik inikası deyil, həm də İsveç tarixinin sonacan açılmayan cinayət sirlərindən biridir.

* * *

Qotlanda getmək istəyimin bir səbəbkarı da dünya kinosunun başqa ünlü ismi İnqmar Berqmandır.

Berqman ömrünün son illərini orada – Qotlandın, filmlərinin xeyli hissəsini ərsəyə gətirdiyi, şimal burdundakı balaca Furö (Fårö) adasında yaşayıb. Elə orada da dünyasını dəyişib və dəfn olunub.

İsveçlilərin “yay cənnəti” adlandırdığı bu adanın nəşə başqa bir sehrimi var ki, iki kino nəhəngi filmlərini bu yerlərdə çəkib, dünya ilə də elə burada vidalaşıblar?..

Tarkovski son filmini çəkəndə ağ ciyər xərçəngi olduğunu bilirdi.

İnqmar Berqmanın filmlərinə yenidən, bu dəfə bir “isveçli” kimi baxmağa çalışıram. Məndən isveçli çıxmaz, onu bilirəm, sadəcə, Berqmanı duymağa can atıram. Doğrudanmı filmləri də özü kimi İsveçin təbiətindən doğub, yaranıb?

Böyüdüyü mühit, iqlim insanın dünyagörüşünə, dünyaduyumuna təsir edən ən güclü səbəbdır. İnsan xaraktercə yaşadığı təbiətə bənzəyir! Əgər belədirsə, niyə Berqmanı dünya tamaşaçısı isveçlilərdən daha öncə başa düşüb, duyub?

İsveçlilər Berqmanı indi anlamağa başlayırlar. O, cəmiyyətdə individualizmin kök atdığı indiki vaxtda isveçlilərin müasirinə çevrilməkdədir. Onun yaradıcılığının pik dövründə isə İsveç cəmiyyətini sosial ədalət, siniflərarası münasibət düşündürürdü. Berqmansa bu söhbətlərdən uzaq idi.

O ilk növbədə fərdiyyətçiydi, kiminləsə birgə işinə rast gəlməzsiz. Berqman həmişə “sözündən çıxmayan” adamlarla işləyib. Sənətində daha

çox ekzistensialist (türkiyəlilər buna yaxşı qarşılıq tapıblar – “varoluşçuluk”) mövzulara yer ayırıb.

Dünya miqyaslı rejissoru öz vətəninə həm də ona qədər heç kimin toxunmadığı, bir növ “naqolay” mövzulara üz tutması, fəxr olunacaq milli sənətkar səviyyəsinə qalxmağa qoymurdu.

Faşistlərə loyallığın tənəsini uzun müddət yaşadığını demirəm heç.

Bütün bu “narahatçılıqlar” onun dövlətlə vergi problemi yarananda zirvə həddinə çatdı və Berqman ölkəni tərk etdi. Sonra geri qayıtması üçün kraldan belə neçə adam onu dilə tutacaq, baş nazir publik üzr istəyəcəkdi.

* * *

“Fellininin, Berqmanın, Tarkovskinin filmləri daha kino deyil, dərs vəsaitidir!”

Bu fikri çoxdan, hələ Bakıda yaşayan vaxtı qeyd eləmişdim gündəliyimə. Əvvəlki “Feysbuk” səhifəmdə paylaşmışdım da. Sən deyən elə də reaksiya verən olmamışdı. Onda belə başa düşmüşdüm ki, yəqin, fikir ya yarımçıqdır, ya da anlaşılmaz.

Təxminən on il sonra, bu günlərdə təzədən o fikrə qayıdası oldum. Bu dəfə daha əminliklə!

O rejissorların çəkdiqləri zaman sonrakı dövrün kinolarıdır. Bu filmlər sabahın adamları üçündür.

Bütün böyük sənət nümunələri sənətkarın sabaha naməsidir!

Vaqif Mustafazadənin “Sevil” qrupu oxuyanda nənəmin televizoru Moskva kanalına çevirməyini xatırlayıram. Bu gün onun əsərləri qızımın sevimli musiqilərindəndir, konsertlərdə isveçli dinləyicilərə də sevdilir onu.

Tarkovskini mənə hələ yeniyetmə çağımnda evimizin alt qatında kirayə qalan skripka müəlliməsi tanıtmışdı. “Stalker”ə birlikdə baxmışdıq televizorda. Sonra tələbə vaxtı “Bilik” cəmiyyətinin afişasında “Nostalgiya”-nı görəndə tələsik yüyürüb bilet almışdım. Birdən mənə çatmaz deyə, zirək tərənmişdim. Kino başlayanda zalda üç-beş tamaşaçı görəndə isə çəşmişdim.

O gün Helsinqborq şəhər kinoteatrında “Berqman – bir il, bir ömür” adlı filmə baxanda Bakıdakı o kino seyrimi xatırladım. Zalda xanımım ilə məndən başqa bir də isveçli qadın

vardı. Yanakı zalda nümayiş edilən hansısa “fantasy” filminə isə bilet çoxdan qurtarmışdı.

Dünya şöhrətli rejissorun 100 illik yubileyi münasibətilə 2018-ci il İsveçdə “Berqman ili” elan olunub. Bu münasibətlə bütün qitələr əhatə olunmaqla dünya üzrə 114 tədbir keçirilib. Elə bu film də onun 100 yaşına ərmağandır.

Bilmirəm baxmısınızmi Berqmanın filmlərinə? Hövsələlilər, kinodan zövq alanlar gərək mütləq baxalar. Ona görə hövsələli deyirəm ki, onun da çəkdikləri “darıxdırıcı” filmlərdəndir. Dünya kinosunun bütün müəllif filmləri çəkənlərini bir hal birləşdirir – onların filmləri “darıxdırıcı”dır. Müasir kino tamaşaçısının belə filmlərə baxmağa hövsələsi çatmır.

Bir dəfə məndən baxmağa film istəyən bir tanışıma Lars fon Trierin çəkdiklərini yön verdirdim. Səhəri gün belə yazdı mənə: “Darıxdırıcıdır”. Elə o gündən mən də belə filmlərə “darıxdırıcı filmlər” deyirəm.

O filmlər hər kəs üçün deyil. Onlar məişət problemlərindən bəhs etmir, həyatda varolma anlamında darıxanların filmidir. Ağrını dişində yox, qəlbində duyanların.

Çox qərībədir ki, Berqman da başqa bir kino klassiki Bunuelin filmlərini darıxdırıcı adlandırır.

* * *

Berqman insanın daxili təbədüllatlarını – ekstazdan dekadentliyəcən – kinoya çəkə bilən rejissordur. Hamıdan gizli zənn etdiyini hiss və düşüncələrini onun filmlərində görəndə donub qalarsan. Baxanda bəzən özünün neçə fərqli ruhi vəziyyətini, özünə sirli gələn halını görərsən.

“Ölmüşəm, amma yata bilmirəm” – “Pıçıltılar və çığırtılar” filminin qəhrəmanı Aqnes deyir bunu. Olubmu belə bir hal sizdə? Olubsa, rahat baxa bilərsiniz o filmə.

Antiutopik “Utanc” filminə intellektual adamların cəmiyyət kataklizmlərinə cavabdehliyi bir əxlaq norması kimi təqdim olunur. İntellekt vicdanla ağılı birgəliyidir. Yaxanı qırağa çəkənlərdən deyilsənsə, bax o filmə, səndən bəhs edir.

Diqqətli tamaşaçı yuxarıda söz açdığım “Qurbanvermə”ni “Fanni və Aleksandr” filminin davamı kimi görəcəkdir. Amma eyni zamanda biri o birinin antitezisidir. Bu filmlərin ideya bənzərliyi

onu yaradanların ruh yaxınlığındanmı qaynaqlanıb? Yəqin ki, belədir. Axı Berqman onu özünə ustad hesab edən, “onun filmləri ilə yetişən” Tarkovskini ən çox sevdiyi rejissorların başında görürdü.

“Atalar – oğullar” mövzusunda iki dahiyənə baxış da deyərdim bu iki filmə. Bəlkə də, o filmlərdə özümü, öz uşaqlığıma görürəm, ona görə belədir. Birində sərt, o birində oğlu üçün hər şeyindən keçməyə hazır ata var. Atamı məhz belə ikili halı ilə xatırlayıram.

“Payız sonatası” da nəsilərərsə münasibəti çözməyə cəhd edən filmlərdəndir. Berqmanın ən xoşladığım filmidir o. Bəlkə də, ilk dəfə ona subay vaxtı baxmışdım, ata deyildim deyə, valideynin ağır basqısı altında əzilən övladı duyurdum onda. Bu yazını yazan günlərdə bir də baxdım, bu dəfə başqa cür oldu, bu dəfə filmdəki ananı anlamağa çalışırdım.

Yox, mən kinoşünas deyiləm. Bu yazdıqlarım da filmlərin təhlili deyil, nəşilic olardı bu. Sadəcə, onların məndə oyatdığı duyğuların izahına çalışıram. Məndə bu duyğuları oyada bilən bu iki nəhəng “darıxdırıcı rejissor”u İsveçin çiskinli payız günlərində anlamaq istəyirəm.

Bilmirəm onları nə qədər duyur, anlayıram, bir onu bilirəm ki, sənətkarın özünü nümayiş coğrafiyası onun azadlıq sərhədlərindəkdir. Andrey Tarkovski SSRİ-yə qayıtmamasını orada işləməyə, film çəkməyə imkan verilməməsi ilə izah edirdi atasına yazdığı məktubda. Ömrü boyu cəmi yeddi film çəkə bilmişdi, beşini vətəndə, ikisini vətəndən uzaqda, miqrant rejissor kimi.

Berqmanın isə azadlığına İsveçdə sərhəd olmayıb. Teatrda 170 tamaşa səhnələşdirib, 100-ə cən bədii, sənədli televiziya filmi çəkib. Bununla belə, şəxsi həyata da bol vaxt ayırır – teatrı arvada, kinonu məşuqəyə bənzədən Berqman beş qadınla rəsmi nikaha girir.

Görünür, azadlıq tək yaradıcılığa deyil, sevgiyə də üfüqlər açır.

Azadlıq nələrə üfük açmır ki!

* * *

Gedəcəm Qotland adasına!

Helsingborq, İsveç

Sabir YUSİFOĞLU

HAMI ÖZ QANINA ÇƏKİB

Mən özümə dost elədim
özümdən də dərddi məni.
Əkib-becərən sağ olsun –
bu ömür-gün dərddi məni.

Atam başından eləyib,
bu dünyanın bazarına,
sevgi adlı azarına
anamnan göndərdi məni.

Hami öz qanına çəkib,
bu hansı qanuna çəkib?!
Buludlar canına çəkib,
başından əndərdi məni.

Nə sağlıq, nə solluq getdim,
dedilər, biryolluq getdim.
Ayaqlarım xain çıxdı,
geriyə döndərdi məni...

VƏ BİRDƏN ANLARSAN Kİ

Yavaş-yavaş anlarsan,
anlarsan təkliyini.
Çəkib evin küncünə
ağlarsan təkliyini.

Hamıdan damla-damla,
gün-gün, il-il çıxarsan.
Heç nə yerinə dönməz,
heç kim qayıdıb gəlməz –
yollarına baxarsan.

Və birdən anlarsan ki,
heç nə... quruca adsan.
Və dəli gülmək tutar –
iki dayanacaq o yana
uçuruma uzadıbmış
qollarını
çatmadığın o qatar...

...Və birdən yaddaşını
dayanmış saat kimi
silkləyib oyatsan...
Və birdən görərsən ki,
daha hamıya yadsan.

Uzaq da qaçar səndən,
yaxın da qaçar səndən.
Dərmanlar ovuc-ovuc;
yuxun da qaçar səndən.

Tutub güzgü önündə
danlarsan təkliyini.
Divarlar soyuduqca
anlarsan təkliyini.

Nə sevib sarılmağa,
nə qulunc sındırmağa –
o bədbəxt də yığışib
gedər gedər-gəlməzə,
sənsə şam yandırmağa...

QAPIMI AÇ, SOYUQDU

Nə əlimdə daş-kəsək,
nə o hürən itlər var,
nə arx boyunca keçən
sınıq-salxaq qatarlar.

Yenə bir səs-səmir yox,
yenə sakitçilikdi,
üstündən illər keçən
ömrüm çilik-çilikdi.

Qapım-bacam bağlıdı,
köhnə divar yerində.
Bəlkə, çıxıb gələsən
batan günün birində?..

Heç kim düşmür yadıma,-
axı yenə niyə SƏN?
Qapımı aç, soyuqdu –
qəlbim sınıb, deyəsən...

ÜMİD

Pəncərənin iç üzündə
dön vurub alın yazısın.
Uzaqlarda qar örtübdü
ömrün cavanlıq yarısın.

Baxışlarının altından
saçlarımla külək silir
qar üstündə sərcələrin
vergülünü, nöqtəsini.

...səsə dönürsən,
qarıdan
ömrü boyu ürəyini
açmadığın adam baxır:
– ordan o açarları ver,
işə gecikirəm axı...

GÜLÜŞÜM QALDI ŞƏHƏRDƏ

Bəxtim çəkdi, ya...
hər nəysə,
ilişib qaldım şəhərdə.
Bircə ömrü dörd divarla
bölüşüb qaldım şəhərdə.

Hər bərkin-boşun sınıdım,
sındı cavanlıq inadım,
ütüldü min yol qanadım, –
alışıb qaldım şəhərdə.

Öluncən mənim bildiyim,
ölümə qənim bildiyim,
kənddən götürüb gəldiyim
gülüşüm qaldı şəhərdə...

BİRDƏN...

Birdən heç nə olmur,
heç nə olmur birdən,
heç sərcə balası da...

Birdən heç kim dəli olmur,
heç kim ölmür birdən,
nə kəpənək, nə vicdan...

Birdən atmır özünü adam,
qalxıb beşdən, ondan atılır
ölümün sıfır nöqtəsinə...

Birdən başlamır,
hamı birnən bitir.
Birdən-birə
göynən getdiyi yerdə
yernən bitir...

AT İLİNDƏ

Daha at nalından çıxan
çınqıya şeir yazırıq –
atın beli bizlik deyil.
Qaldı,
qurda-quşa qaldı,
o yurd-yuva bizlik deyil...

Çox tez düşdük at belindən,
yəhər üstə didişirik.
Ətəyini çırmalayan
şəhər üstə didişirik...

Göynən gedən madyanların
boynunu dişləyən atlar.
İndi ümid kölgəsində,
indi ölüm növbəsində
keçmişə kişnəyən atlar.

Üzüağ,
alın, taleyi,
döşü qara xallı atlar.
Arzu-ümidi çidarlı,
əl-ayağı nallı atlar.

Vaxt olmadı güllələyək –
yuxumuzdan kim çıxarar
arxamızca canlarını
uçuruma atan atları.

... İndi
bir toy süfrəsində
gümüş çəngəllər dişləyir
şahzadə qızlar altında
özünü tutan atları.

...Əlim çata, sığallayam
o sağrını, yalı, ATLAR.
Yüz-yüz heykəldən vüqarlı,
çox dostdan vəfalı ATLAR...

***

Boğuluruq batan qanda,
dur, əl uzat, çək, İlahi.
Bu qansız dərdin əlində
tək qalmışıq, TƏK, İlahi.

O qız top şəklini çəkib,
lüləyə gül taxacaqdı.
Bəlkə də, çəkdiyi rəsmə
dünya dönüb baxacaqdı...

Səbrin böyükdü, bilirəm,
nə ilə ölçək, İlahi?
Qanına batmış balanın
şəklin sən də çək, İlahi.

Adlayıb keçə bilmədi
ikicə yaşın üstündən.
O qızcığazın şəklini
böyüt,
as başın üstündən...

YAĞIŞ

Daha sevdiyim kimi
sevə bilmirəm səni.
Kim zəng vurub çağırır
evə, bilmirəm, səni.

İllərin arasından
körpüləri apardın.
Xəyallarda doğulan
körpələri apardın.

Solub bitmiş ömürdən
heç nə cücərməz daha.
Dünya mənə oxşarın
əkib becərməz daha.

Heç olmasa gündüz yağ,
yağırsan, gecə yağma.
Neynirsən elə, neynək,

qəlbimə bircə yağma.

Sevə bilmirəm səni,
sevə bilmirəm, yağış.
Niyəsini soruşma,
bilmirəm...
Sən də barış...

BALIQLA SÖHBƏT

Dənizdən başqa kim var ki, –
bir sənsən, bir mən yuxusuz,
gəl otur danışaq, balıq.
Qum üstə balıqqulağı,
suda səsin batıb qalıb.

Taleyimiz birdi deyə,
sözümüz də yaxşı tutur.
Mən səni ələ vermərəm,
bardaş qur, yaxından otur.

Bir az dənizin dibindən.
bir az üzündən danışaq.
Söz açaq batan səsindən,
sözün düzündən danışaq.

Başımıza bəla açıb,
sənə kürü, mənə – şeir.
Əyri otur, düz danışaq,
kim kimin haqqını yeyir?

Dənizə də borcumuz var,
susmağın da hesabın ver.
Ver özünə bu dünyanın
susmaq adlı əzabın, ver.

Hamımızın sonu birdi,
qum basdırır, ləpə silir.
Sən tilovdan asılırsan,
mən də...
Mən də,
Allah bilir.

Gəl bir az dərdləşək, balıq,
gəl otur danışaq, balıq.
Hələ balıqçılar yatır,
torların gözü torlanıb,
hələ ömrümüzdən qalıb...

İradə AYTEL

SƏDNİK PAŞA PİRSULTANLI NƏSRİ

Sədnik Paşa Pirsultanlı adı çəkildə ayağına dəmir çarıq, əlinə dəmir əsa alan, söz-söz, cümlə-cümlə, kitab-kitab xalq yaradıcılığı nümunələri, əfsanələr, rəvayətlər toplayan, xalqdan topladığı sərvəti ipə-sapa düzərək elə xalqa qaytaran bir folklorşünası xatırlayırıq. İllər keçdi, həmin folklorşünasının misra-misra, bənd-bənd şeirlərində dildən-dilə düşərək geniş yayıldı. Bu dəfə biz Sədnik Paşa Pirsultanlı simasında rəvan dili, lakonik fikirləri, bədii təxəyyülü olan bir şairi də kəşf etdik. Folklor nümunələri ilə yanaşı, artıq onun şeirləri də qalaqlandı, kitab-kitab oxucu evlərinə yol açdı. Eyni zamanda həmin folklor nümunələri də, şeirlər də elmə söykəndi, elmdən qaynaqlandı, hər bir bədii əsər dünyaya gəldikcə onunla yanaşı, biz Sədnik Paşayevin tədqiqatlarından, elmi əsərlərindən bəhrələndik.

Son zamanlar Sədnik Paşayevin yeni bir kitabının çapa hazırlandığını gördüm. Bu elm adamının, folklorşünas alimin, şairin başqa bir tərəfini – nasirlik istedadını da kəşf etdim.

Maraqlısı isə budur ki, Sədnik Paşayev dilində rəvnəqlənən nəsr əsəri daha şirin, daha ürəyəyatımlı, daha yadda qalandır. Onun əsərləri bədii tutumu, Azərbaycan dilinə olan məhəbbəti ilə yanaşı, folklor nümunələri – el misalları, əfsanələr, atmacalar, bilməcələr, gülməcələr və s. ilə zəngindir. Folklordan su içib böyüyən, ətə-qana gələn əsər isə heç vaxt ölmür, yaddan çıxmır.

Sədnik Paşayev nəsrini özünəməxsusluğu, orijinallığı ilə yanaşı, bir həyat dərəsi, müdriklik məktəbidir. Buna "Ağac adam" hekayəsini misal çəkə bilərəm.

"Ağac adam" hekayəsinin elə ilk abzasından bu əsərin poetik düşüncəli, bədii portretlər yaradıcısı bir rəssamın, heykəltəraşın, nasirin qələmindən çıxdığının şahidi oluruq: "Yazın bu yerlərə yenicə qədəm qoymasına baxmayaraq, tarlalar başdan-başa gül-çiçəyə bürünmüşdü. Məşədə quşlar səs-səsə vermişdi. Arılar çiçəkdən-çiçəyə qonur, sanki çəməndəki

Ağac adam? Bu isə yazıçının seçdiyi mövzuda yanılmadığını, həyat təcrübəsi olduğunu, oxucunu ələ almaq, eyni zamanda tərbiyələndirmək baxımından səriştəsini göstərir.

Ağac adama “neyçün qaçırsan?” sualını verən insan özü də bilmədən yaratdığı möcüzə qarşısında aciz olduğunu bir daha təsdiqləyir. Buradan sufizmə doğru bir yol açılır. Yazıçı hər bir yaradılan canlının yalnız və yalnız Tanrıya aid olduğunu, nəfəsin Tanrı tərəfindən verilə biləcəyini diqqətə yetirir. O göstərir ki, düzdür, həqiqətdir ki, insan hər bir möcüzə yaratmağa qadirdir, lakin Tanrı yaratdığına əl atarsa, Tanrıyla Tanrılıq eləməyə çalışarsa, onda elə özünü alçaltmış, adıləşdirmiş olur.

Hələ bu günə qədər heç bir əsərdə, ümumiyyətlə, heç bir yerdə Tanrının yaratdığı insanın baş götürüb insanlıqdan qaçmasına past gəlməmişik. Burada isə Ağac adam qaçır, İnsanın Tanrıdan nə qədər aşağıda olduğu, Tanrıdan asılı olduğu qaçılmaz bir həqiqət kimi qabarıq.

Artıq Ağac adamların insanın söhbəti zamanı hadisələr razvyazka dövrünü yaşayacaq və duyünlər yavaş-yavaş açılmağa başlayacaq: “Ağac adam. Mən sənə hələ nəfəs vermişəm, ağıl, şüur verməmişəm. Səni xoşbəxt edəcəyəm, dayan...”

Ağac adam:

– İstəmirəm sənə nəfəs verəcəyini xoşbəxtliyi. O zaman dünyanın xoşbəxti idim ki, öz kökümdən ayrılmamışdım. Budaqlarımda quşlar yuva qururdu, şən-şən nəğmələr oxuyurdu. Gəlib sərin kölgəmdə dincəlirdilər. Siz məni kökümdən, yaşıl yurdumdan nahaq yerə ayırdınız. Dərdsiz-qəmsiz olduğum halda, məni ömürlük ağrı-əzaba düşürdünüz. Biz ağaclar siz insanları yaxşı tanıyırdıq...”

Burada oxucuda dərin bir təəssüb yaranır. “Axı niyə?” – sualları ilə əsərin davamına tələsir. Yazıçı qələminin ustalığı oxucu hislərinin rəngdən-rəngə düşməsində də özünü bürüzə verir. Oxucunun verəcəyi sualları görürmüş kimi yazıçı loğman surətinin timsalında Ağac adama üzünü tutur:

– Ağac adam, siz insanlardan nə pislik görmüsünüz ki?

Ağac adam:

– Gözümüzü açan gündən sizi kökümüzdə balta çalan, qulaq həyanımız olan maralları, əlikləri, quşları qanına qəltan edən görmüşük...”

Əsərin finali da bütün mərhələlərdə olduğu kimi, çox təsirli, hisləri dilləndirən, eyni zamanda düşündürücü, yaddaqalandır: “Ağac adama ağıl, şüur vermə, loğman... Ətrafına göz gəzdir, onu aranızda ehtiyacı olanlara payla. Amandı, o insan ağılı, insan şüurunu məndən uzaq elə!”

Budur yazıçı gücü, yazıçı müdrikliyi: kiçik bir hekayə ilə böyük bir problemdən, ağıllı, şüurlu insanın, ağılsız, şüursuz təbiətin qarşısında acizliyindən ustalıqla söz açır.

Ümumiyyətlə, Sədnik Paşayevin hər bir hekayəsində biz bu cür ibrətli, dəyərli kəlamlara rast gəlirik.

“Bu da bir ömürdür” hekayəsi də öz süjet xəttinə, bədii tutumuna görə çox diqqətəlayiqdir. Əsər həm də ona görə maraqla qarşılır ki, burada yaradılan obrazlar həyatda tanındığımız, gördüklərimiz şəxsiyyətlərdir. Söhbət Azərbaycanın görkəmli xanəndəsi Cabbar Qaryağdıoğlundan gedir: “Cabbar Qaryağdıoğlu hələ çox cavan olmasına baxmayaraq, camaat arasında əkə-bükə bir xanəndə kimi sayılıb-seçilirdi. Şirin zəngülələri sayəsində adı oba-oba, oymaq-oymaq gəzirdi. Onu “məmə” deyən də tanıyırdı, “pəpə” deyən də. Bir sözlə, dönüb olmuşdu toyların-şənliklərin şah damarı... Hansı toyda-mağarda oxuyurdusa, çağırılmamış qonaqların sayı çağırılmışlardan çox olurdu”.

Burada əsərin qəhrəmanı C. Qaryağdıoğlu olsa da, müəllif bir növ özünü yazmağa, özünü yaratmağa da səy göstərmişdir. Əsərin əvvəlində yazılıb: “Səfurə xanımın əziz xatirəsinə”. Səfurə Pirsultanlı Sədnik Pirsultanlının həyatdan nakam getmiş, lakin ərinin qəlbində, xəyallarında daim yaşayan ömür yoldaşındır. Eyni zamanda Səfurə Pirsultanlı oxunaqlı dili olan şair, düşündürücü nəsr əsərləri yazan bir xanım olub. Lakin onun əsərləri sağlığında ictimaiyyət içərisinə yol açmayıb, qaranlıqda qalıb. Bu isə Sədnik Paşayevin çox təəssüflə qeyd etdiyinə görə, qısqanclığı ucbatından olub. Aradan illər keçəndən sonra bunları etiraf edən Sədnik Paşayev, məhz bu əsəri ilə Səfurə Pirsultanlı ruhu qarşısında bir növ təsəlli tapır.

Cabbar Qaryağdıoğlu Cənubi Azərbaycana təşrif buyurur və orada hər ikisi gözəl sənətkar olan ər-arvadla ilə tanış olur. Əsərin finalında isə məlum olur ki, həmin ailə qısqanclıq üzündən musiqiyə olan vurğunluğu içində boğub, sənətdən uzaqlaşılıb. Bütün bunlara isə əsərin əsas

obrazlarından biri olan tacirin dili ilə aydınlıq gətirir: “Hə, qardaş, qulaq as, bu da bir ömürdür, sənə nağil eləyim. Xanımım müğənni idi, mən də onun yanında tarzən. Ona möhkəm vurulmuşdum. Artıq bunu onun özü də hiss edirdi. Axır ki, ürəyimi açdım. Lakin ağır bir şərtim də vardı. Biz ailə qurandan sonra o, xanəndəlik etməməli idi. Axır ki, sevdamız baş tutdu. Amma o da mənim qabağıma kötük dıyırladı. Bildirdi ki, sən də sənətini dəyişməlisən. Məhəbbətdir də, eninə-uzununa ölçüb-biçmədən and da içdik ki, vədimizə əməl edəcəyik. Bax elə həmin gündən mən dönüb tacir oldum, xanımım da ev qadını. Hər ikimizin də ürəyində sənət qubarı yuva bağlayıb. Arabir evimizdə eşidilən bu çal-çağır ürəyimizin odunu bir az sərirlədir.”

“Kür qənim olsun” hekayəsi adı ilə ilk baxışdan oxucunun diqqətini özünə yönəldir. Bədii əsərə ad seçmək də müəllifdən xüsusi məharət tələb edir. Yəni adda maraqlı, qeyri-adi, cəlbedici bir detala rast gələn oxucu onun içinə varmağa can atır, tələsir. Bu baxımdan “Kür qənim olsun” adı hekayənin məzmununa görə çox uğurla seçilib.

Bütün əsərlərində olduğu kimi, burada da S.Paşayev öyrətmək, müdrikləşdirmək prinsipini əsas tutur. Hekayənin elə ekspozisiyasındaca müəllif oxucunu Azərbaycanın qərb bölgəsinə səyahətə aparır və oradakı toponimləri sadalamaqla bir növ tarixə baş vurur, “dünənə boylan, sabaha addımla” şüarını oxucularına təlqin edir: “Həsənqara Samuxun ən varlı, ən köklü-hallı, ən ağıllı-kamallı bəylərindən biri idi. Bu yerin təbiəti də Həsənqaranın daxili aləmi kimi öz zənginliyi ilə seçilirdi. Yellənquş dağı, Eldar şamı, Qanıq və Kür çayları, Ceyrançöl və Eldar düzləri könül oxşayırdı”.

Samux qoruğunun təbii gözəlliyi də bədii bir dillə göz önündə canlanır, bu kiçik epizodda oxucu Samux ətrafında məskunlaşan əhalinin etnoqrafiyasından da xəbərdar olur: “Samux qoruğundakı kəkliklər, turaclar, meşə xoruzları səs-səsə verdikcə köülləri saz kimi kökləyirdi. Yazda pardaqlanıb qalxan nar kolları Gülüstan düzünün laləliklərini xatırladırdı. Payızda isə bu daqlara çıraq-çıraq düzülən narlar uzaqdan gün kimi alışıb-yanırdı. Bünövrədən bostançılığın məskəni sayılan bu yerlərdə bar-bəhər aylarında qarpız-qovun ləklər boyunca qoyun-quzu kimi yatışırdı”.

“Kür qənim olsun”da söhbət halalla haram arasında gedən mübarizədən və nəticədə halalın qalib gəldiyindən getsə də, burada baş verən hadisələr, əsərə rəng gətirən kiçik rəvayətlər hekayəni daha da dolğunlaşdırır: “Rəvayətə görə, Koroğlu, bax o görünən Yellənquş dağında dəliləri ilə məskən salıbmış. Qırat hər dəfə Kürü adlayıb-sıçrayıb keçəndə dal ayağının nalının biri suya düşürmüş. Bundan narahat olan Koroğlu bir çobandan bu çayın adını soruşub öyrənir. Sonra üzünü burula-burula axan mavi sulara tutub deyir: “Ay Kür, sən kür, mən kür, bizimki tutmaz”. Koroğlu dəlilərini başına yığıb başqa səmtə üz tutur.

Varı-halı, halallığı ilə seçilən Həsənqaranın ilxısına haram əl uzanır və Kürü keçən zaman Həsənqara həmin adamla rastlaşır. Maraqlı burasıdır ki, oğru özü özünü tanıdır və çox xələt çəkdiyini bildirir: “Bəy, bayaqdan sizin oturuşunuza, duruşunuza fikir verirəm. İnsanlığınız qarşısında mum kimi əridiyimdən özümü saxlaya bilmirəm. İndi bir sirri açmaq istəyirəm. İlxinizdən say-seçmə atları çırpışdırıb ucqar yerlərdə dəyər-dəyməzə başını əkən mənəm. Neçə-neçə atınızı oğurlayıb satmışamsa da, yenə də siz atlısınız, mən piyada...”

Əsərin bu yerində oxucunun mənfi obraz kimi tanıdığı at oğrusuna olan münasibəti dəyişməyə başlayır. Səhvi anlayıb etiraf etmək özü bir igidlik, ərənlıkdə. Və bu etirafdan sonra müdrik Azərbaycan türkü olan Həsənqara oğrunu bağışlayır, hətta ona halal dövlətindən pay da ayırır. Və burada bir atalar sözü də meydana çıxır: “Neçə-neçə atınızı oğurlayıb satmışamsa da, yenə də siz atlısınız, mən piyada...”

Həsənqaradan dönə-dönə üzr istəyən oğru deyir: “Bəy, qurban olum, məni bağışlayın. And içirəm, tövbə edirəm. Bir də oğurluq etsəm, qoy bu Kürü üzüb keçə bilməyim, qoy bu Kür mənə qənim olsun!” Burada Azərbaycanın torpağı, daşı kimi, suyunun da müqəddəs olduğu ön plana çəkilir və Kürə sadə əhalinin sitayiş etdiyi, tapındığı göz önünə gəlir, eyni zamanda əsərə maraqlı, bədii ad yaranır.

Hekayənin finalında Həsənqara belə bir ifadə işlədir: “Kişi diz çökməz!” Burada Azərbaycan kişisinə xas olan qeyrət, namus, müdriklik, ərənlıq özünü göstərir və “Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq nə

kişinin işidir” atalar sözünün doğruluğu bir daha özünü sübut edir.

“Qızıl beşik və ana maral” hekayəsi əfsanə və rəvayətlərdən qaynaqlansa da, bugünümüzlə səsleşə bilib. Belə ki, müəllif əfsanəvi Sarı Abdaldan söz açmaq üçün onun sonbeşik balası olan Sarı Yaqubun xəyalları ilə keçmişə baş vurur: “Buğac oğlu Həsənin övladlarından ən kiçiyi – Sarı Yaqub əlini üzünə çəkib, salavat çevirəçevirə yönü Sarı Abdal təpəsinə dayandı. Təpənin zirvəsində bir qəbir, ətrafında daş duzlaq, yanlarında isə marallar yatışırdı. Qəbrin üstündə bir ana maral ayaq üstə qəbrə baxa-baxa göz yaşu töküdü. Yaxında isə alaçlıqlar görünürdü. Atasının vəsiyyəti yadına düşdü. Yenə də fikri həmin qarlı-çovğunlu günə getdi...”

Bu hekayədə də oxucu halallığa, düzlüyə səslənir. Eyni zamanda, kökə bağlılıq, keçmişə ehtiram kimi amallar da hekayənin süjet xəttini təşkil edir.

...Yatağa düşən Buğac oğlu Həsənin ailəsi onun başu üstündə dayanıb. Və Həsən ömür yoldaşını səsləyir: “Yazgül! – qırıq-qırıq dilləndi. Yazgül arvad övladlığının yanında əri ilə danışmazdı, tez yaşmanıb ayağa durdu, gözlərini ərinin çuxura düşmüş gözlərinə zillədi.

– Yazgül, yadıncadı, bir neçə il əvvəl ağır xəstələnmişdim, məni maral qatığı sağaltdı, – və dərindən köks ötürdü”.

Burada dünyanın faniliyi oxucuda təəssüf oyatsa da, elə həmin andaca başqa bir hiss – ər-arvad arasında olan hörmət, ehtiram, övlad tərbiyyəsi əsərə heyranlıq yaradır.

Hekayə boyunca müdriklər tərəfindən söylənilən rəvayətlər də məzmunca dərin, fəlsəfi və ibrətlidir: “Ağbabalı qoca əlindəki təsbehi çevirərək, sözə başlayır: bir ovçu maralları yaman qırırmiş. Bir gün ovçunun oğlu atasının dalınca gəlib xəzəllikdə yatır. Ovçu maralın balasını vurur. Maral ona tərəf qaçanda, bir ox da ana marala atır, ox süzüb xəzəlin arasında yatmış oğluna dəyir. Maral bir yanda öz balasını, ovçu da bir tərəfdə öz balasını ağlayır. Ovçu o gündən maral ovuna tövbə edir. Nə isə, marala toxunan heç vaxt cəzasız qalmır”.

Və yaxud: “Bir kənd bütövlükdə maral südü ilə dolanırmış. Hər gün bir qadın maralları sağıb tuluqlara tökərmış. Adamlar istədiyi qədər süd götürüb qatıq çalar, nehrə çalxar, yavanlıq

düzəldərmişlər. Bir gün bu kəndə haram bir qadın ərə gəlir, maral sağmaq növbəsinə gedir. Marallar fıncırışıb haram qadını yaxın buraxmır. Marallar döşlərinin südünü buraxıb göl yaradırlar. Qadın süd gölündə boğulub ölür. Maral halallığı sevir. Bir dəfə də belə bir hadisə olur. Ovçu maralı oxa tutur. Lakin o qaçmır. Ovçu gəlib görür ki, maral balasını yalayır, neçə yerindən yaralanıb, oxa dözü, bala ayrılığına dözmür”.

Hekayənin sonunda yataqda can verən Buğac oğlu Həsənin dili ilə Sədnik Paşayevin hər bir əsərində olduğu kimi müdrik kəlam yer alıb. Burada canlının fani olduğu, yalnız vətənin, vətənə olan məhəbbətin əbədiliyi önə keçir. Bu isə gənc oxucu üçün əsl vətənpərvərlik dərsi, ədəbi məktəbdir: “Balalar, atalar deyib ki, səksən, doxsan, bir gün yoxsan. Sizə bir vəsiyyətim var, el-oba ilə yaxşı dolanın, uzaqda-yaxında olan tayfalarımızla heç vaxt əlaqəni üzməyin, yurdu sevin, əzizini itirən bir il ağlar, vətəninə itirən ömrü boyu. Əsl övlad doğulduğu torpağı vətən bilər, törəmə övlad isə qarnı doyan yer”.

Müəllif müxtəlif atalar sözlərindən, ibrətli kəlamlardan istifadə edərək xalqın folklor yaddaşını zəngilləşdirir: “Dəyirməsiz kənd olmaz”, “Məndən sənə yaxşı öyüd, Öz dənini özün üyüt”, “Su gələn arxa bir də gələr” və s.

Sədnik Paşayevin nəsr dilindəki bir xüsusiyyəti də oxucuların nəzərinə çatdırmaq istəyirəm, o, əsərlərinin, demək olar ki, heç birində inversiyaya, yəni sözlərin qrammatik ardıcılığının pozulmasına yol vermir. Bu isə müəllifin bir daha Azərbaycan dilinə olan böyük sayğısından, diqqətindən irəli gəlir.

Sədnik Paşa Pirsultanlının hər bir əsərində müdrik bir kəlam, aforizm də meydana gəlir ki, bunlar da günü-gündən dillərə düşür. Buna misal olaraq “Narahat qaçaqdan rahat çoban yaxşıdı” hekayəsinin adını çəkə bilərəm. Diqqət edin, hekayənin adının özü bir çox mətləblərdən xəbər verir. Bu hekayə sovetlər dönəmindən bəhs etsə də, müasir dövrümüzlə ayaqlaşır bilir. Burada qaçaq ömrü yaşayan Qafarın arvadı Dursun yağ-bal içərisində olsa belə, sonda başu düşür ki, əsl həyat rahat yaşamaq imiş: “Hər əlində altı barmağı olan, ağ kağızdan ağ, dolu bədənli Dursun əllərini göyə açdı:

– Allah, o gününə də şükür, bu gününə də! Narahat qaçaqdan rahat çoban yaxşıdı!”

Kitabın ikinci hissəsində Sədnik Paşayevin qələmə aldığı poemalar əksini tapıb.

“Kəsilmiş hörüklərin harayı” poemasına nəzər salaq. Burada namus, ismət, məhəbbət ön plana çəkilir, anaya, qadına olan hörmət, ehtiram şair qələminin qüdrəti ilə oxucularda rəğbət oyadır. Burada epik qəhrəmanlar real həyatdan götürülmüş, əfsanəyə çevrilmiş insanlardır. Müəllif müxtəlif çalarlarla hər bir əfsanənin, hər bir rəvayətin müəyyən mənada həqiqətə söykəndiyini, həqiqətdən pərvazlanaraq dillərə düşdüyünü də vurğulayır.

Şair məhəbbət mədhi ilə başlayan poemada Miskincə dağlarının iki balasından, Hürü ilə Aslanın bir-birinə olan saf məhəbbətindən söz açır. Hürünün uzun, qara hörükləri, Aslanın da ifa etdiyi zaman ürəkləri rıqqətə gətirən kamanı var. Vaxt gəlir, müharibə başlayır və Aslan döyüşə yola düşür, kamanını da özüylə götürür.

Bildiyimiz kimi, kaman Azərbaycanın qədim musiqi alətlərindən biridir. Bu alətin simlərində bizim milli mədəniyyətimiz, milli dəyərlərimiz, xalqımızın keçmişi uyuyur. Və o simlər dilə gələndə dünyanın hansı nöqtəsində olursan-ol, Şərqi – məhz elə Azərbaycanı görür, duyursan.

Hürü təhsilli və ağıllı bir qızıdır. O, dünyalar qədər sevdiyi Aslanının odun-alovun içərisində olduğundan yaxşı xəbərdardır, eyni zamanda Hürü bilir ki, Aslan bu yoldan dönməyə də bilər. Lakin kaman – Azərbaycanın tarixinin bir parçası geri dönməlidir. Odur ki, Aslana yazır:

*“Aslan apardığın gümanı qaytar,
Vurğunu olduğum kamanı qaytar”.*

Artıq burada müəllif Vətən məhəbbətinin daha yüksəkdə olduğunu vurğulayır, Vətən yolunda canından keç, lakin onun bircə parçasını belə düşmən əlində qoyma – deyir.

Aslan kamanı bağlamaya qoyub Vətənə göndərir və Hürüyə ismarıq edir: “Eli ağladarsan, Hürü, ağlama!”

Burada da yenə el məhəbbəti, el təəssübü önə çıxır. O, Hürüyə çəkdiyən əzabı elə çək ki, el duymasın, el sızlamasın, deyir. Bu fikrin başqa bir tərəfi də var. Həqiqi məhəbbətə, həqiqi aşiqə elin verdiyi qiymət, dəyər. Yəni Aslan-Hürü məhəbbətinə el vurğundur, el o məhəbbəti dərdinə şərək olub, göz yaşını tökəcək qədər əziz tutur.

Günlər keçir, Hürü də döyüşə yola düşməli

olur. Bu xəbərdən hali olan Aslan Hürüyə namə yazır:

*“Qurtar, bu canımı, əzabdan qurtar,
Qaytar, hörükləri, Vətənə qaytar”.*

Burada şair qadın şərəfətini ön plana çəkir. Hörüklər qadının ismətidir və Aslanın bircə diləyi, bircə istəyi var ki, həlak olsa belə, onun sevdiyi qız ismətinə itirməsin:

*...“Hürü aynanın önündə durdu,
Uzun hörüklərə üç düyün vurdu.
Sonra saçın çözüb bir sığal çəkdi,
Gözünün suyunu axıtdı, tökdü,
Götürdü qayçımı əlləri əsdi,
Qoşa hörükləri doğradı, kəsdi”.*

Burada mənim diqqətimi cəlb edən bir epizod da Hürünün saçına üç düyün vurmasıdır. Bu düyünün biri Aslan, biri Hürü, biri isə Vətəndir. Bununla Hürü, bəlkə də, Aslanının, özünün canına və Vətən məhəbbətinə and içir ki, ismətinə itirməyəcək, Aslanına və Vətəninə sadıq qalacaq.

Sədnik Paşayev öz qələmini dram əsərlərində də sınaıb. Bildiyimiz kimi, dram əsərləri həyat hadisələrindən doğur və həmin hadisələr müəllifin dilində obrazlı şəkildə təsvir olunur.

Dram əsərlərində də personajlar (iştirakçılar) mənfi və müsbət obrazlar olmaqla iki qismə bölünür. Lakin burada surətlər öz daxili aləmini hərəkətləri ilə də tamaşaçıya çatdırır.

Sədnik Paşayevin əksər əsərlərində olduğu kimi, dram əsərlərində də hadisələrin cərəyanı oxucunu, tamaşaçını hissədən-hissə salır, əsərə qarşı dərin maraq oyadır.

Kitabda yer alan “Qızıl piyalə” dramı məzmun etibarilə maarifləndirmək, tərbiyələndirmək kimi insani keyfiyyətlərlə zəngindir. Əsərin baş qəhrəmanı Fərhadla onun dostu Çətinqaya arasındakı dialoqa nəzər salaq:

Fərhad – Bu adlar da hey məni düşündürür. Yurdda nə qədər “Qanlı bulaq”, “Qanlı çay”, “Qanlı göl”, “Qanlı Qobu”, “Qanlı qaya”, “Qanlı təpə”, “Qanlı daş”, “Qanlı yol” olar?..

Çətinqaya – Fərhad, belə deyirlər ki, Allah millətlərə torpaq paylayanda əməkçi xalqımız gecikir. Allah məcbur olub, özünə seçib götürdüyü gözəl torpaq payını bizə verir. Elə o

gündən çoxlarının gözü Allahın payı olan torpağımızda qalır. Torpağımız neçə-neçə yadellinin hücumlarına məruz qalır. Həmin döyüşlər nəticəsində o saydığım “Qanlı bulaq”lar, göllər, çaylar, qayalar, təpələr, daşlar yaranır. Lakin xalq öz torpağını qanı ilə suvarsa da, Allahın qisməti olan yurdumuzu kirpik gözü qoruyan kimi qoruyur”.

Elə əsərin əvvəlindəcə yurdumuza, toponimlərimizə olan böyük məhəbbət, qayğı görürük. Bu isə Sədnik Paşayevin bütün əsərlərində özünü qabarıq şəkildə büruzə verir. Və onun əsərlərini oxuyan hər bir oxucu müəlliflə yanaşı yurdumuzu qarış-qarış gəzir, içində olan Vətən məhəbbəti həmin sətirlərlə qidalanaraq böyüyür, ərsəyə gəlir.

Sədnik Paşayev dram əsərlərində uzun-uzadı remarkalara da yol vermir. O, hər bir hadisənin baş verdiyi məkanı, şəraiti elə lakonik dildə oxucuya çatdırır: “Bu əhvalat, İlham Pərisinin gözəlliyinin sorağı Qəzvin hökmdarı Mahmud şaha çatdı. O, sevgiyə, məhəbbətə məhəl qoymadan İlham Pərisini sarayına gətirdi. İlham Pərisi bu ağır vəziyyətdən çıxmaq yolları arayırdı. Elə bu an Mahmud şah Qəznəvi içəri daxil oldu”.

“Qızıl piyalə” iki gəncin bir-birinə olan məhəbbətindən bəhs edir. Burada Fərhad və Şirin uzun-uzadı sınaqlardan – ayrılıq yangısından üzüağ çıxır. Şirinin başından qızıl səpən, qızıl piyalədə şərbət süzən şah əsl məhəbbət qarşısında acız qalır: “Şah ayağa qalxıb, İlham Pərisinin başından qızıl səpdi. Elə bu an Fərhadın səsi eşidildi. İlham Pərisi səs gələn tərəfə qaça-qaça: – Odur, odur, deyirdi. Şah, onun adamları İlham Pərisini tutub saxlaya bilmədi. Böyük səltənət sahibi şah İlham Pərisinin qarşısında gücsüz, cılız, miskin görünürdü”.

Piran Qoca surətinin dili ilə gənc nəslə edilən nəsihət və tövsiyələr əsər boyunca yer alıb. Əsərin sonunda yenə də saf məhəbbətə uğur diləyən Piran Qoca, bu məhəbbəti – Fərhad kimi oğulu, Şirin kimi qızı yaradan torpağı – Vətəni alqışlayır: “Oğlum hökmdar olsa da, mən bu yurdun ağsaqqalıyam. Fərhad bizim elin ürəyidir. İlham Pərisi isə görən gözüdür. Hər iki aşiq böyük sınaqlardan keçdi. İlham Pərisinin birillik yası bu gün tamam oldu. Onu mən gözü kirpik qoruyan kimi qoruyuram. Qoy bu gün el yasdən

çıxsın, elə bu meydanda Fərhadla İlham Pərisinin toyu başlansın. Mən aşıqlərə xeyir-dua verirəm. Mahmud şah Qəzvin də onları təbrik etsin, xalq ilə barışsın, doğma arvadının, uşaqlarının, yanına qayıtsın. Aşıqlərə övlad məhəbbəti bəsləsin. Eşq olsun Fərhad kimi oğlu, İlham Pərisi kimi qızı olan vətənə!

Əlbəttə, Sədnik Paşa Pirsultanlının nəsr yaradıcılığı bununla bitmir. Onun hələ kitabda yer almayan hekayələri, dram əsərləri və s. öz növbəsini gözləyir. Bu barədə yazıcının fikirlərini elə olduğu kimi qeyd etməyi özümə borc bildim: “İnstitut illərində, yəni 1950-1954-cü illər arasında “Elman və Tərən” povestini, “Tərbiyənin zəfəri” romanımı yazdım. Bunları çap olunmamış əlyazması şəklində itirmişəm. “Qorxulu köç” adlı hekayəmi “Bolluq uğrunda” Göyçə rayon qəzetində, “Sonalar bulağı” hekayəmi Daşkəsən rayon qəzetində çap etdirmişəm. Bunları arxivimdə tapmadım. Mən ömür boyu şeir yaradıcılığımı davam etdirmişəm. Çox sayda publisistik yazılarım, oçerk və analitik yazılarım respublikanın rayon qəzetlərində çap olunub. Xalq yaradıcılığına dair örnəkləri hər bir rayonun özündə toplayıb nəşr etdirmişəm. Qazaxıstan, Orta Asiya və Dağıstanda, eləcə də qonşu respublikalarda məqalələrim yayınlanıb. Bunların çoxunu “Publisistika və folklor” kitabında seçmələr şəklində çap etdirmişəm. On şeir kitabım çapdan çıxıb. Bu sonuncu “Hekayələr, epik poemalar və kiçik səhnə əsərləri” kitabımı ona görə nəşr etdirdim ki, bu sahədə qələmimi sınağıma oxucular bilsin və bu çeşmənin gözündən də içsinlər. Bütün yaradıcılığım boyu bir şair, folklorşünas kimi həmişə elm və sənət adamlarından, geniş xalq kütləsindən xoş söz eşitmişəm, fərəhlənmişəm və gənclik həvəsinə qayıtmışam”.

Əminəm ki, Sədnik Paşa Pirsultanlının bu nəsr kitabı da bütün kitabları kimi sizə xoş ovqat gətirəcək.

Əbülfəz ÜLVİ

HƏSRƏTİ

Yarışır qəlblərə qorxunc xal kimi,
Axı kim araya atıb həsrəti?
Sanki tərifləyib nadir mal kimi,
Şeytan insanlara satıb həsrəti.

Çox da alınıbdır çox oyun onda,
Özünə olubdur ox, oyun onda,
Vüsalla həsrətin son oyununda
Yaxşı oynayıbdı, udub həsrəti.

Hər zaman qəm vermək olub niyyəti,
Yaxşı əməllərə qol qoymaz qəti,
Təbrikə qalxaram bəşəriyyəti,
Bilsəm qara torpaq örtüb həsrəti.

O qədər veribdir qəlbimə tələş,
Qızıldan don geyər, qurmaram təmas,
Əlimi uzadıb etmərəm xilas,
Görsəm bataqlıqda batıb, həsrəti.

Son vaxtlar görünür, xoşbəxtdir halım,
Onsuz da bu idi mənim amalım,
Qəlbimlə dil tapıb sanki vüsəlim,
Cinayət üstündə tutub həsrəti.

ÜRƏYİ

Demə, çox ürək var, gözə görünür,
Söz ilə bəzənir sözün ürəyi.
Eşqi təbiidir, heç nə bürünür,
Hər zaman düz vurur düzün ürəyi.

Qəlbi var təbəssüm verən üzün də,
Şər yoxdur könülün könül izində,
Sanma ürəyi yox adi dizin də,
Taqətdir, dözümdür dizin ürəyi.

Arzusu, amalı lilli deyildir,
Danışan dili var, dilli deyildir,
Bəlkə də, çoxuna bəlli deyildir,
Ürəyin gözü var, gözün ürəyi.
Adi əməl deyil ondaki əməl,
Ürək çox məsəli həll eyləyir, həll,
Əli yandırmazdı olsaydı əgər,
Alovun ürəyi, közün ürəyi.

Ondan ala bilmir mehrini fələk,
O qədər zərifdən zərifdir ürək,
Sevgidən qoşunu olsa da, gərək
Özün qoruyasan, özün ürəyi.

ANAMI YUXUDA GÖRÜRƏM

Mürgü saray salıb sanki qanımda,
Özümü özündə əsir etdirib.
Elə bil yuxular mənim canımda,
Öz şah əsərini nəşr etdirib.

Anamı yuxuda görürəm müdam,
Bu yuxu nə sayaq yozula bilər?
Gözümü açmıram, qorxuram, açam,
Anamın ovqatı pozula bilər.

Necə müqəddəsdir, pakdır, ay Allah,
Sevgisi birbaşa ürəyə yadır.
Sən hələ anada müdrikiyə bax,
Ana yuxuya da şirinlik qatır.

Anamı görəndə yuxu bal dadır,
Yenə də əl çəkmir budur, yaxamdan.
Bəlkə, anam ilə məni aldadır,
Yuxu harda gəldi tutur yaxamdan.

Siz deyin, dostlarım, siz deyin yenə,
Bunlar nə anlamın, halın göstərir?
Bəlkə, bu yuxular tədricən mənə
Əbədi yuxunun yolun göstərir?

SƏNİNLƏ BİRGƏ DEYİLƏM...

Deyirsən: – ayrılmaq anandan, həməni,
Qoy daha yaşasın o, bizdən ayrı.
O dəniz, bir damla zərrəsiyəm mən,
Bir zərrə neyləyər dənizdən ayrı?

Götürmür nə ləkə, nə kir böyüklük,
İnsan böyük olmaz dönüklüyüylə.
Deyərdim, dünyada hər bir böyüklük,
Ölçülür ananın böyüklüyüylə,
Sənə yalvarmaram amandan ötrü,
Ürəyin deyilmiş sinənə görə.
Səndən vaz keçərəm anamdan ötrü,
Anamdan keçməyəm mən sənə görə.

Dilin necə deyir: – ya anan, ya mən,
– Qoy deyim, söz çıxıb artıq yüyəndən.
Onsuz da sənənlə birgə deyilmə,
Sən mənə “anandan ayrıl” deyəndən.

SÖZDƏN ÜRƏK DÜZƏLTƏM

Vaxt olub könlümə ələm vermişən,
Artıq qocalıram, saçı dən tutur.
İlahi, sən mənə qələm vermişən,
Mənim söz tapmaqda əlimdən tutur.

Söz haqda deməyə qəlb dolu, söz var,
Elə söz demişəm, dildən asıblar.
Arxalı köpəktək söz qanmayanlar
Sözə hücum edib, sözü basıblar.

İnciməz, xoş sözlə çıxəyi üzsən,
Söz var, özəli də özəlləşdirir.
Söz bəla yaradar, hədəyə düzsən,
Şeiri, nəğməni gözəlləşdirir.

Onunla soyuyur qəzəbli hiss də,
Söz var ki, baxışla, gözlə deyilir.
İşə bax, neyləsək yaxşı da, pis də,
Demək, məqamında, sözlə deyilir.

Bir fikir başımda dolanır hər dəm,
Bilmirəm nə sayaq söyləyim, vallah.
Görəsən, mən sözdən ürək düzəltmə,
İnsanı nə qədər yaşadar, Allah?

ƏL

Bu dəfə söz-söhbət əllərdən düşüb,
Gözümün önündə canlanır yüz əl.
Bəzən görürsən ki, ələ çən düşüb,
Bəzən əl söz olur, bəzən də söz əl.

Əl var ki, körənin körünü kəsər,
Əl var ki, dostun da cibini kəsər,
Əyri əl düz əlin ipini kəsər,
Düz kəsər çörək də kəsəndə düz əl.

Dərd verən özü də bir gün dərd tapar,
Bədbin əl işini bədheybət tapar,
Yaraya duz səpən əl qeybət tapar,
Dadlanır təama səpəndə duz əl.

Əli əl tutmasa, tez tutar mərəz,
Elə mərəzdən də doğular qərəz,
Özünə bir zərrə tənə gətirməz,
Birlik göstərəndə ürək, göz, söz, əl.

Ülvi, yaxşı ələ yaxşı əl sinər,
Mərd əli uzatsan, namərd diksinər,
Soyuqdan üşüyən əllər isinər,
Kaş ki, ürəklərdən almasın buz əl.

BİR AZ DÖZ

*Əziz dostum Balayar Sadiqin
ömür-gün yoldaşının vəfatına*

Düşündüm, mən yazıq neyləyim, görəni,
Qəlbindən bir ilmə nisgil, qəm söküm.
Bir qələm götürdüm, bir vərəq, həmən
Səndən sökdüyümü kağıza töküm.

Qələm güclə yazdı, oldu bağrı şiş,
Elə bil qələmi atmışdın oda.
Sənintək kağız da dözümsüz imiş,
Yazıma dözmədi, ağıladı o da.

Bütün dostlarını qəhər basıbdır,
Ağlamır, özünü mətin göstərə.
Bu bəxt yazısıdır, Tanrı yazıbdır,
Elə bil yazıbdır, xəttin göstərə.

Bir az möhkəm dayan, ol möhkəm qala,
Ölümə, itimə kim şad olubdur?
A qardaş, a canım, dözüm yoluyla,
Polad da bərkiyib polad olubdur.

Düzdür, köçüb gedən tənindir, tənini,
Bir az döz, dözməsən, dözüm pas tutur.
Gör necə xoşbəxtdir ölənini sənini,
Qələm də, kağız da ona yas tutur.

UŞAQDAN BÖYÜYƏ

XİLASKAR MEYMUN

Bir meşədə ayı, canavar, şir, meymun və başqa heyvanlar yaşayırdı. Bir gün meymun özünə yemək axtararkən bir maşın gördü. Maşında adamlar vardı. Onların danışmalarına qulaq şahidi oldu.

– Görək bu meşədən zoopark üçün lazım olan heyvanlar tapa biləcəyikmi?

Meymun bunu eşidib tez qaçdı meşəyə ki, şirə xəbər versin. Yolda ayı ilə rastlaşdı. Ayı meymunu təlaşlı görüb soruşdu: – Meymun, nə olub, niyə belə təlaşlısan? Meymun dedi: – Yolda bir maşın gördüm. Meşədən zooparka aparmaq üçün heyvan tutmaq istəyirlər. Ayı meymuna inanmadı. Yalandan danışma, meymun, – deyib yoluna davam etdi.

Meymun bir xeyli getmişdi ki, canavarla rastlaşdı. Canavarı da vəziyyətdən hali etdi. Canavar da onun sözünə inanmadı. Yenə də zarafatından qalmırsan, deyib yoluna davam etdi. Meymun bir az da getmişdi ki, şirə rast gəldi.

– Kral, mən bir şey gördüm və ayı ilə canavarı da xəbərdar etdim. Amma mənə inanmadılar, bəlkə, siz inanarsınız deyə, sizin yanınıza gəldim. Yolda maşın gördüm. Meşədən zooparka aparmaq üçün heyvanlar tutmaq istəyirlər.

Elə şir ayı ilə canavarın hansı səmtə getdiklərini xəbər almaq istəyirdi ki, uzaqdan qarışıq səslər eşidildi. Az sonra bu səslərin ayı və canavarın səsi olduğu anlaşıldı, onları tutmuşdular...

Şir və meymun yoldaşlarını xilas etmək üçün tədbir gördülər. Tez ovçuların yanına gəlib yoldaşlarını azad etmələrini tələb etdilər. Əks təqdirdə bütün yırtıcı heyvanları yığıb üstlərinə hücum çəkəcəklərini bildirdilər. Ovçular şirə meymunu onlara vermək şərti ilə ayı və canavarı qaytaracaqlarını söylədilər. Şir bütün heyvanlarla məsləhətləşdi. Heç biri meymunun onlara verilməsinə razı olmadı. Meymunu özlərinin xilaskarı adlandırdılar. Birlikdə mübarizə aparıb yoldaşlarını azad etdilər. O gündən meşədə meymunu “xilaskar” adlandırdılar.

Ayan SAMİR QIZI

*Kürdəmir rayon Axtaçı-Qarabucaq kənd
tam orta məktəbinin
VI sinif şagirdi.*

ALOVLU GECƏ

hekayə

– Sən ki məndən yuxarıdasan, danış, qarşıda bir işarə, işıq gələn yer görürsənmi?

– Heç nə görünmür.

– Bir şey qalmayıb, indi çatırıq.

– Hə, amma heç nə eşidilmir.

–Yaxşı bax.

– Heç bir şey görmürəm.

– Eh... İqnasio, yazıqlar olsun sənə.

Yolla gedənlərin qapqara kölgəsi yerdəki daşların üstündən aşaraq yoxuşdan enişə doğru irəliləyirdi, sanki qobu öz məcrasıyla axırdı. Bu, yerində durmadan sağa-sola əsən bir kölgə idi.

Göyün üzündəki on dörd gecəlik ay yerdəkilərə yol göstərirdi.

– İqnasio, artıq yavaş-yavaş kəndə çatırıq.

Sənin ki qulaqların yaxşı eşidir, diqqətlə qulaq as, itlərin hürüşməsinə eşitmirsən? Yadına sal, bizə demişdilər ki, Tonaya dağın arxasındadır. Gör neçə saatdır ki, dağı aşıb arxada qoymuşuq. Yadına sal, İqnasio.

– Hə, ancaq kənddən əsər-ələmət belə görmürəm.

– Mən artıq yoruluram.

– Qoy məni yerə.

Kişi yarıuçuşmuş bir divara söykənib, kürəyinə aldığı oğlunu yerində rahatladı ki, sürüşüb yerə düşməsin. Ayaqları heydən düşüb qatlınsa belə, oturub dincəlmək istəmirdi. Neçə saat əvvəl oğlunu belinə almaqda kişiyyə kömək etmişdilər, bunun üçün də bilirdi ki, oturub nəfəsini dərsə, təzədən özü təkbəşinə bunu edə bilməyəcək. Odur ki, bütün bu vaxtı bir yerdə dayanmadan oğlunu belində aparırdı.

– Özünü necə hiss edirsən?

– Pis.

Kişi indi az danışırdı. Get-gedə susmağa başlayırdı. Arada yuxulayıb, hərdən də elə bil üşüdüdü. Titrəyirdi. Sağa-sola ləngərlədikcə oğlu at belində olan cəngavərlərin gəzdirdiyi tikanlı çəkmələr kimi atasını ayaqlarıyla incidirdi. Əlləriylə də kişinin boynundan elə yapışmışdı ki, sanki onu boğacaqdı.

Oğlu dilini dişləməsin deyə, dişlərini bir-birinə sıxırdı. Arada ağrısı səngiyəndə atasının qayğısına qalırımı kimi soruşurdu:

– Yorulmamısan?

– Bir az, – deyə belinin ağrısından az qala nəfəsi kəsilən kişi zorla cavab verirdi. Oğlan atasına deyirdi: “Qoy məni yerə... Özün get. Sabah özümü yaxşı hiss edən kimi sənə çataram”. Yol boyu bunu dəfələrlə demişdi, indi isə sanki vecinə deyildi. Ay öz yerində dayanıb qarşıdan boylanırdı. Gur işığıyla onların gözlərini, üzlərini aydınladı, arxada qoyduqları kölgəni dartıb uzadırdı.

– Artıq hara getdiyimi görmürəm, – kişi deyirdi.

Ancaq heç kim ona cavab vermirdi.

– Eşidirsən məni, İqnasio? Sənə deyirəm ki, yaxşı görmürəm.

O isə cavabında susurdu.

Ayağı büdrəyə-büdrəyə yoluna davam etdi. Yenidən güc toplansın deyə, arada belini dikəldirdi, sonradan belindəkini rahatlayaraq qollarıyla ondan möhkəm yapışib irəlilədikcə dizləri əsir, yenidən büdrəyirdi.

– Bu yol o yol deyil. Bizə demişdilər ki, Tonaya hündür təpənin arxasındadır. Amma burdan Tonayanı nə görmək olur, nə də ordan gələn səsləri eşitmək. Nəyə görə oranı gördüyünü demək istəmirsən, İqnasio, sən axı məndən hündürdəsən.

– Ata, endir məni.

– Özünü pis hiss edirsən?

– Hə.

– Nəyin bahasına olursa-olsun, səni Tonayaya çatdıracam. Orda sənə baxan taparam. Deyirlər, həmin kənddə bir həkim yaşayır. Səni onun yanına götürəcəm. Gör neçə saatdı belimdə daşıyıram səni, heç qoyarammı ki, işini bitirsinlər.

Yerində səntirləyib yırğalandıqdan sonra iki-üç addım atıb, bir daha belini düzəltdi.

– Səni Tonayaya çatdıracam.

– Burax məni.

Onun səsi lap astadan gəlirdi. Az qala, pıçılıyla danışırdı:

- Uzanıb yatmaq istəyirəm.
- Belimdə yat. Səni yavaşca apararam.

Mavi rəngə çalmağa başlayan ay buludsuz səmada hündürə qalxırdı. Tər basmış kişinin üzünü indi ayın işıltısı altında daha aydın görünürdü. Baxışları isə yerlə sürünürdü. Boynundan yapışan oğlunun yanında artıq başını əyə bilmirdi.

- Bütün bunları səninçün etmirəm. Hamısı rəhmətlik ananın xətrinədi. Sən onun oğlusan, mən də bunları ona görə edirəm. Səni burda qoyub getsəm, yaralarını sağaltmaq üçün həkim yanına aparımsam, anan o dünyada məni bağışlamaz. Mənə ümid verən məhz anandı, sən yox. Sənə isə çətinliklər, vicdan əzabı, utanıdan başqa verməyə borcum yoxdur.

Danışdıqca alını tər basır, bir tərəfdən də gecənin mehi onu qurudurdu. Amma qurumuş tərini yerinə təzədən tər gəlirdi.

- Belim əylsə belə, vurulan yaraları sağaltmaq üçün səni Tonayaya çatdıracam. Amma əminəm ki, sağalan kimi yenidən pis əməllərinə qayıdacaqsan. Özün bilərsən, artıq bu mənim vecimə deyil. Təki sən uzaqlara gedəsən, mən də sənin haqda heç nə bilməyirəm. Təki sən... Çünki sən artıq mənim oğlum deyilsən. Lənət olsun damarlarından axan qana! Eşidirsən, mənə aid olanları lənətləyirəm. Sənə verdiyim o qan qoy böyrəklərinə çürüsün! Səni, başqalarını təqib edərək evinə soxulduğun günlərdən, onları qarət edən zamanlardan, öldürdüyün, özü də yaxşı insanları öldürdüyün vaxtlardan lənətləmişəm. Səni xaç suyuna salıb, sənə ad verən o Trankilino var haa, onun da payına düşür etdiyini pisləklərdən. Elə o vaxtdan demişəm: "Bu mənim oğlum ola bilməz!"

- Eşit, əgər nəşə görürsənsə, yaxud da eşidirsənsə... Çünki mən sənin altında özümü kar kimi hiss edirəm.

- Heç nə görmürəm.
- Səninçün lap pis, İqnasio!
- Susuzluqdan yanırım.
- Döz. Artıq kəndə yaxınlaşırıq. İndi çox gec olduğundan camaat evin işıqlarını söndürüb. Amma ən azından hürən itlərin səsinə eşitməlisən.
- Mənə su ver.

- Buralarda su yoxdur. Daş-kəsəkdən savayı heç nə yoxdur. Bir azca da döz. Əgər olsaydı belə, bundan ötrü səni yerə qoymazdım. Heç kim sonradan səni bu çöllükdə təzədən belimə almağa kömək etməz. Mən isə təkbaşına bunu edə bilmərəm.

- Çoxlu su içib yatmaq istəyirəm.

- Yadımdadı, sən elə körpəlikdə də belə idin. Yuxudan ayılan kimi yeyib, bir də yatırdın. Anan da südü qurtardığından sənə su verirdi. Mədəm heç vaxt dolmurdu. Özünü də çox qəzəbli və həyasız uşağıydın. Heç vaxt səndə olan o qəzəbin beyninə vuracağını bilməzdim. Təəssüf ki, belə də oldu. Anan, qoy ruhu şad olsun, istəyirdi ki, sən güclü böyüyəsən. Hər zaman inanmışdı ki, böyüyəndə ona dayaq olacaqsan. Səndən başqa onun heç kimi yox idi. Sənin o biri qardaşın dünyaya göz açan kimi zavallını öldürdü. O sağ qalsaydı, sən onu öldürəcəkdin.

Kişi hiss etdi ki, belində apardığı oğlu dizlərini boşaltdı və ayaqları o yan-bu yana yel-lənməyə başladı. Ona elə gəldi ki, irəlilədikcə oğlunun bütün bədənini hönkürtüdən tər-pənir. Kişinin başının üstündən elə bil göz yaşları tökü-lürdü.

- İqnasio, ağlayırsan? Ananın xətirəsi səni kövrəltdi? Ancaq sən onun üçün heç nə etməmişdin. Əvəzində bizə əziyyət verirdin. Elə bilirdin, sənə göstərdiyimiz nəvaziş xəncərdi, onu ürəyinə sancmışıq. İndi görürsən? Səni yaralayınlar. Dostların hardadı bəs? Yoxdular. Hamısını öldürüblər.

Amma onların heç kimi yox idi, kimsəsiziy-dilər. Bilirəm, onlar belə deyər-dilər: "Üzrxahlıq edəcəyimiz bir kəs yoxdur". Amma sən, İqnasio...

Kənd artıq görünürdü. Ay işığında evlərin damları ağarırdı. Ona elə gəldi ki, oğlunun ağırlığı dizlərini açmağa mane olur. Özünü zorla birinci evə çatdırıb, zindan kimi ağır yükünü səkidəki hündür daşın üzərinə qoydu.

Axır ki, boynundan yapışan oğlunun qollarından azad oldu. Elə bu zaman hər tərəfdən itlərin hürüşməsinə eşitdi.

- İqnasio, bəs sən bu itlərin səsinə eşitmirdin? - dedi, - sən yenə də məni ümitsiz qoydun.

İspancadan çevirdi
Məmməd
MƏMMƏDLİ

“TANRIM...”

Tanrım,
 nə gözəl
 yaratmışsan insanları.
 Sevinci cismində,
 Kədəri ruhunda.
 Hələ ağlamağı –
 hər damlasına
 bir şeir yazılır,
 yüz şair boğulur.
 Gülüşləri.
 Gəl gülüşlərin qarşısında
 birlikdə susaq.
 Bir az heyrət,
 bir az heyranlıqla baxaq.
 Aciz qoyaq
 şairlərin qələmlərini,
 gəl özümüz
 bir abzaslıq cümlə yazaq.
 Bitirək fəlsəfəni
 həmin cümlədə.
 İkimizin də gözlərindən
 yağan damlalar
 düşsün cümlələrimizə.
 Sənin dediyin,
 mənim yazdığım cümlələrə.
 Müqəddəsləşdirək vərəqi,
 qaldıraq göylərə.
 Əl-ələ tutub
 içimizdəki illərin kədərinə
 gülərək başlayaq,
 ağlayaraq bitirək.
 Sonra bağına bas məni.
 Ürək döyüntülərində
 eşidim gülüşlərini.
 Vərəqi əlimdən alıb,
 əbədiləşdirərkən icazə ver, Tanrım,
 icazə ver, uşaqtək ağlayım,
 ən sevdiyi əlindən alınanlar kimi...
 Sonra.
 Sonra qulaqlarıma
 pıçıldaıarsan:
 “Məni daim arzula,
 mən görmək istədiyim
 hər yerdəyəm –
 mən səndəyəm.”
 Ruhuma rahatlığını
 qondurub uzaqlara,
 səma qədər yaxınlara gedəsən.
 Tanrım,
 nə gözəl

Aynur MUSTAFA

yaratmışsan insanları,
 gözləri
 dəniz qədər qorxulu,
 gecə qədər hüzzurlu.
 Gəl yaşadaq özümüzü
 Adəmlərin gözlərində...

“SÜKUTLARDA ÇIRPINIŞLAR”

Səni zamanın qolları arasından
 toplaya bilmədim,
 yığa bilmədim.
 Hər gedişdə uzaqlıqlar sarıdı
 ayrı bir sevgi ilə,
 ayrı bir eşqlə...
 Daha yuxular da köməyə gəlmir,
 qara bir kölgəylə,
 qara bir paltarla...
 Cizgilərini görə bilmirəm,
 əllərin qayğıyla uzanmır daha.
 Xatirələrində səni gəzən adam
 indi ayaq izlərini silir yollarından.
 Özündən heç danışma, sevgili,
 qoy için-için ağlayan sükutla
 yad edim səni,
 unudum səsini,
 şeirlərini,
 məktublarınla yandırdığım atəşdə gözlərini.
 Musiqi dinləsin çırıntılarını,
 pəncərəmi döyəcəyəm yağışın fəryadını.
 bir az məhrumiyyətlər,
 Bir az yalvarışlar.
 İlahi, əzabdır tufeyli yuxugörmələr...
 Nə olar,
 qollarını dünyanın boyda aç,
 gəlirəm sənə yazdığım şeirlərimlə...

Akif CABBARLI

BOZ KÜÇÜYÜN TALEYİ

Yayın qızmar günlərində binamızın qənşərindən keçən şose ilə sürətlə şütüyən maşınların seyrəldiyi məqamları ucsuz-bucaqsız səhrada bir ovuc suyu necə arzulayırsansa, o cür gözləyirdik. Müxtəlif peşə sahiblərinin, əsasən də dağ-mədən işçilərinin, dəniz neftçilərinin və geoloqların yaşadığı çoxmərtəbəli, çoxmənzilli binanın sakinləri səhər işə gedəndə bu yolu zülmə keçir, axşamlar da eyni əziyyəti çəkirdilər. Adamlar güc-bəla, qəfil qəzalardan zorla qorunaraq qaça-qaça magistralı adlayır, nə vaxtsa gələcək avtobusu səbirsizliklə gözləyirdilər. Təkamseyrək elektrik dirəkləri günəşin atəş saçan şüalarından yayınmağa bəs eləmir. Allahdan adam yoğunluğunda da deyildilər ki, kölgəsində beş-üç dəqiqə daldalanasan. Günlərin birində bu işıq dirəklərinin həndəvərində bir-birindən qəşəng, totuq it küçükləri peyda oldu.

Küçüklərin bir-biri ilə kürməklənməsi, min oyundan çıxması istidən bezən adamlarda təsvirolunmaz xoş ovqat yaradırdı. Bina sakinləri, xüsusən də qadınlar bu küçüklərə xüsusi ehtiram bəsləyirdi. Dayanacağa yetən hər kəs çantasından çıxardığı bükülünü açıb, ədəb-ərkanla küçüklərin qabağına toyuq budu, sosiska, kotlet qoyur, sonra da onların bu

təamları necə həvəslə, acgözlüklə yeməyinə tamaşa edirdi. Təbii ki, bu anasız, kimsəsiz küçükləri yemləməyi savab bilir, Allaha xoş getdiyi üçün ürəklərində qəribə bir rahatlıq da tapırdılar.

İsti günlər cıdır atları kimi qovhaqovda, bu küçüklər də böyüməyində idi. Tanınmış geoloqlardan olan Asif Yaşıldərəli hər üç küçüklə ortaq dil də tapmışdı danışmağa, dərhləşməyə. Küçüklər bu kişini görəndə ayaqlarına dolaşır, şalvarının balaqlarını dartışdırır, qalxıb lap əllərini də yalayırdılar. Asif müəllim evdən gətirdiyi yeməyi küçüklərə yedirtməyincə işinin dalınca getmirdi. Hətta bir gün kapron balonu kəsib, balacalar üçün su qabı da düzəldib gətirmişdi. Binanın pəncərəsindən baxanların çoxu kişinin bu qonaqpərvərliyinə, insanlığına "əhsən" desə də, onu qınayanlar da tapılırdı – "Buna bax ey, ağsaqqal kişidir, küçüklərə ovcunda su da içirdir" – deyə mızıldanırdılar. Asif müəllim bütün bunları bilsə də, it küçüklərinə mehrini-məhəbbətini azaltmırdı. Söz düşəndə də deyirdi ki, Allahın yaratdığı heyvanlardır, sahibsizdirlər, görürsünüz ki, anaları da yanlarında deyil. Bəs bu binəvalar gözümüz görə-görə acıdn ölməlidirlər?

Çoxmərtəbəli, çoxmənzilli bina sakinlərinin müraciətlərindən sonra xeyirxah insanların köməyi ilə yola işıqfor qoydular, dayanacaq quraşdırdılar. Bundan sonra şosenin, necə deyirlər, havası alındı, sürücülər qırmızı işığın hökmünə "Amin" dedilər. camaat da hər iki tərəfə rahatca keçməyə başladı.

Asif müəllim bir gün işə gedəndə gördü ki, küçüklərin ikisi yoxa çıxıb. Tənha qalan isə yazıq-yazıq ətrafa boylanır, kəsik-kəsik zingildəyirdi. Küçüyün boz-bulanıq gözlərindən nigarançılıq qarışıq qorxu boylanır, bütün bədəni şaxtali havada olduğu kimi aramsız titrəyirdi.

"...Biz anamızı çox erkən itirdik. Sizin binanızla üzbəüz dəniz qırağında, neft buruqlarının arasındakı yöndəmsiz bir komanın sahibi heç nəyin üstündə bir dəfə anamı amansızcasına döydü. Yazıq anam bir həftə acığından dilinə heç nə vurmadı və günlərin birində ömrünü balalarına bağışladı. Biz də baş götürüb it hürən yox, işıq yanan tərəfə - sizin binanın yaxınlığına gəldik. Sağ olun, hamınızdan razıyıq, siz olmasaydınız, çoxdan gəbərib getmişdik. Dünya yaxşılardan xali deyil. Heyif ki, qardaşlarımı aparıb getdilər. Necə oldu, qoy deyim.

Dünən axşamüstü yanımızda vaqon boyda bir CİP dayandı. İçəridən aq bantikli, gonbul bir oğlan uşağı bizi göstərib qışqırırdı:

-Papa, papa, o küçükləri götür, aparaq bağa, mən onlarla oynamaq istəyirəm axı...

Uşağın atası yanında oturan kişiyyə əmr elədi ki, düşüb baxsın görək hansımız köpəkdirsə, onu qoysun maşına. Kişi düşüb ədəbsiz-ədəbsiz bir-bir quyuğumuzu qaldırıb yoxladı görsün, hansımız hansıdanıq. Qardaşımın birini maşına qoyanda elə zingildədi ki, ürəyimin başına od düşdü. Onun çığırtığına uşaq da dözmədi, dedi ki, o biri qardaşını da götürün, bu da ağlamasın. Elə oldu, qardaşlarımı da aparıb getdilər. Təki canları sağ olsun, Allah eləsin, üzlərinə yaxşı baxsınlar, heç yerə qovub eləməsinlər. Qardaşlarım da naxələf çıxmazlar. Bağda yaşasalar da, dağ vüqarlı olduqlarını sübut edərlər. Nəyə qadirik, xırda küçük də olsam, yaxşı bilirəm".

Asif müəllim qəti qərara gəldi ki, bu küçüyü o taya, çoxmərtəbəli, çoxmənzilli binanın həyətinə aparsın. Küçüyə ad da fikirləşmişdi. Əvvəl onu "Tuzik" deyə çağırırdı. Sonra köpək olmadığını nəzərə alıb, sadəcə "Tuzka" deyə səslədi. Küçük bu adı dərhal qəbul elədi. Asif müəllim həyətin

bir küncündə ona yemək və su qabı qoydu. Bundan əvvəl isə həyətdəki kranı açıb, balacaya ovcunda su içirdi. Bu iş hər ikisinin ürəyinə o dərəcədə yaddı ki, sözlə ifadəsi mümkün deyil. Sonra işə gecikməyini qətiyyənlə nəzərə almayıb, mənzilinə qalxdı. Həyat yoldaşının borş üçün hazırladığı sümüklü ətin üç-dörd tikəsini salfetə büküb aşağı düşdü. Tuzka onu səbirsizliklə gözləyirdi.

"Bu kişinin yaxşılığını ömrüm boyu unutmaram. Dostları, məhəllə yoldaşları ilə talvarın altında kölgədə oturub nərd oynayanda da elə bir gözü həmişə üstümdə olur. İlk vaxtlar hamıya az qala bir-bir başa salırdı ki, kimsəsiz heyvanlara qayğı göstərmək Allaha xoş gedir, Tanrı əvəzini verir. Bax bu küçük Yaradanın əmri ilə, müasir dillə desək, "vizası" ilə gəlib çıxıb bura. Məhəlləmizin uşaqları da qoy görsünlər ki, ürəyi yumşaq, mərhəmətlilik nə deməkdir. Asif müəllim biz itlər haqqında nələr bilirmiş... Səbirlə izah edirdi, başa salırdı ki, itlərə havayı yerə insanın dostu demirlər. Onlar əsgərlərin, polislərin, gömrükçülərin həyata keçirdiyi əməliyyatlarda əsl mənada can qoyurlar. İtləri soyuq, qarlı-şaxtali ölkələrdə at yerinə kirşəyə də qoşurlar. Dağlarda qoyun güdən çobanlar çadırda rəngli jurnalları vərəqləyib çılpaq qadın şəkillərinə acgöz-acgöz baxanda itlər sürünü otlada canavardan, ayıdan dörd gözlə qoruyurlar. Həyat evlərinin, dəniz-kənarı bağların da əvəzolunmaz yaraşığı elə itlər deyilmi? Mən özüm həyatimizə yad adam gələndə dərhal tanyıram. Bircə ağız hürən kimi işlərini bilirlər. sakinlərin rahatlığına görə yad itləri, pişikləri də bacaran yerə qədər həyatimizə qoymuram".

Asif müəllim həyətdə hamı ilə mehriban davranır, səmimiyyəti, ünsiyyətçiliyi ilə seçilir. Lamiyəni isə lap balası kimi sevir, əzizləyir. Bu qız ali təhsillidir, tanınmış şirkətlərin birində işləyir. Anası da geoloq idi, bir neçə il olar ki, təqaüdə çıxıb. Lamiyə boz küçüyü görən kimi ona ürəkdən bağlandı. O, Asif müəllimi daha əziyyətə salmaq istəmir, özü tez-tez mağazaya qaçır, ətdən, toyuqdan alır, xırda-xırda doğrayır, Tuzkanın başını sığallaya-sığallaya gətirdiklərini səbirlə ona yedirdir. Tuzka da minnətdarlıq əlaməti olaraq qıza yalmanır, az qala üz-gözünü yalayır. Elə bil bu gənc qızın Allahındandır, küçüyü əzizləyir, tumarlayır, yüz cür dillə danışdırır.

"Həyatda hamının yerini-yurdunu yaxşı bilirəm. Uşaqdan-böyüyə üstlərinə qaçır, ayaqlarına dolaşırım. Siftələr çasıb mənə təpik ilişdirənlər də olurdu, elə bilirdilər ki, qapan, dişləyən itlərdənəm. Sonradan vərdiş elədilər. İnanın, əli zənbilli qadınları görəndə ürəyimdən keçir ki, kömək edim, sonra fikirləşirəm ki, düz gələn iş deyil, ayrı cür fikirləşərlər. Uşaqlar da yaxın dostumdur, bir yerdə ora-bura qaçır, oynayırlar özümüz üçün. Oğlan uşaqları əvvəllər mənə daşlayar, cırnadardılar, sonradan Asif kişi bunu onlara qadağan elədi. Yəqin, fikirləşib ki, kəsib gedərəm. Bir də ki, hara gedəsiyəm axı... Anamı öldürən bir əclafın yanına ömründə qayıtmaram. Qardaşlarımın da yerini haradan bilim, lap axtarıb tapsam da, mənə onların yanına buraxmazlar. Bantikli, ağbəniz oğlanın papası çox qansız, rəhmsiz adama oxşayırdı. Bilmirəm, haradan rastımıza çıxdı. Uşaqları aparmasaydı, elə bu həyatda bir yerdə girələndik. Buranın sakinlərindən yerdən-göyəcən razıyam, yaxşı insanlardır. Düzdür, aralarında deyingəni, deməqoqu da var. Bir-birinin dalınca danışan, qonşusunun gəlir-çıxarını, lap elə mənzilindəki otaqların da sayını hesablayan, ürəyinə salanlar tapılır. Biri var, həyatə girən məşinlərin, qonaq-qaranın statistikasını aparır, köhnə sakinlərin dosyesini əzbərdən bilir. Əlbəttə, hər kəsin özünəməxsus xasiyyəti var, təkə canları sağ olsun, yəqin, düzələrlər".

Günlər keçir, Tuzka həyatından razı halda böyüyür, pərvazlanırdı. Məhəllə camaatının sevimlisinə çevrilən kiçik ara-sıra yoxa çıxır, saatlar sonrası peyda olurdu. Günlərin birində həyatə ala-bula, zəhmli bir köpəklə qayıtdı. Əvvəl-əvvəl həyatdə gəzişən, talvarın altında nərd oynayan sakinlərə zəndlə, sınaıçı nəzərlərlə baxdı ki, görək bu gəliş camaatın ürəyindən olacaq, ya yox. Həyatdan az-çox baş çıxaran cavanlardan bir-ikisi ala-bula köpəyi daşlayıb qovsa da, Tuzkanın xətrinə sonradan bunu da tərgitdilər. hamıya məlum oldu ki, bu köpək elə-belə peyda olmayıb, bura Tuzkanın eşqinə gəlib çıxıb. Bəli, həyat öz axarında idi və dünənin kiçüyü indi özünə ürəyincə olan sevgili tapa bilmişdi.

"Bu köpəyi mənə sanki sehrli bir varlıq göndərmişdi. Dost olduq, sonra bu dostluq ayrı hissə çevrildi, onu bir gün görməyəndə varlığını dan yox olurdum. Mənə verilən bir tikəni yarı

bölsürdük. Yaraşıqsız, kobud olsa da, zövqümçə idi. Ona daş atılarda ürəyim ağrıyırdı. Qaçırdı, yox olurdu, camaat çəkilib evlərinə gedəndən sonra yenidən qayıdırdı. Gəzişirdik, dərdləşirdik, oynayırdıq özümüz üçün. Günlərin birində həyatımın ən ağır səhifəsini üzə qaranlığa çevirəsi oldum. Hansısa idarənin əməkdaşları qərribə bir məşinlə həyatə gəldilər və bu köpəyi tutub apardılar. Mənə də götürmək istəyirdilər, Lamiyə bu kişilərlə necə sərt danışdısa, ürək eləmədilər. Mənim sevimli, ala-bula köpəyim isə o gedən getdi. Bir neçə gündən sonra qız mənə də məşinə mindirib lap uzaqlara apardı. Güman edirdim ki, azdıracaq, sonra gördüm ki, yanılmışam. Mənə bizə baxan həkimlərin yanına apardı, anlamadığım dildə nəşə danışdılar, sonrası dəqiq yadımda deyil. Sən demə, iynə vurub, bəzi əzalarını çıxarıb atıblar bayıra. Beləliklə, mənə ömürlük olaraq analıq sevincindən məhrum elədilər. İndi həyatda bəziləri "hə, daha kiçükləməyəcək, təkə özü bəsimizdir, it sürüsü nəyimizə lazımdır?" deyər öyünə-öyünə danışirlər. Daha deyər bilmirəm ki, sizi bu günə salsaydılar, yaxşı olardı mı, ay binəvalar? Sevgili köpəyimi ilim-ilim itirdiniz, onun yadigarını böyütmək şansımı da əlimdən aldınız. Hə, sonra daha nələr fikirləşirsiniz?

Birdən deyərsiniz ki, Lamiyədən incimışəm. Yox, əsla. Dəqiq bilirəm ki, o, mənə xilas eləmək üçün bu addımı atıb. Yəqin, fikirləşib ki, balalasan, hamımızı bir yerdə gedər-gəlməzə göndərəcəklər. Odur ki, mənim qısır da olsa, bu həyatda yaşamağımı, ömür-gün sürməyimi istəyib. Bir tanışına da mənim üçün əla bir evcik-domik düzəltdirib, gətirib qoyub pəncərələri ilə üz bəzəyib. Düzdür, hələ girib oturmuram, havalar soyuyanda, yəqin ki, öz yuvamda gecələyəcəyəm. Allah Lamiyəni xoşbəxt eləsin, qapısı açılsın, oğullu-uşaq, bəxtəvər ana kimi ömür-gün sürsün".

P.S. Tuzka ilə bağlı həyatda çox əhvalatlar olub, amma uzun-uzadı danışmaq istəmirəm. Bu hekayəni yazmaq götür-qoy edəndə tanışlarımdan biri dedi ki, bu cür qanacaqlı, dərin düşüncəli kiçüklərdən biri də onların həyatində məskunlaşıb – adı da Bobikdir.

Əsəd QARAQAPLAN

DÖRD FƏSİL TƏNHALIQDA

povest

Proloq

Evdən çıxdım, hara getdiyimi bilmədən yürüməyə başladım. Havanın isti, həyatla aramın soyuq olduğu günlərdən biri. Havalı-havalı dayanacağa çatanda yeni başlayan əsas yolda, sanasan, bütün yollarım bitmiş kimiydi.

Marşrut gəlib çıxmırdı ki, heç olmasa, metroya qədər gedim; ordan oyanasını sonra düşünüm. Bu 15-20 dəqiqəlik yolu piyada getməyə həvəs də qalmamışdı. Zətən mənə kimsə, nəşə harasa aparmalıydı, yoxsa ruh halımın yerə mıxladığı ayaqlar gün tərəmədən döyərəkən belə, mənə yerindən tərətək istəmirdi...

Onda mən onu gördüm, yəni həmin qadını. O günü özəl qılan qonşu qadını...

Dayanacaqdan təxminən yüz-yüz əlli metr qabaqda, kirayə qaldığı gecəqondudan çıxıb yol kənarında durmuş, mənim kimi marşrut gözləməkdəydi.

Mən o qadını ilk dəfə onda görmüşdüm; ona qədər orda bir ailənin kirayə qaldığını bilsəm də, məhəllənin girişindəki dükana tez-tez gələn iki balaca oğlan uşağını görsəm də, onların nə atasını, nə də anasını tanıyırdım. O sevimli uşaqlarla hər dəfə dükanda qarşılaşanda şirin-şirin zarafatlaşır, deyib-gülürdük. Adlarını da bilirdim; birinin – azca böyük və sevimli olanın adı Şarman, o birinin Raul idi.

Gözəl üz cizgiləri olan bu uşaqlar öz səliqə-səhmanlı görünüşləriylə bu gecəqondu məhəlləsinin başqa uşaqlarından seçilirdilər. Adam heç inana bilmirdi ki, onlar məhəllənin ən baxımsız, hələ bir ay əvvəl zibillik olan, birtəhər yaxınlıqdakı sexlərdən yığılmış dəmir-dümür, taxta-kərpic parçalarıyla bir araya gətirilmiş o balaca daxmada yaşayırlar.

Səbrim çatmayıb irəliləməyə başlayanda gəlib o qadının yanına çatmış, özümdən xəbərsiz ona baxmağa başlamışdım. Üzü o qədər doğma idi ki, onu harda görsəm, ilk baxışdan belə tanıyırdım. Elə bil uşaqlarının, xüsusən Şarmanın üz cizgilərinə sahib gözəl bir maska geyinmişdi. Hündür boylu, incə belli bu qadının yanından baxmadan keçmək mümkün deyildi. Əmin idim ki, ən çox qadınlar ona paxıllıq edirlər.

Elə onun yanına təzə çatmışdım ki, gördüm marşrut yavaş-yavaş yaxınlaşır. Bunu görən kimi yanında dayanıb gözləməyə başladım. Öncə qadın öz ciddi sifətiylə avtobusa qalxdı, sonra mən. Yaxınlıqdakı oturmaqlardan birində əyləşdi. Ona baxa-baxa qalmışdım. O isə etinasızca pəncərədən çölə baxaraq bu bir neçə dəqiqəlik yolu tez bir zamanda başa vurmaq istəyirmiş kimi oturmuş, sanki heç danışmayacaq biri kimi görüntü yaratmışdı.

Ancaq qadınların arxada da gözləri olduğunu və ona diqqətlə baxan birini baxmadan da gördüklərini bilirdim.

Hərdən nəsə duymuş kimi anidən ora-bura göz gəzdirəndə utanaraq baxışlarımı ondan çəkir, o bayaq etdiyi kimi, pəncərədən çölə baxmağa başlayırdım. Amma yenə də onun hər

şeyin fərqiində olduğunu bilir, hətta bir az da bilməsini istərcəsinə davranırdım.

Gerçəkdən, hiss etdiklərimin nə olduğunu bilmirdim, ancaq dəqiq bilirdim ki, sırf şəhvani hiss deyil. Üstəlik, bu qısa sürədə, yəni ilk baxışdan birinə vurula biləcəyimi də ağılim kəsmir, qərribə ruh halının içində sıxılırdım. Və mən ruhən nə qədər yalnız biri olsam da, elə yalnız biri də sayılmazdım. Çünki istədiyim məqamda yanımda bir qadının olması mümkün idi.

Amma nə etmək olardı; bəzi gerçək hislərin, hətta adını belə dəqiq bilməsən, önünə keçmək olmur.

Hər gün dükanda uşaqlarıyla zarafatlaşdığım bu qadının evli olduğunu anlamışdım. Zatən başqa cür ola da bilməzdi; elə bir yerdə – məhəllədən bir az aralıdakı gecəqonduda iki körpə uşaqla yalnız yaşadığını ağla gətirmək çətin idi.

Avtobus metronun yanında dayananda bir az cəld tərənib onun da yolpulunu vermək istədim. Ancaq qərribə bir cəldliklə əlimi geri itələyib, öz pulunu verib düşdü. Bir anlıq nə baş verdiyinin fərqiində olmadım. Amma iş-ışdən keçmiş; qadın mənim bu hərəkətimi özünə sayğısızlıq, ya da nəsə məqsədli bir şey kimi qəbul etmişdi.

O andakı niyyətimin sırf qonşuluq olduğunu bildiyim halda, yanlış anlaşılmaq çox pisimə gəlmişdi. Üstəlik, elə bir vəziyyətdəydim ki, buna gücüm də yox idi. Mən bunu bu məqamda ən azı uşaqlarını sevdiyim bir qadın üçün qonşuluq olaraq ələyirdim.

Və bu düşüncələrlə, pərt olmuş halda, üstəlik hara getdiyimi belə bilmədiyim bir məqamda artıq metronun içində olduğumu gördüm.

Stansiyada təkəmsəyrək adamlar ya orabura gedir, ya da durub qatar gözləyirdilər.

Və budur, o qadın mərkəzə doğru gedən istiqamətdə durub qatar gözləməkdədir. Bir anlıq heç nəyin üstünü vurmayıb, yenidən onu incidib özümün də pərt olmamağım üçün sakitcə çıxıb getmək istədim. Amma içimdəki sıxıntıyla özümdən asılı olmadan ona yaxınlaşmağa başladım. Bir neçə addım qalmışdı ki, qatar gəlib qayıdı, qapıları minib-düşənlərin üzünə açıldı.

Bu məqamda düşündüm ki, hər şey bitdi; qadın qatara minəcək və sözüm ürəyimdə qalacaq. Ona yaxınlaşmağa da çəkdiyimçün “Bəlkə də, belə yaxşıdır”, – fikirləşdim. Ancaq

qapılar bağlananda qadının heç bir hərəkət etmədiyini görüb anladım ki, onun gözlədiyi qatar bu deyilmiş. İndi ya ona yaxınlaşmalı, ya da susqunluqda kəsilə-kəsilə qalmalıydım.

Birdən qadına yaxınlaşıb, heç bir şey gözləmədən, bir az da incik halda danışmağa başladım:

– Xanım, yanlış anladınız; sadəcə, bir qonşu kimi yolpulunuzu vermək istədim. Yoxsa sizi incitmək, sayğısızlıq eləmək istəməzdim.

Deməyə söz axtarırmış kimi, gözəl gözlərindəki kinayəylə məni süzdü. Bəlkə də, o sözlər çoxdan hazır imiş, ya da danışmağa başlayanda məinə elə gəlirdi:

– Bilirəm, hər kəs belə deyir. Hər kəs elə belə başlayır; özünü belə hörmətli, centlmen göstərməyə çalışır. Biriniz də bir az fərqli bir yol, fərqli bir söz tapın da...

Düzü, artıq ikinci dəfə pərt oldum, bu sözlərin qarşısında ona nə deyəcəyimi bilmədim.

– Doğrudan, bunu sizi inandırmaq xətrinə demirəm, inanıb-inanmayacağınızı özünüz bilərsiniz.

– Lazım deyil. Hörmətiniz də, inamınız da sizdə qalsın. Mənim buna ehtiyacım yoxdu, – o da öz sərtliyindən dönməməyə çalışırdı.

– Sadəcə, ona görə sizə yaxınlaşdım ki, məni yanlış anlamayasız. Yoxsa başqa niyyətim yoxdu, – bir az da əminliklə, hər şeyi yoluna qoymağa çalışaraq danışmağa başladım: – Bilirəm, siz orda, o evdə yaşayırsız, sizi görən kimi tanıdım.

– Mənsə sizi tanımıram və heç görməmişəm də. Hətta bu məhəllədən olub-olmadığınızı da bilmirəm, – qadın tələsik danışmağa başladı: – Həm də bunun heç fərqi də yoxdu; ya burda olun, ya da olmayın. Mənə belə şeylər xoş deyil.

– Əlbəttə, anlayıram. Amma məni də düzgün anlayın; bilmədim siz belə sərt reaksiya verəcəksiz, – bir az gülümsəyərək söhbəti yumşaltmağa çalışdım. – Dedim, birdən yolpulunuzu vermərəm, – axı bizdə adət belədi, – sonra deyərsiz ki, buna bax, yekə adamdı, düşəndə yolpulumu vermir...

Gözəl üzünün sərt qırıqları bir az azalsa da, hələ tam yumşalmamışdı. Bu vaxt heç istəmədiyim bir şey oldu: platformaya yaxınlaşan qatarın səsi eşidildi. Özü də qadın məinə nəse deməyə hazırlaşdığı bir məqamda.

– Mənim sizə deyəcəyim bir söz yoxdu, sadəcə, xoşlanmıram belə şeylərdən. Özünüzü yorub izah eləməyə çalışmayın.

– Mən sizə heç nəyi izah eləməyə çalışmıram, sadəcə, yanlış anlamamağınızı istəyirəm, – demişdim ki, qatar dayandı, qapılar açıldı.

Qadın qapıya tərəf azacıq hərəkət etmişdi ki, artıq heç bir sözün işə yaramadığını görüb son cəsarətimi toplayaraq səmimi şəkildə dedim:

– Düzdü, çox gözəl xanımsız, sizə diqqətsiz qalmaq mümkün deyil, ancaq yenə deyirəm: bunun yolpulunuzu verməyə çalışmaqla heç bir əlaqəsi yox idi.

Qadın bir anlıq duruxub ağızından çıxan sözlərə inanırmış kimi üzünü mənə çevirdi, dediklərimə nə qədər əmin olduğumu görmək üçün düz gözlərimin içinə baxdı. Gördü mənim heç tüküm belə tərpənmir, onun baxışlarından qorxub qaçmıram, təəssüflə başını yelləyib sadəcə belə dedi:

– Gördüz, gördüz?!

– Başa düşürəm. Amma mən də sizinlə səmimi oldum və bunu çəkinmədən deyirəm...

Bu vaxt qapılar bağlanmış, qatar yola düşməyə başlamışdı. Qadınsa tutqun halda nə deyəcəyini bilmir, əsəbi halda ora-bura baxır, sanasan, məni utandırmaqdan ötrü ən sərt və sərrast sözləri tapıb deməyə çalışırdı.

– Bu qədər yetər! Sizin üzünüzdən qatarı da qaçırdım. Mən iş adamıyam, sizin kimi boş-bekar, gördüyü hər qadının arxasıyca düşən biri deyiləm. Lütfən, məni rahat buraxın.

– Zətən sizi narahat etmək fikrim yox idi, sözümü deyib gedəcəkdim, – onun son sözlərinin təsirindən nə dediyimi bilmirmiş kimi danışmağa başladım: – Həm də istədim anlayasız ki, boş-bekar, hər dəqiqə birinin arxasıyca düşən biri deyiləm...

Bu sözləri deyəndən sonra artıq orda qalmağın yeri olmadığını anladığımdan ağır-ağır dönüb getməyə hazırlaşdım ki, qadın dedi:

– Sizdən xahiş edirəm, bir də məni harda görsəniz, yaxınlaşıb yolpulumu-filan verməyə çalışmayın.

Anıdən dönüb onun üzünə baxdım ki, görüm bu sözləri hansı ifadəylə deyir. Əvvəlki sərtliyindən əsər-ələmət qalmasa da, onu bir də narahat etməməyim üçün yalvarışlı bir əminliyə sahib olduğunu gördüm. Bu çarəsiz baxışlarla çox narahat edildiyini, hətta çox incidildiyini açıq-aydın sezdirirdi.

– Anlayıram sizi. Başa düşürəm, çox narahat edilmiş, çox belə hallar görmüsüz, – açıq şəkildə son sözlərini deyən biri kimi danışmağa

başladım: – Ancaq yenə deyirəm, sizi narahat etmək və incitmək niyyətim yox idi. Sadəcə, belə alındı, üzrlü hesab eləyin.

– Çox sağ olun anlayışınıza görə, – deyib relslərə baxmaqla üzünü məndən gizləməyə çalışdı.

Mənə üzüntülü olsam da, təbəssümlə başımı yellədim, “dəyməz” deyib ordan uzaqlaşdım.

Sonra qatara minmədən metrodan çıxdım, bir siqaret alışdırıb fikirli-fikirli evə tərəf addımlamağa başladım. Piyada qayıtdığım bu yolla 15-20 dəqiqəni nə vaxt gəlib otağıma çatdığımı, nə vaxt şərab şüşəsini açıb içməyə başladığımı və nə vaxt süst halda yatağa düşüb qaldığımı bilmədim.

Bir də gecəyarı ayılıb hər şeyi dumanlı şəkildə xatırlamağa başlayanda indi harda, necə olduğumu yavaş-yavaş anlayır, bu ağır yuxudan ayılmağa çalışırdım.

Hər şey mənə nə qədər yuxu kimi gəlsə də, bu dumanlı şeylərin arasında o qadının tək gerçək olduğunu anlayırdım...

– II –

Heç nəyi unutmadığım bir payız günü günorta işdən çıxıb evə yollanırdım. Onsuz da çəkdiyim zəhmətin müqabilində qəpik-quruş alıram, bu da əhval-ruhiyyəmi bir az da korlayırdı. Üstəlik pəncərəsiz gecəqondu otağımın yaratdığı havasızlıqda çox da düşünməyə imkanım, halım olmurdu. Bu sakit, kimsəsiz, uzun yolda həyat bütün ağırlığıyla insanın üstünə çökür və nə vaxt gəlib evə çatdığımı da bilmirsən.

Amma bu gün gündüz evə dönərkən qarşımda onu – o qadını görmək mənə həm bir az güc vermiş, həm də fikirlərimi əməllicə qarışdırmışdı.

Qadın evlərindən azca aralı – mərkəzi yolun səkisiylə yanında oğlu Şarmanla birlikdə harasa gedirdi. Yəqin, oğlunu yaxınlıqdakı məktəbə apararkən durub marşrut gözləməyə gərək görməmiş, bu qısa yolu piyada getməyi üstün tutmuşdu.

Uzaqdan onu görəndə tanıdığımı deyə bilmərəm, bu məsafədən birini tanımaq asan deyildi. Nə çoxdur uşağıyla yol gedən qadın? Fikirlərim qarışmışdı, indi ölümdən tutmuş, dünyada nə var, nə yox, hər şey haqqında düşünürdüm. Çünki mənim kimi adamların yaşaması bu dünya üçün elə də fərq eləmir...

Yaxınlaşdıqca əvvəlcə uşağı – Şarmanı tanıdım. Bu gözəl üzülü uşağı harda olsa, uzaqdan tanıyardım. Yavaş-yavaş o qadını da tanımağa, gözümdə onun az qala bir fəsil qabaqkı halı canlanmağa başladı. Bu qədər canlı bir üzünü niyə gec tanımışdım, bilmirəm, ancaq heç unutmamış olmağım yəqindi.

Gündə onlarla, yüzlərlə insan görür, bir çoxundan xoşlanır və qısa zaman içində də çoxunu unuduruq. Amma indi onu uşağına görə deyil, bəlkə, uşağını belə sonra görəcəyim bu gözəlliyə görə sevməyə başladığımı anlayırdım.

Qadının üzünü getdikcə daha ciddi hal alarkən Şarmanın üzündə təbəssüm yaranırdı. Elə bilirdim, Şarman mənə yaxınlaşdıqca böyümək əvəzinə, üzündəki təbəssümün çoxalmasıyla bir az da uşaqlaşır, amma əksinə, anasının üzündəki ifadə ciddiləşdikcə bir az daha böyüyür və normal halından çıxır.

Ancaq nə olur-olsun, gözlər həmişə gerçəyi deyir. Qadının narahat halda tez-tez ora-bura baxan gözləri özü də bilmədən üzünə verdiyi ciddi ifadəni azaldır, daha da yaxınlaşdıqca, sanasan, onu bir qəmli mələyə çevirir, bir növ ələ verir.

Mən indi onun gözündə kim idim, necə idim, məlum deyildi. Elə qərribə bir haldaydım ki, onlarla üz-üzə gəlməmək üçün həтта bir neçə dəfə yolun o biri üzünə keçməyi düşündüm. Ancaq Şarmanın yaxınlaşan təbəssümü məni fikrimdən daşıdırdı. İndi o qadının gözəlliyinə deyil, daha çox bu balaca uşağın təbəssümünə can atırdım. Nə deyib gül-gül üzərimə gələn bir uşağın qaça bilərdim ki?! Bilməzdimmi? Bunu da bilmirəm, amma yaxınlaşdıqca onu bilirdim ki, mən bunu istəyirəm...

Onu yenidən görmək, yaxından ona baxmaq – indi anlayırdım ki, bütün bu mənasız düşüncələrdən, gündəlik həyat və ötəri qayğılardan uzaqlaşmağın ən gözəl yoluymuş. Bütün varlığımın bu ana köklənməyim mənə hər şeyi unutturur, duyduğum həzz bir ömür boyu unudulmayan sevimək həzzini xatırladırdı. Sanki heç vaxt doya bilməyəcəyim bu həzz bütün vücuduma yayılır, get-gedə beynimin içində alov dilimləri yüksəlməyə başlayırdı.

Bu arada yeridiyimi deyil, uçduğumu hiss edir, mənzilə daha tez varmaq üçün içimdəki qanadları daha tez-tez çırpmağa başlayırdım – elə bil içimdən uçaraq ona tərəf gedirdim.

Kor etmək həddindəki bu aydın görüntü mənə nə zaman çəkib özünün beş addımlığına

gətirdi, heç bilmirəm. Bir də onu gördüm ki, Şarman gül-gülə üstümə qaçır, mənimlə salamlayıb söhbət etmək üçün tələsir.

Qadın narahat halda əvvəlcə uşağın niyə belə elədiyini anlaya bilmir, bəlkə də, elə bilirdi ki, sadəcə, yolda qaçmaq, oynamaq istəyir. Ancaq Şarmanın mənə çatıb sevincdən, az qala, üzərimə tullanmaq istədiyini görəndə təlaşlı gözləri bir az daha böyümüş, bir anlıq nə baş verdiyini anlamaqda çətinlik çəkmişdi.

Mən dayanıb Şarmanı qucaqlayıb öpəndə, sonra başını sığallayıb şirin-şirin söhbət eləməyə başlayanda o da gəlib bizə çatmış, neyləyəcəyini bilmədən bir növ kənardan seyrçi olmaq məcburiyyətində qalmışdı.

– Necəsən? Kefin necədi? – Mən Şarmanı nazlaya-nazlaya soruşanda o, kənardan durub baxır, uşağın bu sevincinə təəccüblənir, nə demək lazım olduğunu bilmirdi.

– Ana, bu mənim dostumdur. Hər dəfə dükanda, məhəllədə, yolda görəndə zarafat edən, mənimlə oynayan, – uşaq gül-gülə məni anasına tanıtdırmaq istəyir, niyə sevindiyini, niyə mənimlə mehriban olduğunu anlatmağa çalışırdı.

Qadınsa yalnız susaraq başını yelləyir, guya məmnun olduğunu bildirməyə, uşağın əlindən tutub uzaqlaşmağa çalışırdı.

– Şarman, dərəcə gecikirsən, gedək, – deyəndə buna daha çox əmin oldum.

– Hələ 25 dəqiqəmiz var, ana, tələsmə, – uşaq ərköyünlüklə etiraz eləməyə çalışsa da, anasının üzündəki ifadədən israrlı olduğunu görüb boynunu bükərək razılaşmağa başladı.

Amma bu an Şarmanla zarafatlaşmadan sonra təlaşımı azca yenmiş halda dövrəyə mən girdim. Ortamı bir az yumşaltmaqdan ötrü dedim:

– Belə gözəl dostumla 2 dəqiqə şirin-şirin söhbət etməyi, zarafatlaşmağı mənə çox görürsüzsə, onda çıxıb gedə bilərsiz, mən öz-özümə oynayaram burda. Amma unutmayın, siz onun anasınızsa, mən də dostuyam...

Qadın üzünə zorla azca təbəssüm verib deməyə nəşə axtararkən mən üzümü uşağa tutub dedim:

– Axşamçağı gələrsən dükana, acığa orda oynayırdı rahat. Hələ sözüm də var sənə.

– Nə? Nədi? İndi denən, tez... – israr etməyə başlayanda anası bir az da narahat halda dilləndi:

– Şari, biz hələ sənə hazırlıq müəllimini görməliyik. Gedək.

– Hə, Şari, – mən də uşağı anası kimi çağırıb dedim, – getməlisiz. Axşamçağı oynayırdı, yaxşı? Uşaq başıyla könülsüz razılıq verəndə ona dedim:

– Bax, ananı əsəbiləşdirməyə, yoxsa ikimizi də yolun ortasında döyər haa...

Sonra üzümü qadına tutub zarafatla dedim:

– Bu uşağı sizin dünyaya gətirdiyinizə inana bilmirəm...

– Niyə inana bilmirsiniz? – qadın, nəhayət, mənimlə danışmağa başladı.

– Çünki belə sevimli və şirin uşağın sizin kimi ciddi və qasqabaqlı anası olmasına inanmaq olmur.

– Hər kəslə səmimi və güləriz olmaq mənə görə deyil, – qadın elə bil zarafatımı anlamırmış kimi sərt şəkildə dedi.

– Yenə anlayıram sizi, – ilk dəfəki söhbətimizə işarə vurduğum, – sadəcə, yenə yanlış anlamağınızdan çəkinərək dedim.

Qadın üzündəki ifadənin sərtləşdiyini, ciddiləşdiyini görüb tez-tələsik dilləndi:

– Yox, narahat olmayın, yanlış anlamıram bu səfər. Bu da yolpulumu verməyə çalışmaq deyil ki... – qadın ilk dəfə yarızarafat, yarıkinayəli bir şey dedi.

– Hə, o gün sizin qəbul eləmədiyiniz o 20 qəpiklə bilirsiniz nə qədər iş gördüm, nə qədər şey aldım?! Metrodan keçməklə qalmayıb, gedib onunla işdə nahar elədim, işdən sonra dostlarla görüşüb onlara yaxşı bir qonaqlıq verdim, sonra evə gələndə nə lazımdısa, aldım, gəlib, hətta kirayəmi verdim, dükanın borcunu bağladım, hələ ev də aldım, toy da elədim özümə. Sonra yenə xeyli qaldı o 20 qəpikdən. Hə, vallah, üstəlik, Şarman daxil, bütün məhəllə uşaqlarına dükandan ürəkləri nə istədi, aldım, dedik, güldük, sevindik hamımız bir yerdə...

Qadının gülümsədiyini görəndə niyə bu qədər coşub zarafatlaşmağa davam elədiyimi yalnız indi anladım.

– Yaxşı ki, o vaxt yolpulunu qəbul eləməmişəm, yoxsa sizi xeyli xərcə salmış olardım, – dilləndi.

– Əslində, sizi ilk dəfə gördüyüm o gündən sonra həyatımdan nə qədər xərclədiyimi indi anlada bilmərəm... – özümdən asılı olmadan onun getmək istədiyini görəndə dedim: – amma ondan sonra bir dəfə də qarşıma çıxmadınız ki, sizə o yolpulunu almadığınıza görə təşəkkür eləyim...

Qadın nə deyəcəyini yenidən unutmuş halda cəld uşağın əlindən yapışdı və getməyə hazır dayandı. Mənsə susqun halda dayanıb-durmuş, ondan bircə kəlmə gözləməkdəydim. Bu arada Şarman da nə baş verdiyini anlamamış halda ətrafına baxır, bizim dialoqumuzdan bir şey başa düşmürdü.

– Mən sizə heç bir şey eləməmişəm, eləmək fikrim də olmayıb, – uşağın başa düşməməsi üçün tələskən halda dilləndi. – Bu barədə nəse demək istəmirəm, inciməyin. Üstəlik, tələsirik də.

– Haqlısız. Sizi yolunuzdan elədiyimə və belə danışdığımıza görə yenə də üzrlü sayın. Yəqin, mən yenə nə danışdığımı, neylədiyimi bilmirəm...

Bu arada gözüm yenə Şarmana sataşanda uşağın hələ də bu söhbətdən bir şey anlamırmış kimi ətrafa baxdığını gördüm. Bizim son ciddi söhbətimiz uşağın gülüşünü də qaçırmışdı.

– Belə gözəl balanız olduğu üçün çox şanslısınız, – Şarmanın başını sıgallayıb dedim.

– Çox sağ olun, Allah sizə də qismət eləsin, əgər yoxunuzdursa...

– Yox, mənim heç nəyim yoxdu, – gülümsəməyə çalışsam da, nəse sözlərim daha çox hüznü çıxdı.

– Olar, inşallah! Hələ nə yaşınız var ki... – qadın tələsik dilləndi.

– Ehh... – nə demək istədiyimi bilmədən bir anlıq susdum.

Əslində, nəse deməyə macal tapmadan onların yola düşdüyünü, Şarmanın arxaya boylana-boylana anasının əlindən tutmuş halda getdiyini gördüm. İçimdəki deyilməmiş sözlərlə necə yerə mıxlanıb qalmışdımsa, onlar gözdən itənə qədər qımıldanmadım belə. Sonra ağır-ağır evə doğru irəliləməyə başladım.

O an həyatın mənimçün büsbütün durduğunu hiss edir, zamanın donduğunu duyur, özümdə heç bir həyat əlaməti görmürdüm. Sanasan, bir yuxu içində irəliləyirdim və tək düşündüyüm də nə vaxt evə çatacağım, içib yenə süst halda düşüb qalacağım idi...

- III -

Gecə yarısı yuxudan ayılıanda saç-saqqalımın uzandığını və əynimdəki paltarların köhnəliyini, otağımın divarlarının pis günə düşdüyünü, küncləri hörümçək torlarının basdığını gördüm. İşıq sönmüş, isidici çoxdan xarab olub otağın bir

küncünə aşmışdı, qab-qacaq və pal-paltar toz-torpaq içindəydi.

Stolun üstündəki boş şərab şüşələrinin üstündəki kağızlar saralıb-solmuş, üstündə yazılanlar oxunmaz hala düşmüşdü. Üzərimə örtüyüm yorğana baxanda dəlik-deşik sapsarı bez parçasına bənzədiyini və toxunanda yırtılmağa başladığını gördüm. Beynim o qədər dumanlı, hər şey o qədər yuxuyabənzər idi ki, bu halımı belə çox rahatlıqla qəbul edir, bütün bunları görərkən nəse qəribə və şaşırıcı hallar keçirmirdim. Elə bilirdim ki, hər şey qaydasındadı və ən lazım olduğum yerdəyəm. O qədər çökmüş haldaydım ki, nə yerimdən tərپənməyə, nə də nəse eləməyə həvəsim vardı.

Üstəlik, hiss edirdim ki, çox arıqlamışam; özümü çox yüngül hiss edir, sümüklərimin dərimə necə toxunduğunu duyurdum. Bu saç-saqqal və uzun, köhnə pal-paltar içində özümü çox rahat hiss edir, heç bir yerimdə heç bir ağrı duymur, beynimin bu dumanlı halında belə hər şeyin daha aydın olduğunu anlayırdım...

Ətraf elə səssizlik, elə sükut içində idi ki, sanasan, heç bu ətrafda heç vaxt adam yaşamayıb və heç bir ins-cins gəlib burdan keçməyib. Yavaş-yavaş qalxıb qapıya yaxınlaşanda içimdən bir küləyin əsib keçdiyini duydum; elə bildim, bu dəqiqə ucsuz-bucaqsız bir alanda göyə sovrulacam və uçub çox uzaqlara düşəcəm.

Qapını açıb ilk addımı çölə qoyanda özümü sonsuz bir boşluqda hiss elədim. Ətraf toz-duman içində, ayağımın altı narın qum şəklindəydi. Yavaş-yavaş yeridicə hər şey bir az daha toz-dumana bürünür, ayaqlarım altında bir az daha narınlığı duyurdum. Külək yenə içimdən keçib məni arxada qoyur, mən də öz otağımı arxada qoyub gedirdim. Hər şey artıq o qədər uzaqda, o qədər toz-duman içində idi ki, yürüdükcə bütün olub keçənləri daha az xatırlayıb, daha az duyurdum.

Onsuz da bu günə qədərki həyatım bir boşluqdan, bir heçlikdən ibarət olmuşdu və xatırlayarkən içimi titrədəcək bir şey yox idi. Çox az-az şeylər ola bilirdi ki, mənə həyatımla, mənle bağlı nəse desin və məni doğrudan ifadə edə bilsin. Oysa geridə qalan başqa tərəflərimin böyük bir boşluqdan, böyük bir tənhalıqdan olduğunu duymaya bilmirdim.

Son olaraq o qadıncan başqa ağılıma daha canlı, daha aydın bir varlıq, bir hadisə gəlmirdi. Hər şey və hər kəs böyük bir yalandan ibarət idi

və mən bunu indi – bu toz-duman içində, bu boz-bulanıq yürüşdə daha çox duyurdum. Həm də anlayırdım ki, geridə qalan həyatımda istədiyim, sevdiyim heç nəyə qovuşmaq imkanım yoxdur. Hər şeyi çoxdan ələ keçirmiş, hər yeri çoxdan işğal etmişdilər. Mənimsə heç nəyim və heç kimim qalmamış, belə baxıram, heç olmamışdı da. Nə ailə o ailə idi, nə dostlar o dost, nə də qadınlar, tanış-bilişlər...

Nə desəm də, heç bir şeyin fərqli olmadığını duyub gəlib həyatın bir küncünə dirənərkən, bu səfər elə bir qapı açılmasını istəyirsən ki, ordan bir az hava gəlsin, nəfəs ala biləsən və yaşamaq üçün bir səbəbin olmasa da, heç olmasa gözlə görməyə, əllə tutmağa, ən əsası ürəklə duymağa bir şey olsun. Ancaq sənin istədiyini ancaq sənin istəyin olub qalarkən sən də başqa bir insan olub yaşamaq məcburiyyətində qalır, zaman sənin üstündən həyatını əzərək keçir...

Yürüyə-yürüyə içimdən keçən küləklərdə daha da rahatlıq tapır, hara və niyə getdiyimi bilmədiyim bu yolda daha çox inamlı olur, daha böyük bir yaşama can atdığımı hiss edirdim. Hər şey mənim içimdən keçən küləklərlə sovrulur, hər addımda bir az daha təmizlənilir, üzümü arxada qalan toz-dumanla yuyur, içimdə sonsuz bir rahatlıq duyurdum.

Nə susuzluq duyurdum, nə aclıq, üstəlik, heç içmək də istəmir, sadəcə rahat olduğumu hiss edirdim. Dumanlı fikirlərim arındıqca ağımda yalnız o qadın qalır, get-gedə daha da gözlərimdə böyüyür, bu toz-duman içində canlı bir varlığa çevrilməyə başlayırdı. Ancaq yenə ondan çox uzaqda olduğumu duyur, bu haqda düşünməməyə çalışır, bu hislərin belə yaxamı rahat buraxmasını istəyirdim. Çünki artıq heç nəyin heç bir önəmi qalmamış, bütün adamlar məndən çıxıb getmiş, mən sonda onlardan çıxıb getmişdim...

Birdən ayağım bir daşa ilişdi və az qaldım ağzım üstə səriləm yerə. Səndələyib özümü güclə ayaqda tutarkən bu daşın yanında başqa daşların da varlığını sezib, bunun daş döşənmiş bir cığır olduğunu gördüm. Bəli, bu bir daş cığır idi və harasa yaxınlıqdakı bir yerə gedib çıxırdı. Ayaqlarım əzilə-əzilə bu daşlarla yeriməyə, bu cığırın hara gedib çıxdığını görməyə çalışırdım. Get-gedə qarşıda bir qaraltı sezdim, yaxınlaşdıqca gözlərimdə aydınlanmağa, bir daxmaya çevrilməyə başladı.

Qapısı ağzında cürbəcür buynuzlar, səbətlər, sümüklər, əşyalar asılmış bu daxmanın sadə

taxta qapısını görəndə daha da yaxınlaşmış, içəridən sızan zəif işıqda orda kiminsə ola biləcəyini düşünmüşdüm. Qapını astaca açıb içəri girəndə daxmanın ortasında balaca bir ocaq yandığını, amma içəridə heç kimin olmadığını gördüm. Qıraqlarına daşlar düzülmiş bu ocağın yanında oturmaq üçün bir neçə yekə daş vardı və bir az daha böyük stol kimi gözə çarpan daşın üstünə saxsı qab və yanında iki qədəh qoyulmuşdu. Qıraqdan baxanda elə düşünmək olardı ki, kimsə iki nəfər sevgili bütün cəmiyyətdən qaçıb bura sığınmış və içə-içə azadca sevişiblər, sonra da içə-içə, sevişə-sevişə yoxa çıxıblar...

Ürəyim heç bir şey istəməsə də, bu mənzərəni görəndə gedib ocağın kənarında oturmaq, o şərəbdən içmək istədim. Artıq mənə elə gəlirdi ki, bütün həyatımı bu daxmada içə-içə keçirə bilərəm, bir də başqa nəşə arzusunda olmaya bilərəm. Çünki bu mənim bugünə qədər can atdığım bir hüsur və qaçış idi ki, sonunda savaşıra bunu qazandığımı duyurdum. Ancaq nə qədər olsa da, buranın da mənim olmadığını, öz əllərim və zəhmətimlə tikib yaratmadığımı, başqasının olduğunu anlayır, çıxmaq, yoluma davam etmək istəyirdim. Necə olsa, mən də sonunda öz istədiyimə, öz istədiyim rahatlığa gəlib çıxacağımı, ya da elə belə yollarda yürüyə-yürüyə ölüb gedəcəyimi duyurdum. İnsan ömrü o qədər uzun və maraqlı deyil ki, ondan sonsuz və qalıcı bir şey də gözləyəsən. Hər şey, sadəcə, təkrarlanır və bir-birinin içindən çıxır ki, bu da milyonlarla insanın bəzən bir insan ömrü düzəltmək cəhdindən başqa bir şey deyil...

Ancaq yenə burdan çıxıb getmir, elə bil nəşə gözləyir, dayanıb-durmaq istəyirdim. Bayaqqı pessimist düşüncələrimi bir az özümdən aralayıb yenidən içəri diqqətlə baxmağa, şərab qabını götürüb qədəhlərə süzməyə başlamışdım. Baxdıqca gözlərim böyüyür, onlar da gözlərimdə böyüyüb məni buralardan tamam uzaqlaşdırır, yenidən toz-duman içinə salırdılar. Ancaq qapının açılması hər şeyi yenə öz yerinə, məni də öz yerimə qoydu, istər-istəməz dönüb qapıya baxdım. Və qucağında odun tutan o qadını qapıda gördüm. Hər şey sanki gözlənilməli kimi baş vermişdi və biz bir-birimizə baxıb gülümsəyirik, bu sonsuz boşluğu olduğu kimi duyurduq. O mənim birinci danışmayacağımı bilib heç tərəddüd etmədən dedi:

– Bilirdim, gələcəksən və bu sonsuza qədər davam etməyəcəksən. Səndən sonra hər şey çox

dəyişdi. Məhəlləmizi sökdülər və bizlər pərən-pərən düşdük. Atası uşaqlarını götürüb öz rayonlarına getdi və mən də bura gəlib özümə bir daxma tikib yaşamağa başladım. Düzdü, səni belə qoyub getmək istəmədim, amma...

– Mən nə qədər olar ki, getmişəm? – heç nə bilmirmiş kimi soruşdum.

– Çox deyil. Hər şey bir anda oldu, hər şey birdən dəyişdi və biz gəlib bura çıxdıq...

– Bəs bu halımla məni necə tanıdın? – yenə heç nə bilmirmiş kimi soruşdum.

– Bura səndən başqa heç kim gəlib çıxa bilməzdi, çünki bura yol ancaq sənin otağının qapısından başlayırdı və orda səndən başqa heç kim yaşamırdı.

Nə deyəcəyimi bilmədən öz evimdəymiş kimi ocağın yanındakı daşlardan birinin üstünə oturdum, şərab qabını götürüb özümə şərab süzdüm və başıma çəkdim. Bir müddət səssizlik oldu və o qadın gətirdiyi odunlardan bir-ikisini ocağa atıb, qalanını da ocağın yanına qoydu, mənimlə üzbəüz daşın üstündə oturub düz mənə baxmağa başladı. Şərab əla dadırdı, sanasan, 30 ildən qalma basdırılmış şərab idi. Növbəti qədəhi süzəndə qadın ona da süzməyimi istədi. İkimiz də eyni vaxtda qədəhləri qaldırıb içməyə başladıq və qadın qədəhi başına çəkib daha rahatlıqla gözlərimə baxmağa başladı.

Bu ala-qaranlıq daxmada hər şeyi aydın görmək olmasa da, insan gözlərini aydın görmək olurdu. Ocağın işığından parıldayan gölərimiz bizi çox yaxşı «ələ verir», bir-birimizə göstərirdi. O heç dəyişməmişdi və eynən həmin boy-buxunda, həmin gözəllikdə idi. Sadəcə, saçları bir az daha uzanmış və daranmamaqdan azca dağınıq hala gəlmiş, pal-paltarı köhnəlib saralmışdı. Qalan hər şey əskisi kimi idi və mən onu görən kimi tanımışdım. Bu iki uşaq anası evli qadınla əvvəl iki dəfə qarşılaşmışdıq, hər ikisi başqa-başqa fəsillərdə olmuş, söhbətimiz alınmamış, az qala, məni acılayıb getmişdi. Mən də heç nə deyə bilməmiş, evə qayıdıb içmiş, heç vaxt heç nəyin yaxşı olmayacağını düşünmüş, ümitsizlik içində yıxılıb yatmış, hər şeyi unutmağa çalışmışdım...

İndisə hər şey tamam başqa cür; heç ummadığım bir hal almışdı və məni düz gətirib ona çıxarmışdı. Ondan bu qədər qaçmağa çalışarkən bu qədər ona gəlib çıxacağımı düşünmədiyim halda, bu olmuş, bütün fikirlərimi daha da qarışdırmış, içimdən keçən bir az öncəki

küləklərin rahatlığı yerini onun yanındakı rahatlığa vermişdi. İndi burda – onun yanında üzbəüz oturub içərkən başqa nə etməli olduğumu bilmir, söhbət belə etmədən oturub qalmaq, bu sonsuz hüzurunu pozmaq istəmirdim. Amma hər şeyin bir yerə qədər olduğunu bilir, bu halların da bir sonu olacağını hiss edirdim.

Bir yandan da şərab beynimi dumanlandırır, kefimi daha da açır, üzümdə içimdən yayılan istiliklə bir təbəssüm oyanır, eynən onda da elə olduğunu görürdüm. Yavaş-yavaş onunla eyniləşdiyimi hiss edir, ona daha yaxın olduğumu, indiki məqamda onunla var olduğumu duyurdum. Hər qədəhdə bir az daha yaxınlaşır, bir az daha içdən bir-birimizə can atdığımızı duyur, artıq yerimizdə oturub qala bilmədiyimizi hiss edirdik.

Birdən o heç tərəddüd etmədən bir az daha yaxına gəldi və o gözəlhim dodaqlarını dodaqlarıma yapışdırıb dəli kimi öpməyə başladı. Mən də artıq məst olmuş halda ona qarşılıq vermişdim, öpüşə-öpüşə sarılmağa, qaynayıb-qarışmağa başlamışdıq.

Saniyəbəsanıy, dəqiqəbədiqə bir-birimizə daha da sarılır, daha da bir-birimizdə əriyir, öpüşlərdən daha da məst olub çılgına dönür, dayanıb dura bilmir, əllərimiz bir-birimizin bədənində gəzirdi. Biz artıq başqa cür olmayacağını bilib bütünlüklə arınmağa, dəlicəsinə sevişməyə başlamışdıq.

Heç bitməyəcək bu öpüşlər bir anda bütün əllərimizi işə salmış və bir-birimizi çoxdan çılpaq etmiş, yerdə qıvrıla-qıvrıla sevişməyə götürmüşdü. Artıq bütün yaradılış bizim ikimizdə cəmlənmişdi və bunu bitirmək də, davam eləmək də bizim öz əlimizdə idi...

Heç nəyin bitməsini istəmədiyimiz həmin gecə o daxmada saatlarca bir yerdə olmuş və sonunda hər ikimiz süst halda yerə düşüb qalmış, yenə bu dünyadan ayrılıb, hər şeyi unutmuşduq...

- IV -

Real həyatla bağlarım çoxdan qopmağa başlamışdı. Son vaxtlar harda, necə olduğumu da bilmir, yaşayırdım, amma yaşayırmış kimi hiss eləmədim həyatı. 4-5 il qabaq başlayan bu həyatdan qopma halları o qadını görəndən sonra daha da sürətlənmiş, elə bil ruhumun təbii ehtiyacına çevrilmişdi. Bir yandan da bəlihsiz can ağrıları məni daha betər bir hala gətirib çıxarmışdı.

O qadını o gündən sonra bir də görmədim, yəni ən azı bu sətirləri yazana kimi görməmişəm. İlk dəfə onunla qarşılaşan günlərdə olduğu kimi, havaların bu isti vaxtında onu görə biləcəyim heç ağılıma da gəlmirdi. Amma hərdən evlərinin yanından keçəndə Şarmanı evlərinin yanında oynayan görürəm, bu da məni onun hələ də burda olduğuna inandırır. Şarman ya tək, ya da başqa uşaqlarla oynayır, ancaq məni görəndə nəşə soyuq davranır, yanıma çağıranda da qaçıb uzaqlaşır. Bilmirəm, nədən belə olub; anasımı nəşə deyib, özümü qaçır, bilmirəm.

Zatən bu dünyada böyüklərdən çox uşaqların mənədən qaçması mənə həmişə pis təsir edib. Amma nə edəsən, bəzən, sadəcə, olmur.

Bu gün evdə sakit və tək olduğumdan, üstəlik, hava sərin keçdiyindən nələrsə yazmaq istəyim oyandı. Yazıdan belə soyuduğum bu isti yaz günlərində əvvəlki halımdan çox uzaqlaşdığımı bayaq metrodan evə gələndə daha aydın hiss eləyirdim. Hələ onların evlərinin yanından keçəndə öz hislərimi heç tanımamış, real həyatla bağlarımın çoxdan qopmağa başladığını, harda, necə və niyə olduğumu bilməmişdim.

Onu belə neçə vaxtdı unutduğumu görəndə bir az daha utandım. Başımı götürüb tez evə qaçmaq, nəşə içmək istədim. Bu müddətdə onu görmək üçün heç bir xüsusi çabalarımın olmadığını anlayanda lap utandım və anladım ki, heç vaxt olmadığı kimi bir imkansızlıq, bir yoxluqla uğraşırım...

Heç nəyin qaydasında olmadığını hər şeyi unudanda anladım. Dostların yardımını olmasa, aldığım bu cüzi maaşla bu dar gecəqondu kirayəsində belə yaşaya bilməyəcəyimi anlayır, kəndə geri qayıtmağın da bu şərtlər altında çətin olduğunu görür, hər gecə içir, heç olmasa bu şəkildə qürurumu dindirməyə çalışırdım.

Niyə keçmiş zamanda «çalışırdım» deyirəm? Ona görə ki, həyat yaşandığı ana qədər keçmişdi və siz bu sətirləri oxuyarkən dəqiq keçmiş zamanda olacaqdır. Və bizi keçmiş qədər indiki hala salan heç nə yoxdu.

Keçmiş demişkən, əslində, onunla keçirdiyim son gecədən sonra hər şeyin çox keçmişdə qaldığını, hətta heç yaşanmadığını düşünürdüm. Hərçənd bütün həyatın bir yuxu olduğunu anlayır, ən gerçək yaşantıların da burdan uzaqda olduğunu duyuram.

O gecə səhər açılanda hər şey yenə tozduman içində qalmış, mən də şərəbin və

sevişmənin təsiriylə yuxudan beyni dumanlı oyanmışdım...

Bu arada qonşuların indicə mənə ötürdüyü bir müşahidəni yazım, sonra söhbətimizə davam edək. Yazdır, pəncələrin açıq, səslərin daha aydın gəldiyi bir vaxtdır. Demək, bir qonşu körpə qızını müvəqqəti olaraq qoyub harasa getmək istəyərkən bizim qonşular, xüsusən, gənc qızlar arasında o uşağı saxlamaq üçün, adətən, dava gedir. Sanasan, hamı saflıq acıdır.

Məncə, əvvəllər insanlar, xüsusən, böyüklər və yad insanlar bu qədər uşaq sevməzdilər. Özlərindəki təmizliyə görə, bir növ özləri də uşaq olduğundan uşaqlara bu qədər sevgi göstərməyə ehtiyac duymazdılar. Onda uşaqlar da çox idi. Düzdür, amma yenə də deyim: səhər bizim dalmızdan bir təpik vurub həyəətə qovar, bir də axşamçağı, sizin dildə: şər qarışanda, lap dəqiqi: hava qaralanda axtarıb hansısa dərədən, hansısa kolun dibindən tapıb gətirərdilər. Bu da keçmişlə bağlı idi deyə, xatırladım.

Səhər yuxudan oyandım və ora qədər o uzun yolu hansı halda getmişdimsə, elə də qayıtdım. Gəlib evə çatanda yenə o əski yatağımda dərin bir yuxu çəkib, bu sıradan həyatımı yaşamağa davam elədim.

Başqa cür yaşamaq mümkün olmayanda insan ən çətin yaşantılardan belə zövq almağa çalışır. Çünki zövqsüz yaşamaq insanın əlindən nəinki gələcəyini, hətta keçmişini də alır.

Mən o qadını eləcə orda buraxıb gəlmişdim, düzdü, amma o anda, yəni o keçmişdə ən doğru olanın bu olduğunu anlamışdım. Və onun da səhər mənim çıxıb getməyimi arzuladığını duymuşdum. «Heç nə əbədi deyil, insan belə», – öz sözlərimi mənə demiş, hər şeyin yenidən daha gözəl başlaması üçün elə bil getməyimi istəmişdi.

Bu aylar ərzində bütün bunlar haqqında heç düşünməmiş, düşünmək belə istəməmişdim. Sanasan, bu müddətdə, ümumiyyətlə, düşünüb, ya düşünmədiyimi də bilmirəm, sadəcə, indi yaşadığımı bilirəm. Və düşündükcə hər şeyin keçmişdə, çox uzaqda qaldığını anlayıram. Ki, heç nə, hətta bu aylar boyu öz yaşadığım belə inandırıcı gəlmir. O qədər gerçək iblislərlə əhatəli bir dünyada yaşayırıq, ölümün belə gerçəyinə inanmağım gəlmir. Çünki ölüm bizim bütün gerçəklərimizin keçmişdə qalmasıdır...

Epiloq

Mənim həyatım bu dörd divardan ibarətdi, əslində. Sıxılıb qalmışam bu bu balaca yerdə. İndiyə kimi gördüklərim, özümlə götürdüklərim, öyrəndiklərim və bildiklərim, hətta ümidlərim və xəyallarım burda gömülüb sanki. Nə risk eləyib başqa həyat üçün burdan çölə çıxa bilir, nə də bu dar dalanda yaşaya bilirəm.

Qorxularım, komplekslərim o qədər çoxalıb ki, elə bilirəm, risk eləyib çölə çıxsam, daha tez öləcəm, ya da heç nə əldə edə bilmədən həyatımı daha da çətinləşdirib sonunda intihar həddinə gəlib çıxacam.

Məcburiyyətdən çölə çıxdığım saatları və dəqiqələri heç sevmirəm. Hər yer, hər şey və hər kəs mənə o qədər əzab verir ki, geri qayıtdığım anların tamamını əsəb gərginliyiylə keçirirəm. İcdikcə beynimi tamam boşaltmağa çalışır, sevişdikcə hər şeyi unutmaq haqqında düşünürəm. Amma yenə o anlara qayıtdıqca hər şeyin get-gedə daha pisə getdiyini hiss edir, dişimi zorla sıxıb durur, qarşıma çıxan bu qadının sevgisinin məni xilas edəcəyini xəyal edir, hələ də var olduğumu görürəm.

Artıq işlədiyim yerdə də hər şeyin daha bərbad hala gəlməsi, heç bir ümid yerimin qalmaması məni bu qaranlıq otağa daha çox qapadır, əsəblərimi daha çox gərginləşdirir.

Həyatda insanın düşdüyü ən çətin durum əzab çəkdiyən bir yerdən başqa sığınacağına olmamasıdır. Hər şey orda daha çətin olduğu halda, başqa yerdə ola bilməmək, ora möhtac olmaqdır.

Mənə elə gəlir ki, bu şəhər gənclik qəbiristanıdır. Burda, sadəcə, qoca təfəkkürlü gənclər daha yaxşı yerlərdə və daha yaxşı gündədirilər. Sıradan bir insan ola bilməməkdir mənəvi ölümə tərk edilmək. Elə bir insan cəmiyyəti ki, heç bir insana güvən yox, nə sən səmimi qəlbədən kiminsə yanındasan, nə də kimsə sənənin yanında. Mənəvi intiharın ən böyük etiraza çevrildiyi bir zaman və bir məkan... Var olmağa çalışdığın, amma var ola bilmədiyən bir yaradılış təknəsi.

O qadınla da necə davranacağımı, nə edəcəyimi bilmirəm. Bu balaca gecəqondularda hər şey daha hüznü, hər şey daha kədərli. İnsan həyatı, sadəcə, dəmir və daş sexlərdə ağır əməkdən ibarətdir. Gerisi yorğunluq və yuxudur. Özü də narahat yuxu. Mənimsə, sadəcə, gerçəkdən var olduğumu hiss etdiyim bu dörd

divarım var; heç kəsin olmadığı, sadəcə mənim olduğum. Mənim və ağrılarımın var olduğu. Zamanı vecinə almadan həyata qarşı beyin transı. Beynimi dondurub, hislərimi öldürərək yaşamaq savaşı...

O qadının son gəlişində tamamən sönmüş haldaydım. Saatlarca başımın üstündə durmuş, baxmış mənə; arada ayılan kimi olanda bir neçə dəfə sevişmiş, yeməyə nələrsə hazırlayıb qoymuş, evi təmizləyib getmişdi. Tamam ayılanda isə yenə özümü tək görmüş, hər dır-bəcəsinə əzbər bildiyim bu dörd divardan başqa heç nə görməmişdim.

Hətta bir anlıq onu sevib-sevmədiyimi də bilə bilməmiş, nəyin necə olacağı da beynimdə öləyiməyə başlamış, sonra yavaş-yavaş sönüb getmişdi.

Çarəsizliyin ən böyüyü təkə özünün çarəsiz olman deyil, həm də heç kəs üçün heç nə edə bilməməkdir. Həm də ən çox heç kəs üçün heç bir çarə ola bilmədiyimə görə çarəsiz hala düşmüşdüm. Ən kədərli səssizcə masanın üzərinə buraxılmış beş-on manata baxa-baxa hər şeyin daha ağır olduğunu düşünməkdir. Həyatına kim gəlir, kim gedir, ondan belə xəbərsiz olmaqdır həyatla bağlarının qopmağa başlaması.

Bu iki uşaq anası qadın həyatımın ən görünməz tərəfiydi. Nə mən onu kiməsə bildirirdim, nə o kiminsə bilməsini istəyirdi. Bizi, sadəcə, dumanlı şeylər birləşdirir, hər şeyi bu şəkildə edirdik.

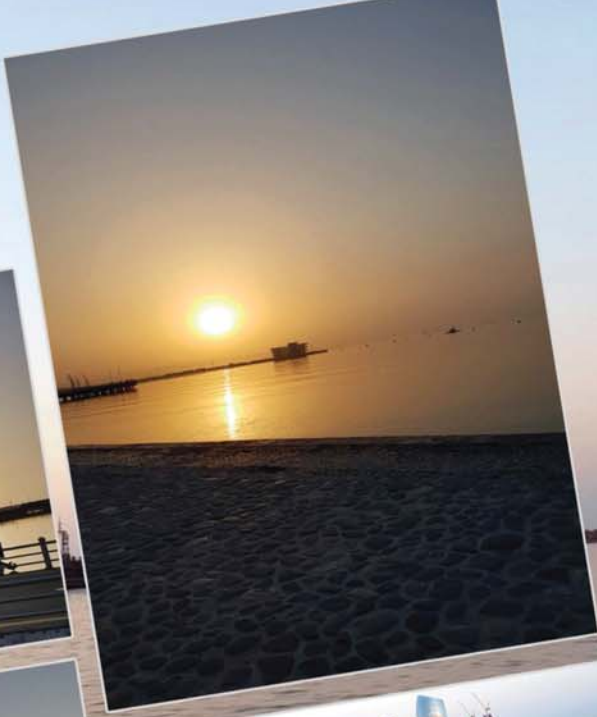
Hərdən tam ayıldığım vaxtlar onun heç vaxt gəlib-getmədiyini düşünür, bu düşüncələr arasında həmişəki kimi tək olduğumu anlayır, nə var, nə yox, fərqi varmadan yaşayırdım.

Yediyim-içdiyim də bir şey deyildi. Hərdən, sadəcə, bəzi tanışların məclisində olanda iştahım açılır, yemək ehtiyacımın olduğunu hiss edirdim.

Yuxudan durub kompüterin arxasına keçir, bir film seçir, saatlarla baxır, pərdələrini çəkdiyim otaqda gün hardan çıxıb, harda batıb, bilmirdim. Sadəcə, hərdən tam ayılanda o qadını düşünür, həyatla tək bağımın o olduğunu anlayır, yenə sakitcə gəlməsini gözləyirdim. Çünki təkə onun toxunuşları məni həyata qaytarır, bu divarlar arasında hələ də yaşadığımı hiss elətdirirdi. Biz artıq insanı və onun sevgisini də dörd divar arasına qovub, qapısını bağlamışıq...

ISSN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Fotolar Ədalətindir

Brilyant Ramazanqızı

brilyant